

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

MANTVYDĖ JUŠKAITĖ
(BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)

RESOCIALIZACIJA IR KOREKCIJA ŠIUOLAIKINIUOSE ATVIRO TIPO KALĖJIMUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Rokas Uscila

Vilnius, 2023 m.

TURINYS

IVADAS.....	3
1. RESOCIALIZACIJA IR KOREKCIJA ATVIRO TIPO KALINIMO ĮSTAIGOSE: LIETUVOS REGLAMENTAVIMAS	7
1.1. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos reforma.....	7
1.1.1. Pasiruošimas Lietuvos bausmių vykdymo sistemos reformai.....	8
1.1.2. Laisvės atėmimo vietų įstaigų reorganizacija.....	12
1.2. Resocializacijos ir korekcijos priemonių atviro tipo bausmės atlikimo vietose reglamentavimas ..	14
1.2.1. Lietuvos laisvės atėmimo vietų įstaigose taikomos resocializacijos ir korekcijos priemonės ..	15
1.2.2. Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietų reglamentavimas	17
2. RESOCIALIZACIJA IR KOREKCIJA ATVIRO TIPO KALINIMO ĮSTAIGOSE: UŽSIENIO PRAKTIKA.....	22
2.1. Atviro tipo kalnimo įstaigų istorija	22
2.2. Atviro tipo kalnimo įstaigos Ispanijoje	24
2.3. Atviro tipo kalnimo įstaigos Katalonijoje	27
2.4. Atviro tipo kalnimo įstaigos Vokietijoje.....	29
2.5. Atviro tipo kalnimo įstaigos Suomijoje	32
2.6. Atviro tipo kalnimo įstaigos Norvegijoje.....	35
3. RESOCIALIZACIJOS IR KOREKCIJOS ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS BEI PERSPEKTYVOS LIETUVOS ATVIRO TIPO KALINIMO ĮSTAIGOSE.....	39
3.1. Tyrimo metodika	39
3.2. Ekspertinis interviu su Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose dirbančiais specialistais	40
3.2.1. Resocializacijos specialistų darbo krūvis ir požiūris į resocializaciją	40
3.2.2. Atvirojo režimo taisyklių laikymosi problematika	43
3.2.3. Reikalingi resocializacijos ir korekcijos pokyčiai atviro tipo bausmės atlikimo vietų specialistų akimis	46
3.3. Dažniausiai pasitaikančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių nuteistųjų skundų analizė	48
IŠVADOS	57
PASIŪLYMAI	59
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	60
ANOTACIJA	68
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70
PRIEDAI	71
AKADEMINIO sąžiningumo deklaracija	85

IVADAS

Tiriama problema. 1) Ar atviro tipo kalėjimuose tinkamai reglamentuota laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų resocializacija ir korekcija? 2) Ar Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje taikomos resocializacijos ir elgesio korekcijos priemonės pritaikytos asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose, bausmės atlikimo specifikai? 3) Kokios yra pagrindinės problemos su kuriomis susiduria resocializaciją ir korekciją atviro tipo bausmės atlikimo vietose užtikrinantys specialistai bei kokios šių problemų sprendimo galimybės? 4) Kaip galima užtikrinti tinkamą resocializaciją ir korekciją šiuolaikiniuose atviro tipo kalėjimuose?

Baigiamojo darbo aktualumas. Šis baigiamasis darbas yra aktualus tuo, kad Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje nuolat apgaubta gausybės pokyčių, jų gausoje gali būti sunku atskirti neatitikimus ir prieštaravimus tarp žinių, esamos padėties ir veiksmų, kurie įgyvendinami bausmių vykdymo sistemoje, kiek tai susiję su šiuolaikišku atviro tipo kalinimu. Šiame baigiamajame darbe analizuojama kokie veiksniai lemia resocializacijos ir korekcijos taikymą ir įgyvendinimą šiuolaikiniuose atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Šio darbo reikia tam, kad kuriant sėkmingą šiuolaikinių atviro tipo kalėjimų modelį Lietuvoje būtų atsižvelgiama ne tik į formalų įgūdžių gyventi laisvėje formavimą, bet ir į specialistų ir laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų specifiką (mentalitetą, subkultūrų veiksnius, savidiscipliną). Svarbu nuo resocializacijos imitavimo pereiti prie sistemingo laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų elgesio korekcijos programų įgyvendinimo atsižvelgiant į tinkamą dienotvarkės kūrimą, taikymą ir priežiūrą.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis.

Nors Lietuvoje laisvės atėmimo bausmė atvirosios kolonijos sąlygomis vykdoma kone du dešimtmečius¹, tačiau literatūros, atviro tipo kalinimo tema, lietuvių kalba yra itin nedaug. Pasirinkta tyrimui problema yra gana menkai išnagrinėta. Pateikiamas su tiriamos problemos ištyrimo lygiu susijęs esminės mokslinės literatūros sąrašas: 1) Gintauto Sakalausko, Liubovės Jarutienės, Vaido Kalpokos, Rūtos Vaičiūnienės (2020 m.) monografijoje pateikti tyrimai skirti Lietuvos kalinimo sąlygų analizei. Nuteistųjų integracijos į visuomenę plano ir būtinybės individualizuoti laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygas kontekste analizuojama būtinybė atsižvelgti į asmens rizikos pakartotinai nusikalsti veiksnius. 2) Gintautas Sakalauskas straipsnyje „Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje“ (2013 m.) aptarė atviro tipo bausmės atlikimo vietų perspektyvas Lietuvoje. 5) Gintautas Sakalauskas ir Goda Norvaišytė straipsnyje „Žmogaus orumą ir teises užtikrinančios kalinimo sąlygos Lietuvoje – misija (ne)įmanoma?“

¹ „Istorija“, Pravieniškių pataisos namai-atviroji kolonija, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 16 d., http://www.kaldep.lt/lt/praviennpn-ak/veikla-mpn_255_372/istorija_238_256_373.html.

(2022 m.) aptarė žmogaus teisių standartų laikymąsi laisvės atėmimo vietose. Kaip matyti iš paminėtų tyrimų pavadinimų, darbuose daugiausiai dėmesio skirta bendrai socialinei nuteistųjų reabilitacijai pataisos įstaigose, neakcentuojant atviro tipo bausmės atlikimo vietų.

Nuteistųjų reabilitacijos ir korekcijos tema Lietuvoje buvo atlikti moksliniai tyrimai: 1) Rūtos Vaičiūnienės, Vaido Viršilos (2017 m.), tirta reabilitacijai ir korekcinėms programoms, jų įgyvendinimo, kokybės, veiksmingumo ir stebėsenos problematika. 2) Rūtos Vaičiūnienės, Vaido Viršilos (2018 m.) tęsiamas 2017 metais teorinėje studijoje pradėtas darbas, empiriškai tirti probleminiai reabilitacijos priemonių taikymo aspektai (kokias priemones ir programas socialinės reabilitacijos specialistai taiko dažniausiai, su kokiais sunkumais jas taikydami susiduria). 3) Gintauto Sakalausko, Liubovės Jarutienės, Vaido Kalpokos, Rūtos Vaičiūnienės (2020 m.) monografijoje „Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos“, pateikti tyrimai skirti Lietuvos kalinimo sąlygų analizei, nuteistųjų integracijos į visuomenę plano ir būtinybės individualizuoti laisvės atėmimo bausmės atlikimo sąlygas. 4) Gintarės Gerybaitės tyrime „Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė reabilitacija pusiaukelės namuose iš profesionalo perspektyvos“ (2022 m.) visas dėmesys skiriamas konkrečiai pusiaukelės namų situacijai ištirti.

Taigi, nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos problematika Lietuvoje nėra nauja. Tačiau pastebimas resocializaciją ir korekciją atviro tipo bausmės atlikimo vietose nagrinėjančių mokslinių darbų trūkumas.

Baigiamojo darbo reikšmė. Baigiamojo darbo tyrimas labiau siejamas su svarba praktikai (siekiant sukurti tinkamą resocializacijos ir korekcijos užtikrinimą šiuolaikinėse atviro tipo bausmės atlikimo vietose), nei su svarba teisės mokslo teorijai. Šio baigiamojo darbo nauda adresuota Lietuvos kalėjimų tarnybai, Lietuvos kalėjimų tarnybos Resocializacijos koordinavimo skyriui ir kalėjimuose veikiantiems Resocializacijos skyriams. Baigiamojo darbo metu atskleisti probleminiai, su laisvės atėmimo bausmės vykdymu atviro bausmės atlikimo vietose susiję aspektai padės lengviau suvokti esamą problematiką iš resocializaciją bei korekciją vykdančių specialistų perspektyvos ir tai turės įtakos bausmių vykdymo sistemos tobulinimo perspektyvoms.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti resocializacijos ir korekcijos atviro tipo bausmės atlikimo vietose teisinį reguliavimą ir taikymą bei atskleisti resocializacijos ir laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų korekcijos perspektyvas šiuolaikiniuose atviro tipo kalėjimuose.

Tyrimo uždaviniai. Tyrimo tikslas, gali būti pasiektas nuosekliai išanalizavus šiuos uždavinius:

1) Išanalizuoti Lietuvos įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus reglamentuojančius laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių asmenų resocializaciją ir korekciją;

2) Išanalizuoti atviro tipo bausmės atlikimo vietose vykdomą resocializaciją ir korekciją užsienio valstybių praktikoje;

3) Atlikti empirinį tyrimą siekiant nustatyti pagrindines resocializacijos ir korekcijos įgyvendinimo problemas bei perspektyvas Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose.

Tyrimo metodika. Siekiant įgyvendinti išsikeltus tyrimo uždavinius atlikta mokslinės literatūros analizė bei kokybinis tyrimas, kurį sudaro dvi dalys. Pirmojoje tyrimo dalyje, iš išskiriamų trijų interviu tipų – struktūruoto, pusiau struktūruoto ir giluminio – buvo pasirinkta atlikti struktūruotą, kokybinį ekspertų interviu. Tyrimui pasirinktos 3 Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietos, kurios buvo atrinktos laikantis įvairovės principo, siekiant atliepti resocializacijos ir korekcijos įgyvendinimo problemas įvairiose atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Tyrimo metu siekta išsiaiškinti tendencingas problemas, su kuriomis susiduria Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose dirbantys specialistai, trukdančias užtikrinant pilnavertišką resocializaciją, korekciją bei recidyvo mažinimą, taip pat pozityvią darbo aplinką specialistams.

Į tyrimą įtraukti įstaigų resocializacijos skyriuose dirbantys vyriausieji specialistai, kurie savo funkcijas vykdo atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Tyrimo metu atlikti 6 ekspertų interviu. Kiekvienam tyrimo dalyviui buvo pateiktas klausimynas su 11 atviro tipo klausimų. Tyrimo dalyviai į pateiktus klausimus atsakė raštu, nuotoliniu būdu, pasitelkiant elektroninį paštą.

Kadangi kokybinių duomenų analizė yra pagrįsta indukcine logika, gauti atsakymai buvo susisteminti ir išdėstyti pagal tam tikras kategorijas ar sąsajas. Tyrimo duomenys pristatomi taip, kad būtų išlaikytas tyrime dalyvavusių asmenų anonimiškumas, todėl tekste naudojamos citatos pateikiamos bendruoju tyrimo dalyvio, tiriamojo ar specialisto vardu.

Antroji tyrimo dalis susideda iš dažniausiai pasitaikančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių nuteistųjų skundų analizės. Apžvelgiami Seimo kontrolierių įstaigų išnagrinėti aktualūs skundai bausmių vykdymo kontekste.

Apibendrinant atlikta lyginamoji analizė, nes ji yra daugialypis metodas, leidžiantis nustatyti resocializacijos ir korekcijos užtikrinimo atviro tipo bausmės atlikimo vietose strategines spragas ir ieškoti geriausios praktikos, kurią būtų galima pritaikyti norint šias spragas užpildyti². Ši analizė itin svarbi siekiant suvokti kokios resocializacijos spragos matomos resocializacijos specialistų akimis, o kokios atspindimos visuomenei. Tik analizuojant įvairius veiksnius galima susidaryti teisingas prielaidas ir siūlyti tinkamus problemų sprendimo variantus.

Tyrimo struktūra. Tyrimo struktūra susideda iš šių dalių: įvado, trijų dėstymo dalių, išvadų bei pasiūlymų. Įvadas skirtas supažindinti skaitytoją su tyrimu. Pirmoji dėstymo dalis skirta

² Mahmoud M. Yasin, „The Theory and Practice of Benchmarking: Then and Now“, *Benchmarking An International Journal*, 9(3) (2002): 217-243, https://www.researchgate.net/publication/235314342_The_Theory_and_Practice_of_Benchmarking_Then_and_Now.

apžvelgti atviro tipo bausmės atlikimo vietų atsiradimą Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje, įvykčius bei numatomus pokyčius. Be kita ko, šioje dalyje dėmesio skiriama įstatymų, po įstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių asmenų resocializaciją ir korekciją, analizei. Ši dalis skirta supažindinti su esama padėtimi ir reglamentavimu. Antrąją dėstymo dalimi siekiama išanalizuoti atviro tipo bausmės atlikimo vietose resocializacijos ir korekcijos įgyvendinimo praktiką užsienio praktikoje. Trečiojoje dalyje lyginama pateikta teorija su realia Lietuvos praktika. Išvadose pateikiamas viso tyrimo apibendrinimas, o pasiūlymuose suformuoti ir pateikti adresuoti problemų sprendimo būdai/pasiūlymai.

Ginamieji teiginiai.

Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose nėra užtikrinimas reikalingų elgesio korekcijos programų prieinamumas.

Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose jaučiamas stiprus resocializacijos specialistų trūkumas, dėl to neįmanoma tinkamai užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos.

Siekiant pagerinti ne tik įkalintų asmenų laikymo sąlygas, bet ir jų resocializacijos bei korekcijos užtikrinimo galimybes, reikia kurti daugiau atviro tipo bausmės atlikimo vietų, kuriose būtų naudojami šiuolaikiški darbo su nuteistaisiais metodai.

1. RESOCIALIZACIJA IR KOREKCIJA ATVIRO TIPO KALINIMO ĮSTAIGOSE: LIETUVOS REGLAMENTAVIMAS

2006 metais Europos Tarybos Ministrų Komitetas pateikė rekomendaciją šalims narėms Nr. R (2006) 2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“³. Šiuo teisės aktu, reglamentuojančiu laisvės atėmimo įstaigų taisykles, vadovaujasi Europos Sąjungos valstybės, tuo tarpu ir Lietuva. Šiose taisyklėse numatyta ne tik tai, kad turi būti įvertinta galima kiekvieno kalinio grėsmė, informacija apie jo socialinę situaciją, bet jam turi būti taikomos ir elgesio korekcijos programos. Visa tai turi būti atlikta siekiant numatyti, kokių priemonių turi imtis pataisos įstaigų darbuotojai tam, kad būtų patenkinti nuteistojo poreikiai ir tinkamai bei sklandžiai užtikrinamas jo resocializacijos procesas. Europos Tarybos Ministrų kabinetas, pateiktose rekomendacijose šalims narėms „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“ pabrėžė, jog pataisos įstaigos turi nuteistiesiems užtikrinti sąlygas „kurios nežeistų žmogiško orumo ir pasiūlytų prasmingą užsiėmimą bei kalinių pataisos programas, tuo pačiu rengiant juos reintegracijai į visuomenę“⁴. Socialinės reabilitacijos tikslas – nuteistųjų resocializacija, sėkmingas grįžimas į visuomenę, pakartotinių nusikaltimų rizikos valdymas. Bausmių vykdymo metu svarbu atskleisti nuteistojo stipriąsias puses, gebėjimus ir juos išnaudoti bendruomenės labui, siekiant kuo natūralesnės integracijos. Resocializacija iš esmės būtina ne todėl, kad žmogus nenusikalstų, o dėl socialinio solidarumo, socialinės valstybės principo, dėl žmogaus orumo saugojimo⁵. Kiekvienam asmeniui, atliekančiam laisvės atėmimo bausmę, turi būti sudarytos kuo geresnės sąlygos ne tik asmeniniam tobulėjimui, bet ir įsitraukimui į bendruomenės, kad nebūtų jaučiamas atskirties taškas nei nuo savęs, nei nuo visuomenės.

Šiame skyriuje bus aptarta resocializacijos ir korekcijos tendencijos atviro tipo bausmių atlikimo vietose: nuo bausmių vykdymo sistemos reformų iki teisinio reglamentavimo ypatumų.

1.1. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos reforma

Bausmių vykdymo sistema yra it gyvas organizmas, nuolat besikeičianti ir ieškanti sprendimo būdų kaip įkalinimo įstaigose tvarkytis su tokiais problemomis kaip prasta infrastruktūra, uždarumas, suvaržymai, idėjų stoka, prastas personalo paruošimas, subkultūra,

³ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija šalims narėms Nr. R (2006) 2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“, COE, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 19 d., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee581.

⁴ *Ibid*

⁵ Gintautas Sakalauskas, Liubovė Jarutienė, *Probacijos veiksmingumo vertinimas* (Vilnius, Lietuvos teisės institutas, 2015), <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/06/Mokslo-studija-probacijos-veiksmingumo-vertinimas.pdf>.

nepakankamas finansavimas, hierarchinis valdymas, pagarbos, pripažinimo trūkumas bei kitomis opiomis problemomis⁶.

1.1.1. Pasiruošimas Lietuvos bausmių vykdymo sistemos reformai

Apie reikalingus ir būtinus pokyčius Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje kalbėta ne kartą⁷. Dar 2016 metais Lietuvoje, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija įgyvendino Norvegijos Karalystės remiamą projektą „Nuteistųjų, laikomų uždaro tipo pataisos įstaigose, skaičiaus sumažinimas įsteigiant 4 naujas atviro tipo pataisos įstaigas“⁸. Projekto metu buvo įsteigti pirmieji keturi pusiaukelės namai, kurių tikslas ne tik mažinti bausmę atliekančių asmenų skaičių uždaro tipo įkalinimo įstaigose, bet ir užtikrinti sėkmingą teistų asmenų reintegraciją į visuomenę.⁹

Remiantis teigiamais socialinės rehabilitacijos darbo su nuteistaisiais rezultatais, 2021 metų gruodžio 31 dienos Kalėjimo departamento direktorius įsakymu Nr. V-429 buvo patvirtintas Pusiaukelės namų plėtros 2022–2024 metų priemonių planas, kuriuo siekiama didinti atviro tipo bausmės atlikimo vietų galimybes Lietuvoje¹⁰. Vienas pagrindinių numatytų uždavinių, kurį pavyko įgyvendinti, buvo Šiaulių pusiaukelės namų atidarymas. Iki tol pusiaukelės namai buvo Alytuje, Marijampolėje, Vilniuje, Pravieniškėse ir Panevėžyje. Plečiant pusiaukelės namų skaičių siekiama užtikrinti, kad laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys galėtų greičiau integruotis į visuomenę būdami arčiau savo gyvenamosios vietos, artimųjų ir darbovietės. 2023 metų rugsėjį siekiama atidaryti Kauno pusiaukelės namų duris. Tačiau tokiai iniciatyvai intensyviai priešinasi Kauno rajono savivaldybės gyventojai. Toks žingsnis parodo didelį visuomenės atotrūkį nuo bendros socialinės politikos įgyvendinimo suvokimo. Gyventojai baiminasi ne tiek, kiek dėl savo turto, sveikatos ar gyvybės, bet dėl gyvenvietės prestižo. Tai tik parodo, kad Lietuvos visuomenė nėra pakankamai brandi sekti pažangiausiais bausmių vykdymo sistemos pokyčiais, kadangi į laisvės atėmimo bausmę nuteistus asmenis vis dar žiūrima kaip į prastesnio socialinio sluoksnio

⁶ Gintautas Sakalauskas, Skirmantas Bikelis, Vaidas Kalpokas, Aušra Pocienė, *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai* (Vilnius, Teisės institutas, 2012): 8-18, 139-168, <http://teise.org/wp-content/uploads/2012/10/Baudziamoji-politika-Lietuvoje.pdf>.

⁷ Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Viršilas, *Laisvės atėmimo vietose taikomų socialinės rehabilitacijos priemonių sistemos analizė, probleminiai taikymo aspektai* (Vilnius, Lietuvos teisės institutas, 2017), <https://teise.org/wp-content/uploads/2018/01/Vai%C4%8Di%C5%ABnuien%C4%97-Vir%C5%A1ilas.pdf>.

⁸ „Įgyvendinti projektai“, Lietuvos kalėjimų tarnyba, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/projektai/igvyvendinti-projektai_2114.html.

⁹ Gintarė Gerybaitė, „Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė rehabilitacija pusiaukelės namuose iš profesionalo perspektyvos“, *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 29 (1) (2022): 105-136, <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/cc11eba0-32e5-487b-96a6-32df09d5ac2e/content>.

¹⁰ „Dėl pusiaukelės namų plėtros 2022–2024 m. priemonių plano patvirtinimo“, kaldep, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/teisine-informacija/teises-aktai/kiti-teises-aktai.html>.

atstovus, o ne kaip į lygiaverčius visuomenės narius, galinčius prisidėti prie bendruomenės puoselėjimo. Po Kauno pusiaukelės namų atidarymo siekiama atidaryti Klaipėdos pusiaukelės namų duris. Siekiama sukurti kuo daugiau tokių bausmės atlikimo vietų, padedančių nuteistiesiems lengviau ir užtikrinčiau sugrįžti į pilnavertį gyvenimą.

2018–2020 metais Lietuvoje daug dėmesio skirta bausmių vykdymo sistemos reformai. Bausmių vykdymo sistemos strateginių sričių peržiūrą ir pokyčių planavimą lėmė visuma kritinių veiksnių. Tam įtakos turėjo sistemingos, nesiliaujančios problemos tiek su personalo valdymu, tiek su infrastruktūra ir nuteistųjų resocializacijos klausimais. „Seimas priėmė Teisingumo ministerijos parengtas įstatymų pataisas, kuriomis išplėstas alternatyvių bausmių spektras ir iš esmės pertvarkytas nuteistųjų resocializacijos procesas. Šios kryptingos priemonės per dvejus metus leido daugiau kaip tūkstančiu sumažinti bendrą įkalintų asmenų skaičių ir pasitraukti iš niūrios lyderės pozicijos ES pagal laisvės atėmimo bausmę atliekančiųjų skaičių. Tokių asmenų rodiklis 100 tūkst. gyventojų sumažėjo nuo 232 iki 194, o ES vidurkis yra 118.“¹¹ Taip pat tuo metu Panevėžio ir Pravieniškių pataisos namuose-atvirojoje kolonijoje buvo įgyvendintas projektas „Lengvojo režimo sektorius“, skatinantis nuteistuosius dirbti, gerai elgtis ir už tai gauti daugiau lengvatų, tokių kaip perkėlimas į lengvojo režimo grupę.¹²

Siekiant tobulinti nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės socialinės reabilitacijos procesą 2021 metais buvo patvirtinta nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės resocializacijos reformos Lietuvoje koncepcija¹³. Šia reforma orientuotasi ir į darbuotojų mokymą bei švietimą tam, kad šie galėtų kuo tinkamiau pritaikyti ir perduoti savo žinias nuteistiesiems. Naujoje koncepcijoje numatytas nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės atskyrimas ir diferencijavimas, kurio pagalba asmenų paskirstymas po įstaigas taptų kuo tikslingesnis pagal jo socialinius ir reabilitacinius poreikius. Pabrėžta, kad siekiant sudaryti kuo palankesnę aplinką nuteistųjų resocializacijai būtina atsižvelgti į asmens lytį, amžių, bausmės trukmę, turimą kalinimo patirtį ir charakterio savybes. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus kalinimo įstaiga turi pritaikyti ir užtikrinti resocializacijos priemonių paketą kuo tikslingiau atitinkantį nuteistojo poreikius. Didelis dėmesys skiriamas nuteistųjų įtraukimui į darbinę veiklą ir mokymąsi bei socialinių partnerių, nevyriausybinių organizacijų ir savanorių įtraukimą ir jų svarbą.

¹¹ „Teisingumo ministras Elvinas Jankevičius: sustiprinome mūsų valstybės ir demokratinę vertybių apsaugą bei gyvybingumą“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/teisingumo-ministras-elvinas-jankevicius-sustiprinome-musu-valstybes-ir-demokratinis-vertybiu-apsauga-bei-gyvybinguma>.

¹² „Nuteistųjų resocializacijos pokyčiai – alternatyvios bausmės, užimtumas darbu ir kitomis prasmingomis veiklomis, pagalba išėjus į laisvę“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d., <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/nuteistuju-resocializacijos-pokyciai-alternatyvios-bausmes-uzimtumas-darbu-ir-kitomis-prasmingomis-veiklomis-pagalba-isejus-i-laisve>.

¹³ „Dėl Nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės resocializacijos reformos Lietuvoje koncepcijos patvirtinimo“, Lietuvos kalėjimų tarnyba, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/probacija-ir-reintegracija-d1f8.html>.

2022 metais buvo parengtos ir patvirtintos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginės veiklos gairės 2022-2030 metams¹⁴. Gairėse išskirti trys pagrindiniai probleminių sričių blokai: kvalifikuoto personalo trūkumas, fragmentuota nuteistųjų resocializacija ir socialinė pagalba suimtiesiems, didžioji dalis infrastruktūros netinkama laisvės atėmimo bausmėms vykdyti. Per aštuonerius metus planuojama didžiausią dėmesį skirti būtent personalui ir jo valdymu. Bus siekiama išgryninti ir suvienodinti personalo atlygio politiką, taikyti mobilumą ir subalansuoti darbo režimus bei krūvius. Kitas prioritetas strategijos blokas – tai atskirų veiklos sričių valdymas, orientuotas į nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės resocializacijos reformos Lietuvoje ir dinaminio saugumo (apsaugos) bausmių vykdymo sistemoje koncepcijų įgyvendinimą. Resocializacijos srityje siekiama sukurti nuteistųjų, suimtųjų diferencijavimo kalėjimuose sistemą. Tikslui įgyvendinti planuojama taikyti įkalinimo vientisumo principą, t. y. asmuo nuo suėmimo momento iki patekimo į atvirą režimą judės tame pačiame kalėjime (gali būti taikomos išimtys). Kai asmenys būtų nekilnojami iš vieno kalėjimo į kitą, personalas turėtų daugiau informacijos apie nuteistuosius, greičiau galėtų keistis ja komandose, kad pradėtas resocializacijos procesas būtų nuoseklus ir tęstinis. Siekiama padidinti resocializacijos proceso valdymo efektyvumą sukuriant veiksmingą, subalansuotą nuteistųjų skatinimo ir drausminimo sistemą, kuri prisidėtų prie jų motyvacijos didinimo bei sukurtų palankesnes sąlygas resocializacijai. Strategijoje pažymimas poreikis padidinti lygtinio paleidimo iš kalėjimų galimybes užtikrinant, kad lygtinio paleidimo galimybės nebūtų diferencijuojamos pagal nusikaltimo sunkumą, nes toks modelis iškreipia bausmių skyrimo ir jų vykdymo balansą, nemotyvuoja nuteistojo keistis. Strategijoje numatoma išplėsti socialinių ryšių palaikymo, išlaikymo, atkūrimo ir naujų formų užmezgimo galimybes, didinant pasimatymų (trumpalaikių, ilgalaikių) ir skambučių su artimaisiais dažnumą ir gerinant jų sąlygas. Pagaliau strategijoje matomas mediacijos taikymo plėtojimas ne tik tarp nuteistųjų ir nusikaltimų aukų, bet ir nagrinėjant nuteistųjų/suimtųjų skundus, sprendžiant nuteistųjų tarpusavio konfliktus bei kitus kalėjimų vidiniame gyvenime kylančius konfliktus, kas ženkliai turėtų sumažinti administracinę naštą. Strategijoje numatyta, kad daug dėmesio bus skirta ir nuteistųjų poreikio ir galimybių rūpintis artimaisiais skatinimui, moterų, nepilnamečių, užsieniečių, neįgaliųjų ir kitų specialiųjų poreikių turinčių nuteistųjų/suimtųjų būtiniausių specifinių poreikių tenkinimui, sielovadinės veiklos skatinimui, nevyriausybinių organizacijų ir savanorių darbo, kaip svarbios kalinių socialinės integracijos proceso dalies, užtikrinimui. Trečiajam strategijos prioritetų blokui priskirtas infrastruktūros (turto) plėtojimas ir valdymas. Pagrindinė siekiamybė, kad laisvės

¹⁴ „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginės veiklos gairių 2022–2030 m. patvirtinimo“, Lietuvos kalėjimų tarnyba, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/teisine-informacija/teises-aktai/kiti-teises-aktai.html>.

atėmimo bausmės vykdymo vietose visoms kalinių kategorijoms būtų skiriamas bent minimalus reikalaujamas plotas vienam įkalintajam. Taip pat planuojama steigti atviro tipo kalėjimų padalinius, plėsti pusiauukelės namų tinklą, prioretizuojant, kad jie būtų įkurti visose Lietuvos apygardose.

Dedant pastangas bausmių vykdymo sistemos pertvarkai, įkalintųjų asmenų skaičius Lietuvoje kasmet mažėja. Tačiau Lietuva vis dar pasižymi dideliu įkalintų asmenų skaičiumi lyginant Europos kontekste. 2020 metų duomenis įkalintų asmenų skaičiumi 100 tūkstančių gyventojų Lietuvą lenkė tik Turkija, Rusija ir Gruzija¹⁵. 2021 metų duomenimis įkalintų asmenų skaičiumi tenkančiu 100 000 gyventojų Lietuvą lenkė tik Slovakija, Azerbaidžanas, Gruzija, Turkija ir Rusija. Lietuvoje 100 000 gyventojų 2021 metais teko 190,3 įkalintų asmenų¹⁶. 2022 metų duomenimis Lietuvoje įkalintų asmenų skaičius siekė 4973¹⁷. 2022 metais Lietuvoje 100 000 gyventojų teko 181,3 nuteistųjų¹⁸. Šiais rodikliais Lietuvą lenkė tik Turkija, Gruzija, Azerbaidžanas, Vengrija, Lenkija, Slovakija. Didelis įkalintų asmenų skaičius pagrindžia tai, kad turime prastą kalinių, tenkančių vienam darbuotojui, santykį. 2020 m. duomenimis, Lietuvoje buvo 3258 darbuotojai dirbantys laisvės atėmimo vietose, o iš jų tik 1902 tiesiogiai dirbo su nuteistaisiais¹⁹. Tai reiškia, kad daugiau nei 40 procentų darbuotojų atliko administracines funkcijas. Didelė problema slypėjo netinkamame personalo paskirstyme ir panaudojime. 2021 metų duomenimis Lietuvoje 1 darbuotojui teko 1,6 nuteistojo²⁰. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad tokia statistika yra iškreipta, nes tiesiogiai su nuteistuoju kontaktiniu būdu dirbančių asmenų skaičius ženkliai mažesnis.

2023 metais Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų (LIBE) komiteto užsakymu publikuotas tyrimas „Kalėjimai ir sulaikymo sąlygos Europos Sąjungoje“²¹, kuriame akcentuota, kad reikia daugiau dėmesio skirti nuteistųjų teisių ir laisvių užtikrinimui, kadangi susiduriama su daugybe pažeidimų pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija 3 straipsnį (niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį

¹⁵ „Council of Europe Annual Penal Statistics – SPACE I 2020“, Unil, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_FinalReport_SPACE_I_2020.pdf.

¹⁶ Marcelo F. Aebi, Edoardo Cocco, Lorena Molnar, Mélanie M. Tiago, „Prisons and Prisoners in Europe 2021: Key Findings of the SPACE I report“, Unil, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., https://wp.unil.ch/space/files/2023/04/230420_Key-Findings-SPACE-I_Prisons-and-Prisoners-in-Europe-2021.pdf.

¹⁷ „Įkalintieji laisvės atėmimo įstaigose“, Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=64c75db4-4afe-4521-87d2-2eae8ee0214#/>.

¹⁸ „Council of Europe Annual Penal Statistics“, Unil, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://wp.unil.ch/space/space-i/prison-stock-on-1-january/prison-stock-on-1st-january-2022/>.

¹⁹ „Council of Europe Annual Penal Statistics – SPACE I 2020“, *op. cit.*, 82.

²⁰ Marcelo F. Aebi, Edoardo Cocco, Lorena Molnar, Mélanie M. Tiago, *op. cit.*, 11.

²¹ Julia Burchett, Anne Weyembergh, Marta Ramat, *Prisons and detention conditions in the EU*, (European Union, 2023), [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/741374/IPOL_STU\(2023\)741374_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/741374/IPOL_STU(2023)741374_EN.pdf).

jo orumą elgesį, arba būti tokiu būdu baudžiamas²²) ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnį (niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas²³), pagrindžia, kad Lietuvos bausmių vykdymo sistema eina gera linkme. Kaip tyrime teigia nepriklausomi ir nešališki ekspertai, naujų kalėjimų statyba nepadės ilgalaikiam nuolatinės kalėjimų perpildymo problemos sprendimui. Skatinama ieškoti būdų ne kaip nuteistuosius uždaryti, o kaip jų bausmės vykdymą paversti reabilituojančia patirtimi, tą ir siekiama daryti Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje.

Apibendrinant, Lietuvoje ne vienerius metus skiriamas dėmesys atviro tipo pataisos įstaigų kūrimui ir užtvirtinimui bausmių vykdymo sistemoje bei toliau nuosekliai siekiama didinti atviro tipo bausmės atlikimo vietų galimybes Lietuvoje. Atviro tipo bausmės atlikimo vietose siekiama pritaikyti ir užtikrinti resocializacijos priemonių paketą kuo tikslingiau atitinkantį nuteistojo poreikius, didelį dėmesį skiriant nuteistųjų įtraukimui į darbinę veiklą ir mokymąsi, socialinių ryšių palaikymą.

1.1.2. Laisvės atėmimo vietų įstaigų reorganizacija

Lietuvoje 2022 m. birželio 28 d.²⁴ Seimas pritarė naujiems Bausmių vykdymo sistemos pakeitimams, o 2022 m. liepos 20 d. Vyriausybė sutiko reorganizuoti laisvės atėmimo vietų įstaigas²⁵.

Nuo 2023 m. sausio 1 d. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos buvo perorganizuotas į Lietuvos kalėjimų tarnybą. Šiais pokyčiais siekiama optimizuoti biudžetinių įstaigų, vykdančių arešto bei laisvės atėmimo bausmes ir suėmimą, skaičių. Kitas svarbus reorganizacijos siekis – racionaliau naudoti materialinius, finansinius ir žmogiškuosius išteklius. Nors didelė proceso dalis buvo siejama su laisvės atėmimo bausmę ir suėmimą vykdančių įstaigų veiklų sisteminimu, tačiau svarbiausių permainų tikimasi gerinant nuteistųjų resocializacijos procesą, arešto bei laisvės atėmimo bausmių ir suėmimo vykdymą²⁶.

²² „Europos žmogaus teisių konvencija“, Europos Žmogaus Teisių Teismas, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., https://www.echr.coe.int/documents/convention_lit.pdf.

²³ „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=GA>.

²⁴ „Bausmių vykdymo sistemos pertvarkos iniciatyvai – palaikymas Seime“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/bausmiu-vykdymo-sistemos-pertvarkos-iniciatyvai-palaikymas-seime>.

²⁵ „Dėl sutikimo reorganizuoti Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžias biudžetines įstaigas“, TAR, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legal/Act/51501bb0090e11edb4cae1b158f98ea5>.

²⁶ „Kalėjimų departamentas taps Kalėjimų tarnyba – kas keičiasi“, Lietuvos kalėjimų tarnyba, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/aktualijos/naujienos-kaldep/p100/kalejimu-departamentas-taps-f8d6.html>.

Su reorganizacijos pokyčiais Resocializacijos skyriuose formuojamos keturios specialistų komandos, atsakingos už skirtingas nesidubliuojančias funkcijas: vertinimo ir analizės komanda, socialinio darbo ir psichologinės intervencijos komanda, užimtumo komanda, kontaktinių pareigūnų komanda. Vertinimo ir analizės komandos specialistų atsakomybei priklausytų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo atlikimas, socialinio tyrimo išvadų rengimas, individualių socialinės reabilitacijos planų sudarymas (rizikos vertinimo rezultatų pagrindu), informacijos apie asmens rizikos valdymą teikimą įstaigų administracijai, sprendžiant klausimą dėl nuteistųjų teisinės padėties švelninimo (teisės išvykti už įstaigos ribų, trumpalaikių išvykų suteikimo, paskatinimų ir t. t.). Socialinio darbo ir psichologinės intervencijos komandos sudėtį apimtų psichologai, teikiantys individualias psichologines konsultacijas, psichologo padėjėjai ir kiti Resocializacijos skyriaus specialistai, vedantys apleistas elgesio pataisas ir kitas specializuotas programas bei socialiniai darbuotojai, individualios priežiūros specialistai ir priklausomybių konsultantai. Užimtumo komandos specialistų pagrindinės funkcijos apimtų kultūrinių, švietėjiškų ir sporto renginių organizavimą, konsultavimą siekiant padidinti nuteistųjų motyvaciją pradėti ar tęsti mokymąsi bendrojo ugdymo, profesinėje ar aukštojoje mokykloje, savarankiškai įsidarbinti už pataisas įstaigos teritorijos ribų, kitokio užimtumo pozityvia veikla organizavimą, pavyzdžiui, dvasinių apeigų atlikimo organizavimą, savanorių įsitraukimą į nuteistųjų užimtumą prasminga veikla. Saugumo valdymo skyriaus specialistų (dinaminei priežiūrai) pareigybėse nemažą dalį sudarė funkcijos, susijusios su suimtųjų, nuteistųjų priežiūra plačiąja prasme, pagalbos teikimu, prevencija, prašymų priėmimu, bendravimu su prižiūrimaisiais. Šios funkcijos persipynė su Resocializacijos skyriaus specialistų funkcijomis, o neretai ir dubliavosi. Dinaminė apsauga nėra atskira, tik vienos pareigūnų grupės funkcija, o suprantama, kaip darbo metodas. Perspektyvoje manyta, kad tikslinga iš šių dviejų pareigybių formuoti kontaktinių pareigūnų komandą, kurios veiklos specifika būtų saugumo užtikrinimas per bendravimą su nuteistuoju, jo pažinimą, jo situacijos supratimą, empatiją. Techninių priemonių ir procesų valdymas taip perduodamas techniniams darbuotojams, o pareigūnai nukreipiami tiesioginiam darbui su nuteistaisiais. Tokiu būdu minimizuotas galios ir fizinės jėgos naudojimo poreikis – jis keičiamas personalo sukurto pozityvaus santykio su suimtuoju, nuteistuoju puoselėjimu. Kalėjimuose siekiama dirbti su įkalintais asmenimis taikant dinaminio saugumo modelio principus. Siekiama skirti daugiau žmogiškųjų resursų tiesioginiam darbui su įkalintais asmenimis, formuoti kontaktines pareigūnų komandas ir apibrėžti limitus, kai vienas pareigūnas negali tiesiogiai dirbti su saugiau kaip 30 asmenų.

Reorganizacija siekiama optimizuoti bausmių vykdymo sistemos personalo skaičių ir kelti jo kvalifikaciją. Šios pažangos priemonės tikslas – specialistų kvalifikacijos ir kompetencijų kėlimas, sukurtas pasitikėjimu paremtas santykis su nuteistuoju, taikant individualizuoto ir

grupinio darbo metodus planingai per atvejo vadybą pozityvia linkme keisti nuteistųjų gyvenimo laisvėje perspektyvą, kvalifikuotų specialistų išlaikymas, motyvavimas bei naujų darbuotojų pritraukimas.

Pokyčiais siekiama kurti naujos kartos kalėjimo kultūrą, kad personalo ir kalinių bendravimo kultūra būtų grindžiama abipuse pagarba, būtų kuriami ir puoselėjami pozityvūs tarpusavio santykiai. Išplečiamos Nuteistųjų kolektyvo tarybų funkcijos (rinkti ir gauti informaciją apie nuteistųjų užimtumo, kalinimo ir buities sąlygas, bendrąjį ugdymą ir profesinį mokymą, maitinimą, sveikatos priežiūros paslaugas, teikti siūlymus dėl šių sąlygų gerinimo ir teisinio reglamentavimo tobulinimo; įtvirtinamos garantijos kolektyvo tarybų nariams (suteikti darbui reikiamas patalpas, nepersekioti dėl veiklos atliekant funkcijas).

Kartu su kitais bausmių vykdymo sistemos pokyčiais stiprinimas tarpinstitucinis bendradarbiavimas priklausomybės ligų gydymo srityje. Įdiegtas kompleksinis pagalbos teikimo psichoaktyvias medžiagas vartojantiems nuteistiesiems algoritmas. Institucionalizuotas Respublikinio priklausomybės ligų centro prisidėjimas teikiant metodinę pagalbą su priklausomybėmis Lietuvos kalėjimų tarnyboje dirbantiems asmenims.

Taigi, su laisvės atėmimo vietų įstaigų reorganizacija numatomas nuteistųjų resocializacijos proceso gerinimas turėtų turėti įtakos ir atviro tipo laisvės atėmimo bausmės sąlygomis bausmę atliekančius nuteistuosius, kadangi su pokyčiais siekiama didinti resocializacijos skyriaus specialistų, vedančių aprobeuotus elgesio pataisos ir kitas specializuotas programas bei socialinių darbuotojų įsitraukimą į visų nuteistųjų, tame tarpe ir atviro tipo režime bausmę atliekančių nuteistųjų, kasdienį, individualų resocializacijos procesą.

1.2. Resocializacijos ir korekcijos priemonių atviro tipo bausmės atlikimo vietose reglamentavimas

„Resocializacija suvokiama kaip procesas, kuriame žmogus (naujai) mokosi gyventi visuomenėje. Šis žodis kildinamas iš socializacijos sąvokos, suprantamos kaip procesas, kuriame žmogus išmoksta grupės, kuriai jis priklauso, normų, vertybių ir orientacijų.“²⁷ Platus socialinės reintegracijos apibrėžimas apima intervencines programas įkalinimo įstaigoje metu, siekiant atitraukti teisės pažeidėjus nuo kriminalinio teisingumo sistemos ir nukreipti į alternatyvą – atkuriantį teisingumo procesą ar tinkamą gydymą. Jų reglamentavimas apžvelgiamas žemiau.

²⁷ Gintautas Sakalauskas, Liubovė Jarutienė, Vaidas Kalpokas, Rūta Vaičiūnienė, *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*, (Vilnius, Žara, 2020), 28, <https://teise.org/wp-content/uploads/2020/03/Kalinimo-salygos.pdf>.

1.2.1. Lietuvos laisvės atėmimo vietų įstaigose taikomos resocializacijos ir korekcijos priemonės

Nors Lietuvoje laisvės atėmimo vietų įstaigų taikomos resocializacijos ir korekcijos priemonės buvo reglamentuotos, tačiau mokslininkų teigimu Lietuvoje turimi resursai ilgą laiką nebuvo išnaudojami, socialinės reabilitacijos paslaugos nuteistiesiems nebuvo teikiamos maksimaliai²⁸.

Daugelis mokslininkų laikosi nuomonės, kad reali laisvės atėmimo bausmė atima iš nuteistųjų jų pagrindines teises ir dėl to neigiamai juos veikia tiek fiziškai, tiek psichiškai, todėl jie gali jaustis bejėgiai ir institucionalizuoti, kenčiantys nuo nesaugumo jausmo ir žemos savigarbos. Dėl to itin svarbu, kad laisvės atėmimo bausmę vykdančios įstaigos turėtų stiprius ir veiksmingus resocializacijos priemonių paketus, ilgalaikes ir visapusiškai programas, užtikrintų nuteistųjų socialinių poreikių patenkinimą leidžiant bendrauti su artimais asmenimis. Tinkamų reabilitacijos priemonių įgyvendinimas gali stipriai prisidėti prie veiksmingos laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų reabilitacijos ir reintegracijos į visuomenę.

Pagrindiniai dokumentai, reglamentuojantys socialinės reabilitacijos taikymą Lietuvos laisvės atėmimo vietose yra šie: Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (toliau – Bausmių vykdymo kodeksas), Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. V-313 „Dėl individualaus socialinės reabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“ patvirtinta Individualaus socialinės reabilitacijos plano rengimo metodika, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2021 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. V-408 „Dėl nuteistųjų įtraukimo į darbinę veiklą tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintas Nuteistųjų įtraukimo į darbinę veiklą tvarkos aprašas, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. V-211 „Dėl Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo“ patvirtintas Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašas.

Lietuvos laisvės atėmimo bausmės vietose siekiant vykdyti pakartotinių nusikaltimų prevenciją ir nusikaltusių asmenų resocializaciją vykdomos elgesio pataisos programos²⁹. Šiomis

²⁸ Sakalauskas, *supra note*, 27: 227.

²⁹ „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymo Nr. V-211 "Dėl nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo

programomis siekiama motyvuoti nuteistuosius keisti kriminalinį elgesį, mąstymą, prokriminalines nuostatas ir vertybes, stiprinti socialiai priimtinių mąstymo ir elgesio būdų įtvirtinimą taip mažinant pakartotinio nusikalstamumo rizikos veiksnius³⁰.

Šiuo metu Lietuvoje aprobuotos šios adaptuotos elgesio pataisos programos³¹:

1. „Tik tu ir aš“ (*angl. – One-to-one*), skirta individualiam darbui su vidutinės ir vidutinės/ aukštos nusikalstamo elgesio rizikos teisės pažeidėjais, dėmesys programoje yra skiriamas nusikalstamam elgesiui, kuris traktuojamas kaip sprendimo reikalaujanti problema;
2. „Equip“, skirta mokyti jaunuolius mąstyti ir elgtis atsakingai, skatinti motyvuoti ir įgalinti jaunuolius teikti pagalbą vienas kitam;
3. „Elgesys – Pokalbis – Pasikeitimas“ (EPP), ši programa grindžiama motyvacinio interviu metodu ir tinka visoms teisės pažeidėjų grupėms ir ypač tiems, kurie turi priklausomybių bei ilgą nusikalstamo gyvenimo patirtį, kadangi elgesio pokyčiai yra sunkiai suvokiami ir galimi be žmogaus motyvacijos, kuri yra paskata veikti;
4. seksualiai nusikaltusių asmenų terapijos programa (SeNAT), programos tikslas – pakartotinių seksualinių nusikaltimų prevencija ir šiuos nusikaltimus padariusių asmenų reintegracija į visuomenę;
5. priklausomų nuo psichiką veikiančių medžiagų asmenų reabilitacijos programa.

Pagal Lietuvos kalėjimų tarnybos (iki 2023 metų sausio 1 d. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos) pateiktą 2022 metų sausio-gruodžio mėnesių resocializacijos skyrių veiklos statistinę ataskaitą³² Lietuvos pataisos įstaigose 275 kartus buvo pravesta socialinės reabilitacijos programos, kuriose dalyvavo 3268 asmenys. Apie 70 proc. Kalėjimų departamento direktoriaus patvirtintų elgesio pataisos programų sudaro grupinės veiklos³³.

Nuteistųjų socialinės reabilitacijos metu taikomos ir nuteistųjų socialinių įgūdžių lavinimo ir pozityvaus užimtumo priemonės, teikiama pagalba nuteistiesiems sprendžiant asmenines ir socialines problemas, psichologinė pagalba, atliekama individuali ar grupinė psichologinė terapija, taikomos paskatinimo priemonės, taip pat kitos neformalaus švietimo,

metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo“ pakeitimo“, 5 p., LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/64fe28100f4911ecb4af84e751d2e0c9>.

³⁰ *Ibid*, 6 p.

³¹ „Dėl Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo“, 2.2. p., LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428643/asr>.

³² „Resocializacijos skyrių veiklos statistinė ataskaita“, Lietuvos kalėjimų tarnyba, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., http://kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.

³³ Gerybaitė, *supra note*, 9.

kultūrinio ir meninio ugdymo, fizinio lavinimo ir sveikos gyvensenos, dvasinio ugdymo programos ir pozityvaus užimtumo priemonės, kurių įgyvendinimas padėtų nuteistiesiems socialiai reabilituotis³⁴. Įkalinimo įstaigose taip pat organizuojamas nuteistųjų iki šešiolikos metų bendrasis ugdymas, o vyresnių negu šešiolikos metų nuteistųjų bendrasis ugdymas organizuojamas rašytiniu jų pageidavimu. Taip pat gali būti organizuojamas nuteistųjų profesinis mokymas pagal laisvės atėmimo vietos įstaigos administracijos pateiktą sąrašą ir turimą mokymo bazę.

Perkėlus asmenį, atliekantį laisvės atėmimo bausmę, iš uždaro režimo į atvirą, socialinės reabilitacijos procesas nėra pertraukiamas³⁵. Atviro režimo darbuotojų veikla orientuota į asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, darbinį užimtumą, kurio metu ugdomi darbiniai įgūdžiai, atsakomybė ir savirealizacija. Didelę įtaką daro ir išorinių institucijų įsitraukimas, kurios prisideda prie intensyvaus asmens rengimo išeiti iš pataisos įstaigos³⁶.

Apibendrinant, šiai dienai atviro tipo bausmės atlikimo vietose bausmę atliekančių nuteistųjų resocializacija grįsta mokymusi ir darbine veikla. Galima teigti, kad socialinės reabilitacijos procesas atviro tipo bausmės atlikimo vietose yra aktyvus, nes laisvės atėmimo bausmę atliekantis asmenys turi teisę išvykti už įkalinimo įstaigos ribų be palydos, dėl to socialinės reabilitacijos kontekstas priartinamas prie visuomenės kasdienybės.

1.2.2. Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietų reglamentavimas

Bausmių vykdymo kodeksas numato, kad bausmės turi būti vykdomos remiantis teisėtumo, nuteistųjų lygybės taikant bausmių vykdymo įstatymus, konfidencialumo, bausmių vykdymo individualizavimo, humanizmo, teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo, normalizavimo ir atvirumo principų³⁷. Bausmių vykdymo sistemos siekiamybė sukurti tokią bausmių vykdymo aplinką, kurioje kiekvienas nuteistasis galėtų pasiekti geriausius korekcijos rezultatus ir užtikrintai reintegruoti į visuomenę su kuo mažesne rizika pakartotinai nusikalsti.

Nuteistieji jiems paskirtą laisvės atėmimo bausmę atlieka uždaro, pusiau atviro ir atviro tipo bausmės atlikimo vietose³⁸. Konkreti laisvės atėmimo bausmės atlikimo vieta nuteistajam parenkama atsižvelgiant į jo keliamą pavojų, visuomenės saugumą, padarytos nusikalstamos

³⁴ „Dėl Individualaus socialinės reabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/711db6004c2d11e5a4ad9dd3e7d17706>.

³⁵ Gerybaitė, *supra note*, 9.

³⁶ Gerybaitė, *supra note*, 9.

³⁷ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, 4 str., LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171368/asr>.

³⁸ *Ibid*, 32 str.

veikos pavojingumą ir pobūdį, į nuteistojo sveikatą, psichologines savybes, amžių, darbingumą, turimą specialybę, o jei yra galimybė, – ir į nuteistojo nepilnamečio vaiko (vaikų) interesus bei nuteistojo arba kitų jo artimųjų nuolatinę gyvenamąją vietą³⁹.

Bausmių vykdymo kodeksas numato, kad į atviro tipo bausmės atlikimo vietas siunčiami asmenys, nuteisti už neatsargius nusikaltimus ir tyčinius nusikaltimus, už kuriuos paskirta laisvės atėmimo bausmė neviršija vieno metų (išskyrus asmenis, nuteistus už tyčinius nusikaltimus, padarytus laikino sulaikymo, suėmimo vykdymo, arešto arba laisvės atėmimo bausmės atlikimo metu). Atviro tipo bausmės atlikimo vietose bausmę taip pat atlieka iš pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietų perkelti terminuoto laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji. Tokiam perkėlimui yra taikomos tam tikros sąlygos. Visų pirma, nuteistieji turi būti priskirti lengvajai grupei ir būti atlikę ne mažiau kaip vieną ketvirtadalį bausmės, o nuteistieji, kuriems iš dalies atidėtas bausmės vykdymas buvo panaikintas, taip pat tie, kuriems lygtinis paleidimas iš bausmės atlikimo vietos buvo panaikintas ir jie teismo nutartimi buvo pasiūsti atlikti likusios nuosprendžiu paskirtos bausmės dalies, – atlikę ne mažiau kaip šešis mėnesius bausmės nuo teismo nutarties dėl bausmės vykdymo atidėjimo ar lygtinio paleidimo panaikinimo ir pasiuntimo į bausmės atlikimo vietą vykdymo pradžios. Antra, iki galimo lygtinio paleidimo iš bausmės atlikimo vietos taikymo pagal Bausmių vykdymo kodekso 82 straipsnio 1 ir 2 dalis jiems liko ne daugiau kaip dveji metai. Trečia – nuteistieji vykdo individualiame resocializacijos plane nustatytas priemonės. Ketvirta, jų nusikalstamo elgesio rizika yra žema arba bausmės atlikimo metu ji akivaizdžiai sumažėjo ir jie neturi drausminių nuobaudų ir neįvykdytų administracinių nuobaudų ar administracinio poveikio priemonių už bausmės atlikimo metu padarytus pažeidimus. Be kita ko, nuteistieji užsiima jiems pasiūlyta darbine veikla (savarankiškai dirba ne bausmės atlikimo vietoje) ne mažiau kaip tris paskutinius mėnesius⁴⁰.

Pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietų lengvojoje grupėje⁴¹ terminuoto laisvės atėmimo bausmę atliekantys nuteistieji kuriems pagal Bausmių vykdymo kodekso 83 straipsnį negali būti taikomas lygtinis paleidimas iš bausmės atlikimo vietos ir kurie yra atlikę tris ketvirtadalius bausmės, likus ne daugiau kaip dvejiems metams iki bausmės pabaigos, perkeliama į atviro tipo bausmės atlikimo vietą. Tačiau šie asmenys taip pat privalo atitikti keliamus reikalavimus: vykdančiame individualiame resocializacijos plane nustatytas priemonės, turėti žemą arba bausmės atlikimo metu akivaizdžiai sumažėjusią nusikalstamo elgesio riziką, neturėti drausminių nuobaudų ir neįvykdytų administracinių nuobaudų ar administracinio poveikio

³⁹ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 30 str. 2 d.

⁴⁰ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 37 str. 5 d.

⁴¹ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 37 str. 6 d.

priemonių už bausmės atlikimo metu padarytus pažeidimus, be kita ko, užsiimti jiems pasiūlyta darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje) ne mažiau kaip tris paskutinius mėnesius.

Bausmių vykdymo kodekso suponuoja⁴², kad bausmės atlikimas atviro tipo bausmės atlikimo vietoje yra privilegija ir nuteistieji, kurie atlikdami bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje be pateisinamų priežasčių nedirba ar nesimoko arba kelia pavojų laisvės atėmimo vietų įstaigos darbuotojams ar kitiems asmenims arba kuriems per vienus metus tris kartus buvo skirta drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų, gali būti perkeliami į pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietos paprastąją grupę tolesniam bausmės atlikimui. Tokie nuteistieji vis tiek turi galimybę būti pakartotinai perkeliami arba grąžinami į atviro tipo bausmės atlikimo vietą, jei jie laisvės atėmimo bausmę atlieka lengvojoje grupėje, atitinka šio Bausmių vykdymo kodekso 37 straipsnio 5 dalies 3–7 punktuose nustatytas sąlygas ir nuo jų perkėlimo (grąžinimo) į pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietą dienos praėjo ne mažiau kaip vieni metai.

Atviro tipo bausmės atlikimo vietose bausmę atliekantys nuteistieji turi daugiau teisių ir laisvių⁴³, nei nuteistieji, kurie laisvės atėmimo bausmę atlieka uždaro ar pusiau atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Bausmių vykdymo kodekse numatyta, kad nuteistiesiems suteikiamos tokios teisės kaip turėti su savimi pinigų ir vertingų daiktų, be apribojimų naudotis pinigais. Be to, be apribojimų pasimatyti su kitais asmenimis išvykus iš bausmės atlikimo vietos, gauti perduodamų daiktų, bausmės atlikimo vietoje turėti telefoną ir juo naudotis, taip pat naudotis interneto ryšiu. Nuteistiesiems suteikiama teisė nuo atsikėlimo momento iki miego laiko laisvai vaikščioti nustatytoje teritorijoje bei tęsti darbą, kurį Lietuvos Respublikos teritorijoje dirbo iki laisvės atėmimo bausmės atlikimo pradžios, jei nuteistojo darbo vietoje galima tinkamai užtikrinti jo elgesio kontrolę.

Laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriaus įgaliotam pareigūnui leidus, nuteistieji gali iki keturiolikos valandų išvykti iš bausmės atlikimo vietos (bet tik Lietuvos Respublikos teritorijoje), jeigu to reikalauja jų dirbamo darbo pobūdis ar darbo paieškos. Tokia išvyka gali būti pateisinama ir gydymosi, mokymosi tikslais arba jeigu, rengiantis nuteistąjį paleisti iš bausmės atlikimo vietos, jam reikia spręsti socialinės paramos gavimo, būsto paieškos, gydymosi nuo priklausomybės ligų tęstinumo užtikrinimą ar naudojimosi kitomis įstaigų ir organizacijų teikiamomis paslaugomis klausimus. Taip pat laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriaus įgaliotam pareigūnui leidus, jeigu nuteistasis neturi drausminių nuobaudų arba neįvykdytų administracinių nuobaudų ar administracinio poveikio priemonių, jis kartą per savaitę iki dviejų parų ne darbo

⁴² „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 37 str. 7 d.

⁴³ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 35 str. 3 d.

metu gali parvykti į Lietuvos Respublikos teritorijoje esančius namus ar aplankyti Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvenančius artimuosius. Nuteistieji turi teisę kasmetinių atostogų metu parvykti į Lietuvos Respublikos teritorijoje esančius namus ar aplankyti Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvenančius artimuosius, jeigu nuteistasis neturi drausminių nuobaudų arba neįvykdytų administracinių nuobaudų ar administracinio poveikio priemonių, laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriaus įgaliotam pareigūnui leidus. Taip pat nuteistiesiems sudaryta galimybė likusius tris mėnesius iki bausmės atlikimo pabaigos šią bausmę atlikti Lietuvos Respublikos teritorijoje esančiuose namuose, tačiau tam jie turi neturėti drausminių nuobaudų arba neįvykdytų administracinių nuobaudų ar administracinio poveikio priemonių bei gauti laisvės atėmimo vietų įstaigos direktoriaus įgalioto pareigūno leidimą.

Iš bausmės atlikimo vietos išvykstantys nuteistieji kelionės išlaidas apmoka patys arba tai padaryti gali kiti jų nurodyti asmenys. Kai nuteistieji vaikšto numatytoje teritorijoje, dirba, iki keturiolikos valandų išvyksta iš bausmės atlikimo vietos, vyksta į Lietuvos Respublikos teritorijoje esančius namus ar aplankyti Lietuvos Respublikos teritorijoje gyvenančius artimuosius, išvykę iš bausmės atlikimo vietos nuteistieji gali būti stebimi elektroninio stebėjimo priemonėmis.

Atviro tipo bausmės atlikimo vietose laikomų nuteistųjų bendrasis ugdymas vyksta mokyklose, kurios veikia ne bausmės atlikimo vietose⁴⁴. Profesinis mokymas taip pat vyksta ne bausmės atlikimo vietose veikiančiose profesinio mokymo įstaigose⁴⁵. Visos atviro tipo bausmės atlikimo vietose bausmes atliekantiems nuteistiesiems reikalingos sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos valstybės arba savivaldybių viešosiose asmens sveikatos priežiūros įstaigose⁴⁶.

Laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekantys nuteistieji maistu, drabužiais, avalyne, higienos priemonėmis apsirūpina patys ir savarankiškai naudojami kirpėjo paslaugomis. Jei asmenys neturi lėšų maistui, drabužiams, avalynei ar higienos priemonėms įsigyti ar jų turi nepakankamai, aprūpinimas maistu, drabužiais, avalyne ir higienos priemonėmis juos aprūpina kalnimo įstaiga⁴⁷.

Iki 2023 m. sausio 1 d. nuteistieji, norėdami pasinaudoti teisėmis dėl savo padėties keitimo, t. y. būti perkeltiems į kitas grupes ar kitą režimą, turėdavo teikti atskirus prašymus, vykdavo komisijų svarstymai dėl nuteistojo atitikties reikalavimams (įsiveldavo subjektyvumas, pareigūnų diskrecijos teisė, piktnaudžiavimas). Pagal naująją bausmių vykdymo kodeksą (2023-01-01 d. galiojanti suvestinė redakcija) nuteistieji į grupes ar kitą režimą perkeliama automatiškai,

⁴⁴ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 65 str. 4 d.

⁴⁵ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 66 str. 4 d.

⁴⁶ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 90 str. 1 d.

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“, *supra* note, 37: 92 str. 8 d.

pagal bausmių vykdymo kodekse nustatytus kriterijus. Taip sumažėja bereikalingo dokumentavimo darbo, esant aiškiems kriterijams dingsta subjektyvaus įkalinto asmens vertinimo tikimybė. Kitas svarbus pokytis įsigaliojęs nuo 2023 metų sausio 1 dienos Bausmių vykdymo kodekse buvotai, kad asmenys nesilaikantys atvirojo režimo taisyklių gali būti grąžinami į uždaro tipo kalinimo įstaigas. Šis pokytis buvo reikalingas, kadangi asmenys dažnai laiku nesugrįždavo po išvykos arba iš viso nesugrįždavo, pasišalindavo iš pačios įstaigos teritorijos, kuri paprastai apsaugota kur kas paprastesnėmis priemonėmis ir pareigūnų priežiūra lyginant su uždaro tipo įkalinimo įstaigomis⁴⁸.

Taigi, įstatymiškai, nuteistųjų laisvės atėmimo bausme resocializacija, korekcija ir užimtumas Lietuvoje yra gana plačiai reglamentuojamas. Naujasis Bausmių vykdymo kodekso reglamentavimas leidžia taikyti atsakomybės principą nuteistiesiems, taip mažinamas nuteistųjų savivaliavimas ir keliama motyvacija laikytis atviro tipo bausmės atlikimo vietos įstaigų taisyklių.

⁴⁸ „Sprendžiama, kaip suvaldyti nuteistųjų pasišalinimus iš atvirųjų kolonijų“, Lietuvos kalėjimų tarnyba, 2022 m. rugsėjo 8 d., <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/sprendziama-kaip-suvaldyti-sqbp.html>.

2. RESOCIALIZACIJA IR KOREKCIJA ATVIRO TIPO KALINIMO ĮSTAIGOSE: UŽSIENIO PRAKTIKA

Nėra tokios visuomenės, kuri gebėtų egzistuoti be nusikaltimų ir bausmių už juos skyrimo. Nusikaltimai ir bausmės yra neišvengiama visuomenės gyvenimo dalis, todėl svarbu atitinkamai reaguoti į nusikalstamumą, jo prevenciją bei baudimą. Nors šiandieniniame kontekste aišku, kad bausmės atpildo teorijos neveiksmingos, tačiau ilgą laiką bausmės samprata asocijavosi su atgrasymu nedaryti nusikalstamų veikų. Su laiku visuomenėje augo poreikis apginti laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų teises, užtikrinančias žmogaus orumą⁴⁹. Šiuolaikiniame pasaulyje raginama į nusikaltusius asmenis žiūri švelniau, kaip į asmenis reikalaujančius įdirbio, savotiškos reabilitacijos ir elgesio korekcijos siekiant asmens resocializacijos, nes griežtos bausmės ir nežmoniškos kalnimo sąlygos neprideda prie visuomenės bendros gerovės. Užsienio valstybių patirtis ir geroji praktika leidžia pažvelgti į naujas ir veiksmingas kalnimo galimybes bei jas pritaikyti savo valstybėje.

2.1. Atviro tipo kalnimo įstaigų istorija

XVIII amžiaus viduryje Europoje nusikaltėliai dar buvo baudžiami viešais kankinimo ir egzekucijos reginiais, kurie teatrališkai demonstravo suvereno galią⁵⁰. Šie asmenys paprastai būdavo priversti prisipažinti savo nusikaltimus, nes ant jų buvo pilamas verdantis aliejus, jie buvo traukiami keturiais arkliais ir kitaip kankinami. Šios viešos egzekucijos buvo ir kaip teisminis, ir kaip politinis ritualas, nes nusikaltimas, kaip įstatymo pažeidimas, reiškė nusižengimą prieš suvereną. Suverenas baudė nusikaltėlį, kad atlygintų žalą, padarytą jo karalystei ir pačiam jam, kaip asmeniui. XIX amžiaus pradžioje išnyko tokio viešo pobūdžio fizinės bausmės ir kankinimai, teatralizuotas skausmo vaizdavimas. Vieša egzekucija pirmą kartą užleido vietą humanistinei reformai XVIII amžiuje, kai grupė humanistinių reformatorių suformavo naują diskursą, smerkiantį smurto perteklių, puikavimąsi suverenia valdžia, minios keršto troškimą. Pristatydami reabilitacijos sąvoką, jie pasiūlė naują bausmės formą, kuri ir atitaisytų visuomenei padarytą skriaudą, ir sugrąžintų nusikaltėlį į jam tinkamą ir naudingą vietą visuomenėje. Pabrėžiant švelnumą, efektyvumą, reabilitaciją, ši nauja bausmės forma dažniausiai buvo viešųjų darbų

⁴⁹ Suryansh Tiwari, „Concept of Open Prison System as a Correctional System: A Study in Light of Present Context“, *International Journal of Legal Science and Innovation*, Volume 3, Issue 4, (2021): 1025 - 1039, <https://www.ijlsi.com/paper/concept-of-open-prison-system-as-a-correctional-system-a-study-in-light-of-present-context/>.

⁵⁰ Lana Osment, „The Complexity of Rehabilitation in Open and Closed Prison Setting“, (magistro darbas, Lund universitetas, 2018), <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8948730&fileId=8948738>.

forma. Tai reiškė didelį pokytį, kadangi nusikaltusio asmens kūnas buvo imtas traktuoti ne kaip suvereno, bet kaip visos visuomenės nuosavybė⁵¹.

Atviro tipo kalinimo įstaigų istorijos raidą reikėtų pradėti apžvelgti nuo XVIII amžiaus pabaigos, kuomet imta galvoti kaip sumažinti saugumui užtikrinti reikalingus resursus kalėjimuose. 1785 m. anglų filosofas ir socialinis teoretikas Jeremy Bentham sugalvojo socialinės kontrolės mechanizmą – panotipinio kalėjimo sistemą⁵². Ši sistema palaipsniui tapo visapusišku valdžios ir disciplinos simboliu Vakarų pasaulyje. Jo projektas rėmėsi principu, kad reikia orientuotis į maksimalaus kalinių kiekio stebėjimą pasitelkiant kuo mažiau prižiūrėtojų ir kitų saugumo priemonių. Pagrindinė idėja buvo ta, kad kalėjimo architektūrą turėtų sudaryti centrinis prižiūrėtojų bokštas, apsuptas žiedo formos kalėjimo kamerų⁵³. Kameros išrikiuotos taip, kad prižiūrėtojai bet kuriuo metu galėtų matyti bet kurią kamerą, o kaliniai visada jaustųsi pažeidžiami ir matomi. Svarbus momentas tas, kad pats bokštas turi būti pakankamai toli nuo kamerų bei turi turėti pakankamai mažus langus, tad kaliniai negalėtų matyti bokšto viduje esančių pareigūnų/prižiūrėtojų⁵⁴. Toks bokšto ir kamerų išdėstymas nulemia tai, kad kaliniai visada žino apie valdžios buvimą, nors niekada tiksliai nežino, kada yra stebimi. Tai kaliniams sukuria įtemptą atmosferą, jie patys save drausmina vien todėl, kad yra tikimybė jog kažkas bet kuriuo metu gali juos stebėti. Šis įtampą laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims keliantis metodas buvo grįstas nežinomybe, nors ir padėjo sumažinti fizinių resursų, reikalingų kalinių stebėsenai užtikrinti, kiekį, tačiau įtampos faktorius vertinamas kaip neigiamai veikiantis nuteistuosius. Jeremy Bentham kartu su John Howard buvo du pagrindiniai reformatoriai, kurie tikėjo, kad galima sukurti tokias institucijas ir įstaigas, kurios reabilituotų nusikaltėlius ir taip užkirstų kelią pakartotiniam nusikalstamumui.

Pirmieji atviro tipo (šiuolaikiniu supratimu) kalėjimai buvo įkurti 1936 metais Jungtinėje Karalystėje. Tokie „minimalaus saugumo“ kalėjimai buvo kuriami remiantis to meto pažangia filosofija. Vienas pagrindinių aspektų, atsispindėjusių „minimalaus saugumo“ kalėjimo filosofijoje buvo tai, kad nusikaltimą padaręs asmuo siunčiamas į kalėjimą kaip į bausmę, o ne už bausmę. Tai reiškia, kad pats laiko praleidimas izoliacijoje nuo visuomenės yra bausmė, todėl kalinimo laikotarpiu nuteistajam neturi būti sukeltos papildomos neigiamos emocijos ir išgyvenimai kaip papildoma bausmė. Minimalaus saugumo kalėjimų koncepcija buvo paremta tuo, kad laisvės atėmimo metu žmogus turi būti mokomas kaip tinkamai gyventi laisvėje, atotrūkis tarp institucinio gyvenimo ir gyvenimo laisvėje turi būti naikinamas tam, kad galėtų būti užtikrintas nuteistojo,

⁵¹ Osment, *supra note*, 50.

⁵² Aušra Kaziliūnaitė, „Foucault panoptizmas ir (savi)priežiūra: nuo individų prie diviđų“, *Problemos*, vol. 97 (2020): 36–47, <https://www.journals.vu.lt/problemos/article/download/17104/16239/>.

⁵³ „Internalized Authority and the Prison of the Mind: Bentham and Foucault's Panopticon“, Brown, žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., https://www.brown.edu/Departments/Joukowsky_Institute/courses/13things/7121.html.

⁵⁴ *Ibid.*

kaip įstatymus gerbiančio piliečio, sugrįžimas į visuomenę. Kuriant atviro tipo kalinimo įstaigos modelį buvo laikomasi principo, kad „pasitikėjimas gimdo pasitikėjimą“. Tikėta, kad kai nuteistieji laikomi atviro tipo kalėjimuose taip demonstruojamas pasitikėjimais jais, todėl jie atsakydami elgsis garbingai, laikysis taisyklių ir patvirtins, kad jais galima pasitikėti ne tik kalinimo įstaigoje, bet ir paleidus juos į laisvę.

1952 m. Hagos konferencijoje buvo pasiūlyta steigti stovyklas po atviru dangumi. Siūlyta, kad kaliniams, atlikusiems didžiąją savo bausmės dalį, būtų leista pamažu grįžti į bendruomenės gyvenimą, perkelti juos į stovyklas po atviru dangumi, laikantis minimalių saugumo priemonių⁵⁵. 1955 m. Ženevoje vykusiame pirmajame Jungtinių Tautų nusikaltimų prevencijos ir elgesio su nusikaltėliais kongrese buvo priimtos Jungtinių Tautų standartinės minimalios elgesio su kaliniais taisyklės⁵⁶. Vienbalsiai nuspręsta, kad nuteistųjų savidisciplina ir kalėjimo sienų, grotų, tvorų bei ginkluotos sargybos nebuvimas yra pagrindiniai atviro tipo kalinimo įstaigų kriterijai ir siekiamybės.

Atvirieji kalėjimai vertinami kaip saugesnės, mažiau ribojančios ir mažiau nuteistuosius žeminančios institucijos nei uždarieji kalėjimai. Dėl to Europoje vystoma laisvės atėmimo bausmių vykdymo atviro tipo bausmės atlikimo vietose plėtra.

2.2. Atviro tipo kalinimo įstaigos Ispanijoje

Ispanijoje kalinimas yra pagrįstas individualizavimo principu. Tai reiškia, kad turi būti atsižvelgiama į kiekvieno nuteistojo individualius poreikius siekiant pozityvaus bausmės atlikimo. Be kita ko, laisvės atėmimo bausmę atliekantis asmuo reguliariai turi būti perversinamas, tiriamas ir klasifikuojamas pagal jo individualius poreikius geriausiems rezultatams pasiekti, nes vienas ir tas pats kalinimo modelis ir sąlygos netinka visiems nuteistiesiems⁵⁷.

Ispanijos organinis bausmių vykdymo įstatymas nustato tris kalėjime atliekamų bausmių lygius. Pirmasis lygis skirtas didelės rizikos kaliniams ir šie atlieka laisvės atėmimo bausmę uždaro tipo kalėjimuose, kurie orientuoti į nuteistųjų izoliaciją. Pirmojo lygio kalėjimuose laisvės atėmimo bausmę atlieka asmenys padarę sunkiausius nusikaltimus, tokius kaip terorizmas. Šio lygio kalėjimuose laikomi asmenys, kurie kelia didelį pavojų ne tik visuomenei, bet ir kalėjimo darbuotojams bei kitiems nuteistiesiems. Pirmojo lygio kalėjimai taiko kamerinį (izoliuojantį) režimą didžiąją dienos dalį. Siekiant nuteistiesiems sukelti kuo mažiau neigiamų padarinių ir esant

⁵⁵ Tiwari, *supra note*, 49.

⁵⁶ Gintautas Sakalauskas, Liubovė Jarutienė, Vaidas Kalpokas, Rūta Vaičiūnienė, *supra note*, 27: 12.

⁵⁷ Carlos Fernández Gómez, „Feature Article: A New Approach for Open Prisons in Spain (2023)“, *europis*, 2023 m. kovas, <https://www.euopis.org/file/feature-article-a-new-approach-for-open-prisons-in-spain-2023/>.

galimybei palengvinti jiems taikomą režimą, jų situacija ir nusikalstamo elgesio rizika peržiūrima kas tris mėnesius⁵⁸.

Antras lygis skirtas paprastajai grupei priskirtiems kaliniams ir šie laisvės atėmimo bausmę atlieka bendrojo tipo ir uždaruose kalėjimuose. Antrasis lygis suprantamas kaip įprastas režimas, jame laisvės atėmimo bausmę atlieka didžioji dauguma Ispanijos kalinių. Šių nuteistųjų padėtis ir nusikalstamo elgesio rizika peržiūrima kas šešis mėnesius.

Trečias lygis yra atvirasis režimas, kai bausmės atliekamos socialinio įtraukimo centruose arba atviro tipo kalėjimuose (sąvokos toliau vartojamos pakaitomis). Atlikdami bausmę atviro tipo kalėjime nuteistieji gali palikti kalėjimą kelioms valandoms per dieną tam, kad galėtų išvykti dirbti už kalinimo įstaigos ribų, dalyvauti intervencijos programose, mokymo kursuose arba tvarkytis asmeninius klausimus, pavyzdžiui, apsilankyti pas gydytoją. Bausmės atlikimas atviru režimu visada buvo suprantamas kaip paskutinis bausmės atlikimo etapas prieš integraciją į visuomenę tiems, kurie padarė didžiausią pažangą bausmės atlikimo metu. Atviras režimas ir patekimas į atviro tipo kalėjimus buvo laikomi nauda ir privilegija, tarsi persikėlus į šį režimą laisvės atėmimo bausmė jau būtų pasibaigusi⁵⁹.

Ne paslaptis, kad antrojo lygio kalėjimų režimas esąs naudingas reabilitacijos ir perauklėjimo programų įgyvendinimui, taip pat kaip geras įrankis kontrolės ir priežiūros užtikrinimui. Tačiau atviras kalinimo režimas Ispanijoje pasižymi tuo, kad sudaro reikiamas sąlygas asmenims glaudžiai bendradarbiauti su bendruomene ir taip lengviau į ją integruotis.

Ilgą laiką Ispanijoje trūko suvokimo, kad socialinio įtraukimo centrai ir atviro tipo kalinimo įstaigos taip pat yra kalėjimai, tik turintys mažiau saugumo priemonių ir daugiau lankstumo. Dažnai kalinimas atvirajame režime buvo nepalankiai vertinamas, neteisingai suprantamas kaip „dovana“ kaliniui. Tačiau atviro tipo kalinimo vietose visada buvo taikomos tos pačios taisyklės kaip ir kituose kalėjimuose, todėl nekontroliuojama laisve nuteistieji džiaugtis negalėjo⁶⁰.

Tradiciškai kaliniai buvo perkelti į atviro tipo kalėjimus iš antrojo lygio kalėjimų, jei jų elgesys įkalinimo laikotarpiu buvo pavyzdingas arba jiems nustatyta maža pakartotinio nusikalstamumo rizika. 2021 m. Ispanijoje buvo paskelbta vidinė Direktyva (6/2020)⁶¹, apimanti atitinkamus šio proceso pakeitimus. Pagal direktyvą asmenys, nuteisti atlikti laisvės atėmimo bausmę, nuo šiol gali patekti į atviro tipo kalėjimą tiesiogiai po bausmės paskyrimo, jiems nebereikia laukti perkėlimo iš antrojo lygio kalėjimų. Prieš šiuos pokyčius visi nuteistieji pagal

⁵⁸ Gómez, *supra note*, 57.

⁵⁹ Gómez, *supra note*, 57.

⁶⁰ Gómez, *supra note*, 57.

⁶¹ „Protocolo de Ingreso Directo en Medio Abierto“, europis, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.euopris.org/wp-content/uploads/2023/03/Directive-6-2020-Direct-entry-open-regime.pdf>.

pradinę klasifikaciją būdavo priskiriami pirmajam arba antrajam kalėjimų lygiui ir tik po ne mažiau kaip dviejų mėnesių nuo atvykimo į įkalinimo įstaigą galėjo pretenduoti būti perkeliami į atviro tipo kalėjimus.

Direktyvoje (6/2020) numatytos tam tikros sąlygos, kurias turi atitikti asmenys norintys atlikti laisvės atėmimo bausmę atviro tipo kalinimo vietose. Viena iš sąlygų yra ta, kad asmeniui turi būti paskirta ne ilgesnė kaip penkerių metų laisvės atėmimo bausmė. Be kita ko, asmeniui tai turi būti pirmasis teistumas. Kita sąlyga, kad nusikaltimas negali būti įvykdytas daugiau nei prieš trejus metus nuo bausmės paskyrimo. Taip pat akcentuojama, kad į atviro tipo kalinimo įstaigą pretenduoti gali tik tie asmenys, kurie turi ir palaiko teigiamus socialinius ryšius ir esant turtinės žalos priteisimui yra įsipareigoję ir turi realią galimybę bei siekiamybę tą žalą atlyginti.

Nepaisant bendro pradinio nenoro įgyvendinti pokyčius, nuo direktyvos įgyvendinimo pradžios nebuvo pranešta apie jokių incidentus atviro tipo kalėjimuose, o pakartotinio nusikalstamumo rizika visuomenėje nė kiek nepadidėjo. Be to palikta galimybė atvirojo režimo kalinius grąžinti į antrojo lygio kalėjimus, jei šie nesugeba laikytis atvirojo tipo režimo tvarkos ir taisyklių, todėl visuomenės saugumas tikrai nesusilpnėjo.

Atviro tipo kalėjimai Ispanijoje labiausiai orientuojasi į nuteistųjų mokymąsi ir darbą, tačiau esant poreikiui vykdomos reabilitacijos programos. Daug dėmesio skiriama intervencijoms, perauklėjimui ir reintegracijai į bendruomenę.

Ispanijos bausmių vykdymo įstaigų generalinio sekretoriato paskelbto 2009–2019 metų tyrimo išvadose pastebėta, kad pakartotinių nusikaltimų skaičius yra daug mažesnis, kai asmenys perkeliama atlikti bausmę iš paprasto režimo į atvirą režimą⁶². Nors laisvės atėmimo bausmės atlikimas atviro tipo kalinimo įstaigose vis dar gana naujas procesas, tačiau pastebėta, kad atviras režimas yra visiškai tinkamas daugumai nusikaltėlių, kuriems paskirti trumpi laisvės atėmimo bausmės terminai.

Atsižvelgiant į direktyvos įgyvendinimo rezultatus, pirmojo ir antrojo lygio kalėjimai nėra vienintelė aplinka, tinkanti visiems laisvės atėmimo bausmės nuteistiems asmenims. Kalbant apie gydymo ir intervencijos programas, atviro tipo kalėjimai yra vienodai tinkami reabilitacijos veiklai vykdyti. Be to, pirmojo ir antrojo lygio kalėjimai gali turėti nepageidaujamų padarinių, pavyzdžiui, pažeidžiama kalinio socialinė aplinka, sunku palaikyti ryšius su artimaisiais. Bausmių vykdymo progresas vyksta todėl ir toliau siekiama ieškoti alternatyvų, padedančių laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims socialiai reintegruoti į visuomenę.

Taigi, Ispanijos atviro tipo kalinimo įstaigos pasižymi kiekvieno nuteistojo poreikių individualizavimu, siekiant pozityvaus bausmės atlikimo. Nuteistųjų resocializacija ir korekcija

⁶² *Estudio de reincidencia penitenciaria 2009-2019*, (Madridas, 2022), https://derechopenitenciario.com/wp-content/uploads/2023/04/Doc_30_Estudio_de_reincidencia_penitenciaria_2009-2019.pdf.

įgyvendinama per mokymąsi ir darbą. Ispanijoje pasiteisino tai, kad į atvirojo režimo kalnimo vietas siunčiami pirmą kartą teisti asmenys. Jiems suteikiama galimybė bausmės atlikimo metu ne izoliuotis, o toliau mokytis, dirbti ir palaikyti socialinius ryšius, dėl to mažėja rizikos pakartotinai nusikalsti tikimybė.

2.3. Atviro tipo kalnimo įstaigos Katalonijoje

Europos šalys rado įvairių būdų, kaip užtikrinti sklandų ir veiksmingą pereinamąjį etapą nuo įkalnimo iki grįžimo į visuomenę. Katalonijos kalėjimų sistema sukūrė atvirojo kalėjimo režimą, kuris padeda palaipsniui integruoti nuteistuosius atgal į visuomenę. Apie 25 % visų Katalonijos kalinių šiuo metu atlieka bausmę atvirose kalėjimuose⁶³. Dauguma šiai grupei priklausančių nuteistųjų jau yra atlikę bent pusę savo bausmės laiko, tačiau yra išimčių, kuomet kai kurie nuteistieji gali pasinaudoti atviro tipo režimu nuo pat kalnimo pradžios. Visi asmenys atliekantys laisvės atėmimo bausmę atviro režimo sąlygomis turi jiems sudarytą individualų planą, kuris sudaromas vadovaujantis rizikos-poreikio-įmumo modelio (angl. risk-needs-responsivity model) įrankiais. Šio įrankio pagalba yra vertinama nuteistojo rizika, jo poreikiai ir taip parenkamas ir pritaikomas tinkamiausias kalnimo režimas⁶⁴. Katalonijoje naudojamos patikimos bei patvirtintos nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikos, kurių pagalba nuteistiesiems atrenkamos bei priderinamos reikiamos paslaugos. Tyrimai rodo, kad geriausi reabilitacijos ir resocializacijos rezultatai pasiekiami tuomet, kai parenkamos tinkamos programos pagal atitinkamą asmens nusikalstamo elgesio rizikos lygį. Katalonijos atviro tipo kalėjimų resocializacijos skyriai vadovaujami poreikio ir reagavimo principais. Poreikio principas rodo, kad parinktos korekcijos programos turėtų sutelkti dėmesį į asmens kriminogeninius poreikius arba tuos veiksnis, tiesiogiai susijusius su padaryta nusikalstama veika, kuriuos galima keisti⁶⁵. Savo knygoje Andrews ir Bonta išskyrė pagrindinius aštuonis dinامينius rizikos veiksnis, kurie turi didžiausią svertą lemiantį asmens tikimybę nusikalsti. Išskiriami šie pagrindiniai veiksniai: antisocialaus elgesio istorija, antisocialus asmenybės modelis, asocialus mąstymas/pažinimas, asocialūs supantys asmenys, šeimyninės aplinkybės, mokslai/darbas, pasirenkamas poilsio ir

⁶³ Paula Montero, „Catalonian Open Prison Regime: Individuality and continuity are key“, CEP, <https://www.cep-probation.org/catalonian-open-prison-regime-individuality-and-continuity-are-key/>.

⁶⁴ Jill Viglione, „The Risk-Need-Responsivity Model: How Do Probation Officers Implement the Principles of Effective Intervention?“, *Criminal Justice and Behavior*, Volume 46, Issue 5 (2018): 655 – 673, <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0093854818807505>.

⁶⁵ Donald Arthur Andrews, James Bonta, *The Psychology of Criminal Conduct*, (Matthew Bender and Company, New Province, NJ, 2010), https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=5MsRI66hAdAC&oi=fnd&pg=PP2&ots=uTG6aqkOVR&sig=IPtsPDOUPVWW-CaX2U9L-cRGWcw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

laisvalaikio praleidimo būdas, piktnaudžiavimas priklausomybę keliančiomis medžiagomis⁶⁶. Reagavimo principas pateikia tam tikras gaires, kaip tinkamai reaguoti ir taikyti elgesio korekciją. Reagavimą sudaro du komponentai – bendrasis reagavimas ir konkretus/specifinis reagavimas. Bendruoju reagavimu siekiama, kad paslaugų teikėjai, parinkdami tinkamą elgesio korekcijos programos teikimo stilių ir būdą, atsižvelgtų į asmens mokymosi stilių ir gebėjimus. Šis principas rodo, kad kognityvinio elgesio ir socialinio mokymosi metodai yra veiksmingiausi skatinant elgesio pokyčius. Konkretus/specifinis reagavimas siūlo intervencijas pritaikyti prie biologinių, socialinių ir psichologinių individo savybių. Tai reiškia, kad asmeniui, turinčiam tam tikrų savybių, gali prireikti kitokio įsikišimo ar intervencijos būdo. Šie įrankiai naudojami visoje Katalonijos kalėjimų tarnyboje. Sistema, pasitelkdama bendruomenės išteklius, pritaiko reikiamus elgesio korekcijos ir resocializacijos įrankius atitinkamai pagal padarytos nusikalstamos veikos pobūdį. Tinkamas programų pritaikymas yra labai svarbu, nes galutinis tikslas yra elgesio korekcija ir socialinė integracija. Vidiniai tyrimai parodė atviro režimo ir lygtinio paleidimo sėkmę Katalonijoje. Laisvės atėmimo bausmę atvirojo režimo kalėjimuose atlikusių asmenų pakartotinio nusikalstamumo rizikos procentas sumažėjo net 18 %. Vidutinis recidyvo lygis Katalonijoje yra 40 %, todėl pasiektas 22 % pakartotinio nusikalstamumo rodiklis yra labai reikšmingas ir daug ką pasakantis pasiekimas⁶⁷.

Laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens bendradarbiavimas su kalėjimo personalu yra atvirojo kalėjimo režimo sėkmės pagrindas. Katalonijos atviro tipo kalėjimai vadovaujasi nuostata, kad individualus požiūris veikia labai pozityviai, todėl kiekvienam laisvės atėmimo bausmę atliekančiam nuteistajam yra skiriamas vienas atvejo vadybininkas. Atvejo vadybininkas individualiai bendrauja su nevyriausybiniėmis organizacijomis bei kitomis tarnybomis. Dėl šio bendradarbiavimo tarp laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens ir bendruomenės užsimezga glaudūs santykiai, o tai padeda nuteistajam nesijausti atstumtam nuo visuomenės. Paprastai dalį nuteistojo resocializacijos proceso sudaro gydymas vaistais, profesinis mokymas, darbas ir santykių palaikymas su šeima. Katalonijos atviro tipo kalėjimo įstaigose nuteistasis turi praleisti naktį (ne mažiau kaip 8 valandas per parą). Kitos valandos gali būti praleistos su šeima, mokantis ir (arba) dirbant⁶⁸.

Katalonija taiko skirtingas priemones ir būdus sudaryti kuo palankesnes sąlygas nuteistajam reabilituotis ir resocializuotis. Pavyzdžiui, laisvės atėmimo bausmę atliekantis asmuo, turintis pareigą rūpintis mažamečiais vaikais gali praleisti aštuonių valandų komendanto valandą (kai naktį turi praleisti kalėjime) savo namuose su elektroninio stebėjimo priemonėmis, tam, kad

⁶⁶ Andrewd, *supra note*, 65: 27 psl.

⁶⁷ Montero, *supra note*, 63.

⁶⁸ Montero, *supra note*, 63.

nereikėtų kiekvieną naktį grįžti į kalėjimą. Kita galimybė, kuria gali pasinaudoti laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys, tai vykimas į nakvynės namus. Nakvynės namai vadinami priklausomais padaliniais, nes kiekvienas iš jų yra susijęs su atvirojo režimo kalėjimu. Nevyriausybinės organizacijos teikia tokias nakvynės paslaugas pagal fiksuotą sutartį su Teisingumo departamentu. Įdomu tai, kad nakvynės namuose toliau vyksta konkrečios programos ir užimtumas, tačiau tuo rūpinasi pati nevyriausybinė organizacija glaudžiai bendradarbiaudama su atvirojo režimo kalėjimų darbuotojais. Pagrindinis tokių nakvynės namų tikslas – kad ten bausmę atliekantys asmenys išmoktų gyventi kaip bet kuris kitas pilietis apsuptas kaimynų ir gyvenimiškų situacijų. Dėl šios priežasties dauguma nakvynės namų yra įkurti miestų viduryje visoje Katalonijos teritorijoje. Galiausiai, atvirojo režimo sistema siūlo galimybę laisvės atėmimo bausmę atlikti bendruomeniniame skyriuje, esančiame fermose už miesto arba specialiuose butuose miestuose, skirtuose sunkioms priklausomybės nuo narkotikų problemoms gydyti. Kai ši galimybė yra įmanoma, išvengiama neigiamo įkalinimo poveikio gydymui.⁶⁹

Dėl tokio modelio bendruomenė gali laipsniškai priimti nuteistąjį atgal, pamažu atkuriant socialinį tinklą. Tokia pakopinė reintegracija į visuomenę padeda teigiamai įtakoti visuomenės požiūrį į nuteistuosius ir taip savaime naikinama stigma supanti tiek patį įkalinimą, tiek laisvės atėmimo bausmę atlikusius asmenis.

Apibendrinant, nuoseklus nuteistojo individualaus plano vykdymas, savalaikis rizikos pakartotinai nusikalsti pervertinimas ir rizikos veiksnių stebėjimas padeda tinkamai orientuoti nuteistajam reikalingas resocializacijos ir korekcijos priemones. Teigiamas atviro tipo kalėjimų personalo požiūris į laisvės atėmimo bausmę atliekantį asmenį suteikia motyvacijos ir noro vykdyti skiriamas programas ir priemones bei laikytis vidaus tvarkos taisyklių. Kalėjimo personalo glaudus bendradarbiavimas su nuteistaisiais yra viena iš sėkmės paslapčių.

2.4 Atviro tipo kalinimo įstaigos Vokietijoje

Vokietijoje asmenys, nuteisti realia laisvės atėmimo bausme, turi konstitucinę teisę į reabilitaciją ir resocializaciją. 1976 m. Kalėjimų įstatymas numatė reabilitaciją kaip garantuotą nuteistojo teisę išlaikyti savo žmogiškąjį orumą⁷⁰. Kalėjimų įstatyme numatytos dvi svarbios nuostatos dėl kalinių teisių: reabilitacija ir normalizavimas. Pastaroji numatė, kad gyvenimo sąlygos įkalinimo įstaigose turėtų būti kuo panašesnės į gyvenimo sąlygas už kalėjimo ribų. Kartu šios dvi nuostatos padėjo Vokietijos kalėjimų sistemoje sukurti dviejų tipų kalėjimus: atvirojo ir uždarojo.

⁶⁹ Montero, *supra note*, 63.

⁷⁰ Osment, *supra note*, 50.

Paprastai kalėjimai yra randami miestuose arba netoliese esančiose priemiesčių bendruomenėse. Kalėjimų urbanistinė padėtis leidžia nuteistųjų šeimoms lengviau aplankyti įkalintus artimuosius, o nuteistiesiems – naudotis teise į atostogas namuose, darbo ir mokymosi galimybėms⁷¹. Dviejų tipų kalėjimai – atviro ir uždaro tipo – atspindi dviejų pakopų saugumo lygio klasifikaciją Vokietijos kalėjimų sistemoje⁷². Uždaras kalėjimas yra griežto saugumo, jame užtikrinamas didelis apsaugos lygis. Atviro tipo kalėjimo patalpos laikomos žemo saugumo lygio. Uždaras kalėjimas yra griežčiausias laisvės atėmimo bausmės lygis, skirtas kaliniams, kurie laikomi pavojingais, linkusiais smurtauti ir keliančiais didelį pavojų visuomenei.

Vokietijos Kalėjimų įstatyme teigiama, kad atviro tipo kalėjimų kaliniai patiria pozityvesnę socialinę aplinką, kuri yra palankesnė jų fizinei ir psichinei sveikatai. Gyvenimo sąlygos atvirame kalėjime iš esmės skiriasi nuo uždarojo kalėjimo, o pagrindinis skirtumas yra tas, kad atviro tipo kalėjime nuteistasis palaiko ryšį, nors ir prižiūrimą, su išoriniu pasauliu. Tai padeda nuteistajam geriau pasiruošti gyvenimui išėjus į laisvę. Atviro tipo kalėjimas veikia remiantis pasitikėjimo, tolerancijos, sąžiningumo ir lojalumo principais. Nuteistieji privalo dirbti ir parodyti atsakomybę. Atviro tipo kalėjimų Vokietijoje daugėja, o tai rodo augančią sveikesnio ir lengvesnio bausmių vykdymo tendenciją⁷³.

Tam, kad nuteistieji laisvės atėmimo bausmę galėtų atlikti atviro tipo kalėjimuose, jie turi būti laikomi patikimais ir privalo dirbti bei prisiimti atsakomybę už save ir savo elgesį. Kontrolė nuteistųjų kasdieniniame gyvenime vyksta per struktūrizuotas darbo ir ugdymo programas bei laisvalaikio užsiėmimus. Kaliniams siūloma galimybė dienos metu išvykti iš atviro tipo kalėjimo ribų ir dirbti bendruomenėje. Nuteistieji taip pat gali pasirinkti dirbti kalėjime, pavyzdžiui, virtuvėje ar skalbykloje. Atlikus mokymosi ar darbo įsipareigojimus nuteistiesiems suteikiami leidimai išvykti iš patalpos įstaigos ribų nurodytam laikui (nuteistieji negali išvykti už įstaigos ribų kada nori). Jei nuteistieji negrįžta iki nustatyto laiko, kalėjimo valdžia jiems gali skirti sankcijas. Atviro tipo kalėjimuose visa veikla vyksta pagal iš anksto nustatytą grafiką, nurodant, kur ir kada nuteistieji turi būti kiekvieną paros akimirką. Atviruosiuose kalėjimuose taikomas griežtas stebėjimas, tačiau jis labiau vidinis, nes kalėjimo pareigūnai stebi nuteistųjų judėjimą į kalėjimą ir iš jo. Ten akcentuojama rehabilitacija ir perėjimas į laisvę.

Atviro tipo kalėjimai skatina teigiamą klimatą, įskaitant saugumo jausmą, o tai gali sumažinti konkurenciją ir agresiją tarp kalinių ir darbuotojų. Tyrimai parodė, kad pozityvesnis grupės klimatas lemia žymiai mažiau elgesio problemų už kalėjimo ribų ir sumažėjusią

⁷¹ Osment, *supra note*, 50.

⁷² Alexis Aronowitz, „World Factbook of Criminal Justice Systems“, Bureau of Justice Statistics, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://bjs.ojp.gov/library/publications/world-factbook-criminal-justice-systems>.

⁷³ *Ibid.*

recidyvizmo riziką. Kiti tyrimai parodė, kad toks klimatas gali palengvinti sėkmingą reabilitaciją ir užtikrinti institucinį gydymą⁷⁴.

Nuteistųjų reabilitacija yra pagrindinis Vokietijos bausmių vykdymo sistemos tikslas, siekiant sumažinti nusikalstamo elgesio riziką. Terminas „reabilitacija“ reiškia nuolatinį, kintantį ir besikeičiantį procesą. Reabilitacijos sąvoka turėtų apimti programas ir išteklius tiek bausmės atlikimo metu, tiek ir po jos. Įkalinimo įstaigoje reabilitacija turėtų apimti konsultavimą ir pagalbą sprendžiant asmenines problemas bei bendrą pagalbą gerinant nuteistojo gyvenimą. Išėjus į laisvę, reabilitacija turėtų apimti socialinę rūpybą, narkotikų ir alkoholio vartojimo gydymą, pykčio valdymo paramą, taip pat profesinį mokymą. Tokios programos suteikia kaliniams galimybę reformuotis ir vėl integruotis į visuomenę, kad išėjus į laisvę gyventų be nusikalstamų veikų darymo. Labiausiai paplitęs reabilitacijos procesas yra darbas, mokymasis ir gydymasis, kuris gali labai skirtis, priklausomai nuo programos finansavimo ir intensyvumo. Pagal Vokietijos įkalinimo įstatymą kaliniams darbas yra privalomas, yra daug nuostatų dėl darbo ir išsilavinimo. Reabilitacijos procesas atspindi filosofiją, kad nuteistieji turi prisiimti atsakomybę už savo nusikalstamą veiką tam, kad ateityje galėtų nuo tokių veiksmų susilaikyti. Reabilitacijos vaidmuo leidžia nusikaltėliams tobulėti, mokantis naujų darbo įgūdžių ir baigiant edukacines programas, kurios padeda jiems sėkmingai reintegruotis į visuomenę po paleidimo. Vokietijoje reabilitacijos programos apima platų spektrą veiklos, kuria siekiama pašalinti sąlygas, kurios lėmė neteisėtą kalinio elgesį⁷⁵.

Be gydymo nuo priklausomybių, kalėjimuose naudojamos įvairios terapijos formos, tokios kaip įžvalga pagrįsta terapija, kognityvinė terapija ir elgesio terapija. Psichologinėmis intervencijomis, be kitų metodų, bandoma pakeisti individualų kalinių elgesį, naudojant elgesio modifikavimą, socialinių įgūdžių mokymąsi, kognityvinę terapiją. Iš visų reabilitacijos programų siūlomų įvairių terapijų ir gydymo būdų, kognityvinė elgesio terapija buvo sėkmingiausia reformuojant kalinius ir siūlo perspektyviausią psichoterapijos gydymo programą, pagrįstą įrodytais elgesio rezultatais⁷⁶. Socialinių įgūdžių mokymas yra dar viena intervencija, naudojama ruošiant kalinius paleisti į bendruomenę.

Įgyvendinant reabilitacijos programas dalyvauja visos kalėjimų sistemoje dirbančios profesinės grupės, įskaitant teisėsaugos pareigūnus, administratorius, psichologus, gydytojus, mokytojus, socialinius darbuotojus, kalėjimo viršininką. Socialiniai darbuotojai atlieka ypač svarbų vaidmenį planuojant išleidimą ir padedant kaliniams grįžti į bendruomenę. Reabilitacijos

⁷⁴ Osment, *supra note*, 50.

⁷⁵ Osment, *supra note*, 50.

⁷⁶ Eric G. Lambert, Nancy L. Hogan, Shannon Barton, Michael T. Stevenson, „An Evaluation of CHANGE, a Pilot Prison Cognitive Treatment Program“, *Journal of Articles in Support of the Null Hypothesis* Vol. 5, No. 1 (2007): 1-18, <https://www.jasnh.com/pdf/Vol5-No1.pdf>.

procesas iš dalies vyksta per kalinių ir socialinių darbuotojų sąveiką. Socialinį darbą kalėjime reglamentuoja Vokietijos Kalėjimų įstatymas, pagal kurį kiekvienas nuteistasis turi teisę gauti socialinę paramą, įskaitant sveikatos priežiūrą ir švietimą. Šia parama siekiama padėti kaliniams persikelti ir savarankiškai tvarkyti savo reikalus išėjus į laisvę. Tačiau nusikaltėlis negali būti reabilituojamas, nebent jis pats to nori⁷⁷.

Dažniausiai atviro tipo kalėjimuose nevedamos reabilitacijos programos, tam, kad nuteistieji galėtų jomis pasinaudoti jie turi vykti apsilankyti į uždaro tipo kalėjimą. Šiose programose naudojami metodai ir strategijos, pavyzdžiui, psichoterapija, į klientą orientuotas konsultavimas, grupiniai susitikimai, gebėjimų ugdymo ir plėtros metodai bei įgūdžių valdymas. Nors kaliniai dalyvauja šiose programose, darbas paprastai laikomas svarbiausiu jų prioritetu.

Nepaisant to, reabilitacija suteikia nuteistiesiems būdą išlaikyti savo asmeninį orumą ir užtikrina, kad jie gautų išsilavinimą ir kitus įgūdžius, kurie paruoš juos sėkmingam gyvenimui visuomenėje išėjus į laisvę. Žmogaus orumo požiūriu pagrindinis dėmesys skiriamas šio individualaus kalinio orumo jausmo ugdymui ir susirūpinimui dėl bausmės atlikimo naudos jam, o ne į tai, kokią naudą iš jo reabilitacijos gauna platesnė visuomenė. Be to, Vokietijos teisinė sistema pripažįsta ir teisę į žmogaus orumą, ir teisę į reabilitaciją. Taigi orumo sąvoka turi reikšmingų pasekmių teisei į reabilitaciją Vokietijoje⁷⁸.

Taigi, pagrindinis atvirojo kalėjimo tikslas – paruošti nuteistuosius paleisti į bendruomenę po bausmės atlikimo. Kitaip tariant, per reabilitacijos procesą nuteistieji turi būti laikomi reformuotais, kad jie galėtų vėl integruotis į visuomenę. Atvirasis kalėjimas suteikia nuteistiesiems reikalingą paramą ir struktūrą mokantis naujų darbo įgūdžių ir baigiant edukacines programas, kas jiems padeda grįžtant į visuomenę, bendraujant su šeimomis, draugais bei bendruomenėmis.

2.5. Atviro tipo kalinimo įstaigos Suomijoje

Atvirieji kalėjimai Suomijoje egzistuoja maždaug nuo 1930 m. Tada jie buvo panašesni į darbo kolonijas⁷⁹. Šiomis dienomis tai yra paskutinis įkalinimo bausmės žingsnis prieš kaliniams grįžtant į įprastą gyvenimą.

Prieš kelis dešimtmečius Suomijoje įkalinėtų asmenų skaičius buvo vienas didžiausių Europoje. Sėkmė, pasiekta mažinant kalinių skaičių Suomijoje, yra sąmoningos, ilgalaikės ir

⁷⁷ Amanda Ploch, „Why Dignity Matters: Dignity And The Right Or Not To Rehabilitation From International And National Perspectives“, *New York University Journal of International Law and politics* ,44 (2012): 887-949, https://nyujilp.org/wp-content/uploads/2010/06/44-3_Ploch_Web.pdf.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Erlendur S. Baldursson, Vuokko Karsikas, Kirsti Kuivajärvi, *Nordic Prison Education – A Lifelong Learning Perspective*, (Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2009), <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:700745/fulltext01.pdf>.

sistemingos nusikalstamos politikos, pradėtos septintajame dešimtmetyje, rezultatas. Suomijos bausmių vykdymo politikos iniciatyvas dažnai įkvepia tarptautiniai modeliai ir Europos bausmių harmonizavimo poreikiai. Atvirųjų kalėjimų sistema prisidėjo prie reikšmingo kalinių skaičiaus sumažėjimo dėl plačių rehabilitacijos programų, vykdomų nuo pat šiuolaikinės baudžiamosios politikos įvedimo. Pagal apibrėžimą atvirasis kalėjimas yra skirtas kaliniams, kurie nėra laikomi nei pavojingais, nei smurtauti linkusiais. Jei teisėjas nenustato kitaip, kaliniai paprastai pradeda bausmę uždareme kalėjime, iš kurio jie gali būti perkelti į atvirąjį kalėjimą, taip įgyjant didesnę judėjimo laisvę. Atviro tipo kalėjimai gali būti atskiri pastatai arba atskiri skyriai uždaro tipo kalėjimuose⁸⁰.

Laikoma, kad Suomijoje bausmių vykdymo sistemos reforma oficialiai prasidėjo 1996 metais. Suomijos baudžiamojo teisingumo sistema grindžiama teisėtumo, lygybės ir humaniškumo principais, įtvirtintais dabartinėje Suomijos Konstitucijoje.⁸¹ 2006 metais įsigaliojusiame naujajame įkalinimo įstatyme pabrėžiama būtinybė skatinti kalinius išėjus į laisvę siekti gyvenimo be nusikalstamų veikų darymo. Įkalinimas pagal teisės aktus yra vertinamas kaip trijų etapų planinis procesas: atvykimas į kalėjimą, bausmės atlikimas ir paleidimas⁸².

Atvykę į vertinimo ir paskyrimo skyrių nuteistieji gauna detalų bausmės atlikimo planą, kuris pagrįstas nusikalstamo elgesio rizikos ir individualių poreikių įvertinimu bei nuteistojo darbingumo įvertinimu. Nuteistųjų paskirstymas į skirtingas įstaigas grindžiamas: 1) rehabilitacijos poreikiais, 2) reikiamu saugumo lygiu įstaigoje ir 3) bendravimo su artimais giminačiais galimybe, amžiu, lytį, sveikatos būklę, ankstesnius nusikaltimus, pageidavimus ir galimybę būti paskirtam veiklai (darbui, mokslui, rehabilitacijai) pagal bausmės planą⁸³.

Kaliniai iš vertinimo ir paskirstymo skyriaus perkeltami atlikti bausmę uždaro tipo kalėjime arba atviro tipo įstaigoje. Atviro tipo įstaigose kaliniai privalo įsipareigoti susilaikyti nuo psichotropinių medžiagų vartojimo. Tiek uždaro, tiek atviro tipo kalėjimai priima nuteistuosius iš visų socialinių sluoksnių ir su visų tipų teistumais. Į atviro tipo kalinimo įstaigas patenka tiek tie nuteistieji, kurie laikomi galinčiais funkcionuoti atviresnėje aplinkoje, aktyviai dirbantys ar besimokantys, tiek tie, kurie greičiausiai be leidimo neišeis iš įkalinimo įstaigos patalpų, bet paskutinei bausmės daliai perkeltami į atviro tipo įstaigą.

Maždaug trečdalis suomių kalinių yra apgyvendinti atvirose kalėjimuose. Asmenis perkėlus į atviro tipo kalėjimus pakartotinių nusikaltimų skaičius sumažėjo beveik 20 procentų.

⁸⁰ „Opem prisons – part of Finnish penal system“, euopris, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.euopris.org/wp-content/uploads/kms/294/2251/Open%20prisons%20in%20Finland.pdf>.

⁸¹ Ikponwosa Ekunwe, „Gentle Justice: Analysis of Open Prison Systems in Finland A Way to the Future?“, (daktaro disertacija, Tampere universitetas, 2007), 25 psl., https://www.academia.edu/3739047/Gentle_Justice_Analysis_of_Open_Prison_Systems_in_Finland_A_Way_to_the_Future.

⁸² *Ibid*, 29 psl.

⁸³ Ekunwe, *supra note*, 81: 30.

Kitas svarbus aspektas, kad atviro tipo kalėjimų išlaikymas kainuoja daug pigiau nei uždaro tipo kalėjimų. Suomijos atviro tipo kalėjimuose nėra vartų, spynų ar uniformų. Panaikinus papildomų apsaugos sistemų ir personalo poreikį bei apgyvendinus nuteistuosius bendrabučio tipo sąlygomis išlaidos vienam kaliniui sumažėjo beveik trečdaliu.

Tiek atvirose, tiek uždaruose kalėjimuose visiems kaliniams yra prieinamos tikslinės veiklos programos, kuriomis siekiama sumažinti piktnaudžiavimą svaigalais ir didinti kalinių galimybes gyventi be nusikalstamų veikų darymo už įstaigos ribų. Didžiąją siūlomų veiklų dalį sudaro įvairios programos, skirtos priklausomybių prevencijai. Kitos programos apima pažintinių įgūdžių kursus, taip pat programas, tobulinančias gyvenimo kokybės įgūdžius, mokymąsi, darbo paieškos įgūdžius ir reabilitacines stovyklas. Be to, yra įvairių laisvalaikio užsiėmimų⁸⁴. Atviro tipo kalnimo įstaigose nuteistieji gali dalyvauti ir pykčio valdymo programose⁸⁵.

Atviro tipo kalėjimai suteikia nuteistiesiems daugiau laisvių. Nuteistiesiems suteikiamos tam tikros privilegijos, kurių nėra uždaro tipo kalnimo įstaigose, pavyzdžiui, teisė visada dėvėti savo drabužius. Nuo nuteistųjų gaunamo darbo užmokesčio jie moka mokesčius už jų išlaikymą, taip pat už maitinimą ir apgyvendinimą. Artimų giminaičių ir kitų asmenų vizitai gali būti leidžiami be priežiūros. Nuteistiesiems gali būti suteiktas leidimas išvykti atostogų, jeigu manoma, kad jie laikysis nustatytų sąlygų. Leidimas išvykti gali būti duodamas, kai atlikta pusė bausmės laiko arba dėl kitų ypač svarbių priežasčių.

Mokymosi teisė yra suteikiama visiems nuteistiesiems. Manoma, kad tai yra daugiafunkcė priemonė, leidžianti pakeisti nuteistųjų požiūrį į įkalinimą, suteikiant galimybę tikslingai praleisti laiką ir ugdyti jų pasitikėjimą savimi gerinant jų išsilavinimo lygį. Kaliniai gauna iš ugdymo įstaigos pažymėjimus, kurie neatskleidžia, kad mokslai buvo atliekami įkalnimo įstaigoje. Esant tam tikroms sąlygoms, nuteistieji turi galimybę mokytis dienos metu ir ne įkalnimo įstaigoje⁸⁶.

Suomijoje, vadovaujantis bausmių vykdymo įstatymas⁸⁷, daug dėmesio skiriama nuteistųjų įtraukimui į visuomenę ir nuolatiniam nuteistųjų išklausymui, kad greitai galėtų būti sprendžiami klausimai dėl jo apgyvendinimo, darbo ar kitos veiklos ir kitų svarbių su jo reabilitacija susijusių klausimų.

Atvykę į atvirą kalėjimą, nuteistieji prisitaiko prie žemesnio saugumo lygio ir mažiau institucinio gyvenimo sąlygų, suteikiančių daugiau asmeninio privatumo. Atviro tipo kalnimo vietose nuteistieji turi raktą nuo savo kameros, gali bet kada gaminti maistą, o vakarais

⁸⁴ Ekunwe, *supra note*, 81: 31-32.

⁸⁵ „Open prisons – part of Finnish penal system“, *supra note*, 79.

⁸⁶ Ekunwe, *supra note*, 81: 32-33.

⁸⁷ „Imprisonment Act“, finlex, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2005/en20050767_20220222.pdf.

pasivaikščioti. Ši judėjimo laisvė įstaigos viduje ir išorėje yra apribotoje teritorijoje, kur darbuotojai gali geriau stebėti ir reaguoti į tokius veiksmus, kaip institucijos nustatytų taisyklių nesilaikymas, įskaitant žodinę agresiją. Kartu su visa laisve ir privatumu, nuteistieji dažnai neoficialiai patikrinami ir suskaičiuojami nepaisant ir taip formalių įprastinės kalėjimo dienos skaičiavimų⁸⁸.

Iš Suomijos patirties matyti, kaip svarbu yra ilgalaikės ir sistemingos nusikalstamos politikos įgyvendinimas. Daugiau nuteistųjų siunčiant laisvės atėmimo bausmes atlikti į atviro tipo, o ne uždaro tipo kalėjimus galima ženkliai sumažinti recidyvo apraišką ir sutaupyti valstybės biudžeto lėšų. Pozityvius pokyčius lemia ir nuolatinis nuteistųjų išklauskymas, greitas jiems rūpimų klausimų išsprendimas.

2.6. Atviro tipo kalinimo įstaigos Norvegijoje

Norvegijoje yra vienas žemiausių recidyvų lygių pasaulyje – maždaug 20 %⁸⁹. Norvegija turi unikalų požiūrį į savo kalėjimų sistemą. Atvirieji kalėjimai vaizduojami kaip mažiau žalingos įkalinimo įstaigos nei uždarieji kalėjimai, o kalėjimų sistemos, kurios labiau priklauso nuo žemo saugumo įkalinimo, paprastai laikomos humaniškesniu ir mažiau agresyviu požiūriu į bausmę⁹⁰. Norvegijos kalėjimų sistemos sėkmę lemia tai, kad visa bausmės atlikimo esmė yra orientuota į reabilitaciją⁹¹.

Norvegijos kalėjimų tikslas – remti kalinių reabilitaciją ir pasirengimą išeiti į laisvę, sumažinti recidyvizmą ir sustiprinti kalinių galimybes gyventi gyvenimą nedarant nusikalstamų veikų išėjus į laisvę. Reabilitacija apibūdinama kaip susidedanti iš trijų veiksnių: kalinio gyvenimo padėties gerinimo, gydymo ir įrodymais pagrįstos intervencijos, siekiant daryti teigiamą įtaką⁹². Normalumo principas siejamas su reabilitacijos idėja ir pabrėžia, kad gyvenimas kalėjime turėtų kuo labiau priminti gyvenimą laisvėje. Normalizacija yra gana nauja koncepcija, kuri, atrodo, daro teigiamą poveikį kaliniams ir jų gyvenimui po įkalinimo, nes gali padėti įgyti teigiamą reabilitacijos patirtį kalėjime. „Normalumo principas numato, jog gyvenimas įkalinimo įstaigoje neturi skirtis nuo gyvenimo už jos ribų, tai yra laisvės atėmimas laikomas pakankama bausme,

⁸⁸ Ekunwe, *supra note*, 81: 87.

⁸⁹ Meagan Denny, „Norway's Prison System: Inv s Prison System: Investigating Recidivism and estigating Recidivism and Reintegration“, *Bridges: A Journal of Student Research* Vol. 10, Iss. 10, (2016): 21-37, <https://digitalcommons.coastal.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=bridges>.

⁹⁰ Kristian Mjåland, Julie Laursen, Anna Schliehe, Simon Larmour, „Contrasts in freedom: Comparing the experiences of imprisonment in open and closed prisons in England and Wales and Norway“, *European Journal of Criminology*, 0(0) (2021), <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/14773708211065905>.

⁹¹ Denny, *op. cit.*

⁹² Ellen Andvig, Sylvia Koffeld-Hamidane, Liv Hanson Ausland, Bengt Karlsson, „Inmates' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison“, *Nordic Journal of Criminology* Volume 22 (2021), [Issue 2https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2578983X.2020.1847954](https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2578983X.2020.1847954).

netrukdančia užtikrinti kiekvieno piliečio teisių. Gyvenimas įkalinimo įstaigoje turi būti kuo panašesnis į gyvenimą visuomenėje, todėl įkalintuosius svarbu laikyti kiek įmanoma lengvesnio režimo sąlygomis⁹³. Įkalinimo įstaigose siūlomos švietimo ir profesinės programos, kurios yra veiksmingos gerinant kalinių įgūdžius ir mąstyseną. Nuteistųjų skatinimas yra labai svarbus viso proceso metu, bet ypač reintegracijos metu⁹⁴. Atvirumas ir atsakomybė yra svarbūs veiksniai Norvegijos kalėjimų rehabilitacijos procese. Svarbu leisti kaliniams jaustis kuo labiau susietiems su išoriniu laisvu pasauliu.

65 % visų Norvegijos nuteistųjų keliauja atlikti bausmę į atviro tipo kalėjimus⁹⁵. Norvegijos atviro tipo kalėjimuose daugiau dėmesio skiriama socialinės pagalbos suteikimui, nei apsaugos funkcijų įgyvendinimui⁹⁶. Norvegijoje griežto saugumo įstaigose esantys kaliniai perkeliama į atviro tipo kalėjimus atlikę dalį bausmės, nebent bausmės tikslas ar saugumo priežastys tam prieštarauja arba yra pagrindo manyti, kad kaliniai vengs atlikti bausmę. Nėra numatyta konkrečių terminų, kiek laiko nuteistieji turi išbūti griežto režimo kalėjimuose, kad galėtų patekti į atviro tipo kalėjimus. Tačiau paprastai atsižvelgiama į tai ar atlikta 2/3 bausmės. Be to, bausmių vykdymo įstatymas įpareigoja kalėjimų tarnybą apsvarstyti galimybę perkelti asmenį į atvirą kalėjimą, kai asmeniui liko metai iki termino, kai asmuo galės pateikti prašymą dėl išankstinio paleidimo⁹⁷.

Atvirieji kalėjimai skatina kalinių atsakomybę. Skatinimas būti atsakingais piliečiais leidžia nuteistiesiems šiek tiek kontroliuoti savo kasdienę veiklą. Nuteistiesiems leidžiama pasirinkti darbą kalėjime ir gauti už tai atlyginimą, kuris beveik konkuruoja su darbo užmokesčiu išoriniame pasaulyje⁹⁸. Atviro tipo kalėjimuose nuteistieji skatinami palaikyti ryšį su šeima ir draugais, vykstant atostogų į namus, organizuojant apsilankymus ar telefono skambučius⁹⁹. Atviro tipo kalėjimuose daug dėmesio skiriami socialinėms programoms, grupiniams ir individualiems užsiėmimams, nuteistųjų priklausomybių gydymui, pykčio valdymo programoms, darbui su socialiniu darbuotoju ir psichologu¹⁰⁰.

Norvegijos kalėjimai dažnai giriami už teikiamas socialines paslaugas, materialines sąlygas ir humanišką elgesį su kaliniais, palyginti su daugumos kitų šalių kalėjimais. Šis požiūris

⁹³ Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Viršilas, *Laisvės atėmimo vietose taikomų socialinės rehabilitacijos priemonių sistemos analizė, probleminiai taikymo aspektai*, (Vilnius, Lietuvos teisės institutas, 2017), 20 psl., <https://teise.org/wp-content/uploads/2018/01/Vai%C4%8Di%C5%ABnuien%C4%97-Vir%C5%A1ilas.pdf>.

⁹⁴ Denny, *supra note*, 89.

⁹⁵ Mjåland, Laursen, Schliehe, Larmour, *supra note*, 90.

⁹⁶ John Pratt, Anna Erikson, „Mr. Larsson is walking out again”. The origins and development of Scandinavian prison system“, *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, Vo. 44(1) (2011): 7–23, https://www.researchgate.net/publication/239770185_Mr_Larsson_is_walking_out_again_The_origins_and_development_of_Scandinavian_prison_systems.

⁹⁷ Mjåland, Laursen, Schliehe, Larmour, *supra note*, 90.

⁹⁸ Denny, *supra note*, 89.

⁹⁹ Andvig, Koffeld-Hamidane, Ausland, Karlsson, *supra note*, 92.

¹⁰⁰ Mjåland, Laursen, Schliehe, Larmour, *supra note*, 80.

į įkalinimą yra „skandinaviško išskirtinumo“ dalis¹⁰¹. Tačiau per pastaruosius kelerius metus šis požiūris pradėjo keistis. Nuo 2018 m. Norvegijos bausmių sistemoje įvyko keletas didelių pokyčių. Vis daugiau trumpesnių bausmių atliekama bendruomenėje pasitelkiant elektroninį stebėjimą, o įkalinimo įstaigose. Dėl to Norvegijos kalėjimuose sumažėjo kalinių skaičius, o į kalėjimus atlikti bausmės siunčiami tik tie, kuriems skirtos ilgesnės bausmės. Dėl to 2019 m. buvo uždaryti šeši atviro tipo kalėjimai¹⁰².

Apibendrinant Norvegijos patirtį, atkreiptinas dėmesys, kad pozityvius kalinimo bausmės rezultatus duoda grįžtamasis atsakas: kai įstaiga investuoja į kalinio gyvenimo padėties gerinimą, gydymą ir įrodymais pagrįstas intervencijos priemonės, tai lemia žemus pakartotinio nusikalstamumo rodiklius. Atvirumas, atsakomybė ir nuolatinis nuteistųjų skatinimas leidžia užtikrinti sklandžią socialinę rehabilitaciją.

Iš užsienio valstybių praktikos matyti, kad atviro tipo bausmės atlikimo vietos orientuojasi į atvirą bausmių vykdymą ne tik saugumo aspektu, bet ir resocializacijos vykdymo kontekste.

Pastebėta, kad valstybės nesudaro sudėtingų sąlygų ir kriterijų patekimui į atviro tipo bausmės atlikimo vietą. Dažniausiai nuteistieji perkeliami į atviro tipo bausmės atlikimo vietas iš uždaro tipo bausmės atlikimo vietų, kai atlieka tam tikrą bausmės laiką. Atvykus atlikti laisvės atėmimo bausmę nuteistiesiems sudaromi individualūs bausmės atlikimo planai, kurie gali būti reguliariai atnaujinami siekiant užtikrinti kuo interaktyvesnę nuteistųjų resocializaciją. Matyti, kad sėkmingos šiuolaikinės atviro tipo bausmės atlikimo vietos vadovaujasi individualizavimo principo taikymu, t. y. atliepia kiekvieno nuteistojo asmeninius poreikius siekiant sėkmingos reintegracijos į visuomenę. Kiti itin svarbūs principai – poreikio ir reagavimo. Geriausi rezultatai pasiekiami, kai nuteistiesiems yra parenkamos korekcijos programos atsižvelgiant į asmens kriminogeninius poreikius arba tuos veiksnius, tiesiogiai susijusius su padaryta nusikalstama veika, kuriuos galima keisti. Pastebėta, kad elgesio korekcijos priemonės geriausiai veikia tada, kai jas parenkant atsižvelgiama į programos teikimo stilių ir būdą geriausiai atitinkantį nuteisto asmens mokymosi stilių ir gebėjimus, biologines, socialines ir psichologines individo savybes. Atviro tipo kalinimas labiausiai orientuojasi į nuteistųjų mokymąsi ir darbą, tačiau esant poreikiui vykdomos rehabilitacijos programos arba pasikviečiant specialistus pas nuteistuosius, arba siunčiant nuteistuosius apsilankymui programose į uždaro tipo kalėjimus. Nuolatinis dėmesys skiriamas intervencijoms, perauklėjimui ir reintegracijai į bendruomenę, tačiau darbas ir mokslas paprastai laikomas svarbiausiu resocializacijos prioritetu.

¹⁰¹ Pratt, Erikson, *supra note*, 96.

¹⁰² Andvig, Koffeld-Hamidane, Ausland, Karlsson, *supra note*, 92.

Įdomu tai, kad visų apžvelgtų šalių patirtis rodo viena – laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens bendradarbiavimas su kalėjimo personalu yra atvirojo kalėjimo režimo sėkmės pagrindas. Matoma svarba, kad įgyvendinant reabilitacijos programas dalyvautų visos kalėjimų sistemoje dirbančios profesinės grupės, įskaitant teisėsaugos pareigūnus, administratorius, psichologus, gydytojus, mokytojus, socialinius darbuotojus, kalėjimo viršininką. Socialiniai darbuotojai atlieka ypač svarbų vaidmenį planuojant išleidimą ir padedant kaliniams grįžti į bendruomenę. Reabilitacijos procesas iš dalies vyksta per kalinių ir socialinių darbuotojų sąveiką. Kuo labiau į nuteistojo socialinę reabilitaciją įsitraukia kalėjimo personalas, tuo geresni resocializacijos rezultatai pasiekiami. Atvirumas ir tiek kalėjimų personalo, tiek nuteistųjų atsakomybė lemia sėkmingą atviro tipo bausmės atlikimo vietų sėkmę.

3. RESOCIALIZACIJOS IR KOREKCIJOS ĮGYVENDINIMO PROBLEMOS BEI PERSPEKTYVOS LIETUVOS ATVIRO TIPO KALINIMO ĮSTAIGOSE

Atviro tipo kalnimo įstaigų aspektą Lietuvoje nagrinėjo Gintautas Sakalauskas¹⁰³, atkreipdamas dėmesį į atviro kalnimo metodus, akcentuodamas atviro tipo kalnimo įstaigų svarbą bei resocializaciją skatinantį įkalnimą. Atviro tipo bausmės atlikimo vietų, kaip tarpinės stotelės tarp įkalnimo ir laisvės svarba nagrinėta ir Gintauto Sakalausko, Liubovės Jarutienės, Vaido Kalpokos ir Rūtos Vaičiūnienė monografijoje¹⁰⁴. Tiek Lietuvos Respublikos įstatymuose, tiek bausmių vykdymo sistemos reorganizacijos projektuose resocializacija ir socialinė integracija deklaruojamos kaip pagrindinės ar net vienintelės bausmių vykdymo siekiamybės, tačiau svarbu išsiaiškinti ar tikrai yra sudarytos pakankamos galimybės jų siekti atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Šiuo metu trūksta tyrimų apie resocializacijos ir korekcijos įgyvendinimą Lietuvos atviro tipo kalnimo įstaigose bausmių vykdymo sistemos reorganizacijos laikotarpiu iš resocializacijos skyrių specialistų perspektyvos. Tolimesniame tyrime siekiama išanalizuoti resocializacijos ir korekcijos realų veiksmingumą šiandieninėje atviro tipo laisvės atėmimo bausmių vietų perspektyvoje.

3.1. Tyrimo metodika

Siekiant įgyvendinti išsikeltus tyrimo uždavinius, buvo atliktas tyrimas, kurį sudaro dvi dalys. Pirmojoje tyrimo dalyje, iš išskiriamų trijų interviu tipų – struktūruoto, pusiau struktūruoto ir giluminio – buvo pasirinkta atlikti struktūruotą, kokybinį ekspertų interviu. Tyrimui pasirinktos 3 Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietos, kurios buvo atrinkti laikantis įvairovės principo, siekiant atliepti resocializacijos ir korekcijos įgyvendinimo problemas įvairiose atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Tyrimo metu siekta išsiaiškinti tendencingas problemas, su kuriomis susiduria Lietuvos atviro tipo kalnimo įstaigose dirbantys specialistai, trukdančias užtikrinant pilnavertišką resocializaciją, korekciją bei recidyvo mažinimą, taip pat pozityvią darbo aplinką specialistams (siekiamybė kontroliuoti patiriamą didelį darbo krūvį, stresą, nes tai turi tiesioginę įtaką atliekamų funkcijų kokybei).

Į tyrimą įtraukti įstaigų resocializacijos skyriuose dirbantys vyriausieji specialistai, kurie savo funkcijas vykdo atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Tyrimo metu atlikti 6 ekspertų interviu.

¹⁰³ Gintautas Sakalauskas, „Įkalnimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje“, *Teisė* (2013): 37–54, <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/download/1919/1157/>.

¹⁰⁴ Sakalauskas, Jarutienė, Kalpokas, Vaičiūnienė, *supra note*, 27.

Kiekvienam tyrimo dalyviui buvo pateiktas klausimynas su 11 atviro tipo klausimų. Tyrimo dalyviai į pateiktus klausimus atsakė raštu, nuotoliniu būdu, pasitelkiant elektroninį paštą.

Kadangi kokybinių duomenų analizė yra pagrįsta indukcinė logika, gauti atsakymai buvo susisteminti ir išdėstyti pagal tam tikras kategorijas ar sąsajas. Tyrimo duomenys pristatomi taip, kad būtų išlaikytas tyrime dalyvavusių asmenų anonimiškumas, todėl tekste naudojamos citatos pateikiamos bendruoju tyrimo dalyvio, tiriamojo ar specialisto vardu.

Antroji tyrimo dalis susideda iš dažniausiai pasitaikančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių nuteistųjų skundų analizės. Apžvelgiami Seimo kontrolierių įstaigų išnagrinėti aktualūs skundai bausmių vykdymo kontekste.

Apibendrinant atlikta lyginamoji analizė, nes ji yra daugialypis metodas, leidžiantis nustatyti resocializacijos ir korekcijos užtikrinimo atviro tipo bausmės atlikimo vietose strategines spragas ir ieškoti geriausios praktikos, kurią būtų galima pritaikyti norint šias spragas užpildyti. Ši analizė itin svarbi siekiant suvokti kokios resocializacijos spragos matomos resocializacijos specialistų akimis, o kokios atspindimos visuomenei. Tik analizuojant įvairius veiksnius galima susidaryti teisingas prielaidas ir siūlyti tinkamus problemų sprendimo variantus.

3.2. Ekspertinis interviu su Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose dirbančiais specialistais

Kalbant apie atviro tipo bausmės atlikimo vietose dirbančius resocializacijos skyrių specialistus, svarbu atkreipti dėmesį, kad jiems, o ypač kontaktiniams pareigūnams, keliami aukštesni išsilavinimo reikalavimai, prioritetas socialinių mokslų srityje, būtini geri komunikacijos, socialiniai įgūdžiai: motyvavimo technikos, pokalbio technikos, komunikacijos žinių, žinių apie socialines ir gydymo įstaigas, gebėjimas dirbti komandoje. Specialistų požiūris ir esamos situacijos vertinimas gali padėti geriausiai susidaryti realistiškos resocializacijos ir korekcijos užtikrinimo atviro tipo bausmės atlikimo vietose situacijos vaizdą.

3.2.1. Resocializacijos specialistų darbo krūvis ir požiūris į resocializaciją

Ne paslaptis, kad norint užtikrinti tinkamą nuteistųjų resocializaciją ir korekciją bei pasiekti norimus rodiklius reikia investuoti į laisvės atėmimo įstaigose dirbančių darbuotojų motyvavimą, jų kvalifikaciją, požiūrio keitimą. Nuo šių aspektų priklauso įgyvendinamų pokyčių

veiksmingumas laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų socialinės rehabilitacijos eigoje¹⁰⁵. Naujais bausmių vykdymo sistemos pokyčiais siekta, kad vienas pareigūnas dirbtų ne daugiau kaip su 20 nuteistųjų¹⁰⁶. Dėl to aktualu išsiaiškinti kokia yra reali situacija atviro tipo bausmės atlikimo vietose, su kokių skaičiumi nuteistųjų tenka dirbti resocializacijos specialistams.

Tyrimo metu gauti atsakymai buvo labai kontrastingi, vieni specialistai teigė, kad daugiausia tenka dirbti su 5 asmenimis vienu metu, o kitų situacija ženkliai prastesnė: *„Mes su kolega dirbame dviese, o šiai dienai turime 100 nuteistųjų, tai kiekvienam tenka po 50. Jei kolega serga ar atostogauja, tai tuomet tenka dirbti su visu 100.“* Darbo krūvio situacija dar nė kiek neprimena siekiamybės: *„Šiuo metu dirbu su 37 asmenimis, tačiau kai nėra kolegės, vaduoju ją, tai prisideda dar apie 37 nuteistuosius.“* *„Šiuo metu su 20 asmenų. Resocializaciją įmanoma užtikrinti kai yra motyvacijos tiek pas specialistus, tiek pas nuteistuosius.“* Atviro tipo bausmės atlikimo vietose dar normalu kai tenka dirbti su daugiau nei 30 asmenų ir kai nėra kolegų, pavaduoti dar antrą tiek. *„Nuteistųjų skaičius yra gana kintantis, vidurkis maždaug 30-50 nuteistųjų. Dirbant su daug nuteistųjų nėra įmanoma suteikti visiems pakankamai individualaus laiko, dėl to sklandaus resocializacijos proceso neišsėina užtikrinti, kad ir kiek besistengtum.“*

Ne tik didelis nuteistųjų skaičius, bet ir nuolatinė jų kaita neleidžia tinkamai ir kokybiškai įsigilinti į nuteistųjų resocializacijos poreikius. *„Nuteistųjų poreikius sunku užtikrinti ne tik dėl didelio jų skaičiaus, bet ir dėl to, kad pas mus jie atvyksta tik trumpam terminui. Nespėji apeiti visų 50, o čia jau vėl kažkas išėjo, kažkas naujo atėjo.“* Tiriamieji kone vienareikšmiškai teigė, kad turint didelį klientų skaičių atviro tipo bausmės atlikimo vietose nėra įmanoma dirbti kokybiškai. *„Neina pritraukti darbuotojų, tai stengiamės suktis iš padėties kaip įmanoma.“*

Dideli darbo krūviai ir didelė atsakomybė yra kasdienė resocializacijos specialistų kasdienybė atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Pasidomėjus ar visada kartus darbas atneša saldžius rezultatus specialistai gana pozityvūs – jie mato savo darbo indėlį. *„Indėlis yra, dirbu ne vienus metus, norisi padėti integruotis į visuomenę“.* *„Tačiau asmuo <...> gauna tiek, kiek pats sugeba „priimti“. Susiformavusios asmenybės kaita labai priklauso nuo paties žmogaus noro, pastangų ir atsakomybės. Jei pats žmogus neturės ir nerodys iniciatyvos bei noro keistis, net pats geriausias ir kvalifikučiausias specialistas negalės suteikti reikiamos pagalbos.“* *„Manau mano darbas duoda rezultatų, stengiuosi padėti nuteistiesiems darbo ir mokymosi klausimais, stengiuosi domėtis kaip jiems sekasi, gauti grįžtamąjį ryšį.“* Kiti specialistai atviri, teigia, kad jų indėlis galėtų būti didesnis, *„<...>kadangi per dokumentų gausą nespėjame tikrai visiems nuoširdžiai padėti, bei su nuteistaisiais pabendrauti.“*

¹⁰⁵ Rokas Uscila, *Dinaminio saugumo koncepcija laisvės atėmimo vietose*, (Vilnius, Teisės institutas, 2020), https://teise.org/wp-content/uploads/2020/06/Dinaminis_saugumas_studija_2020-1.pdf.

¹⁰⁶ „Bausmių vykdymo sistemos pertvarkos iniciatyvai – palaikymas Seime“, *supra* note, 23.

Vienas iš bausmių vykdymo sistemos reformos tikslų buvo sumažinti administracinę naštą ir perskirstyti žmogiškuosius resursus, kad atsirastų galimybės daugiau pajėgumų nukreipti tiesioginiam darbui su nuteistaisiais. Tačiau iš tyrimo atsakymų matyti, kad didelė administracinių darbų našta vis dar užgulusi specialistų pečius: *„Daug nuteistųjų ir dar daugiau popierių ir popieriukų, tai nebelieka paprasčiausiai laiko atliepti nuteistųjų poreikius.“* „Pagrindė didelė darbo krūvis ir didelė administracinių darbų našta. Norėtusi, kad būtų specialistai, kurie dirbtų tik su skundais ir prašymais, o dabar dar gaunasi toks plėšymasis į visas puses.“ Dar kartą akcentuojamas darbuotojų stygius. Iš tyrimo duomenų matyti, kad pagrindė atviro tipo bausmės atlikimo vietoje dirba nepakankamas kiekis specialistų: *„Šiuo metu, atviro tipo bausmės atlikimo vietoje dirba dvi RS specialistai (kontaktiniai pareigūnai), vertintoja ir vyriausiasis specialistas. Socialinio darbuotojo nėra, tad neretai tenka spręsti klausimus, kuriuos turėtų padėti išsiaiškinti socialinė darbuotoja, kuri, mano manymu, turėtų būti VISUOMET atviro tipo bausmės atlikimo vietoje. Tiesiog yra per didelis krūvis dviem kontaktinėms specialistėms kokybiškai dirbti visus darbus.“* Taip pat pažymima, kad laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių asmenų poreikius resocializacijos proceso organizavime ir įgyvendinime leistų pasiekti platesnis resocializacijos priemonių pasirinkimas. *„Pvz., daugiau elgesio korekcijos programų (galimybė į jas nusiųsti asmenį arba su jais dirbančių specialistų apmokymas), kokybiškesnė techninė bazė: užtikrintas stabilus greitas interneto ryšys, pakankamas spausdintuvų su skanavimo funkcija kiekis bei savalaikis techninis jų aptarnavimas, pakankamas patalpų užsiėmimams ir konsultacijoms skaičius, savalaikis priemonių, reikalingų resocializacijos procese suteikimas. Taip pat būtų naudinga plėsti specialistų, savanorių ratą. Kokybiškos paslaugos neretai yra mokamos, o tam biudžete nėra pinigų. Taip reiktų stabilios ir tvarkingos įstatyminės bazės, kad įgyvendinant protingus teisės aktus nebūtų chaoso ir ji apskritai būtų veikianti.“* Kiti specialistai priduria, kad iki 2023 metų sausio 1 d. nebuvo tinkamų teisės aktų, padedančių sklandžiai vykdyti laisvės atėmimą atviro tipo bausmės atlikimo vietose *„<...>, bet dabar BVK geras, pagaliau yra svertai, pagal kuriuos galima nuteistuosius grąžinti į uždaro tipo kalėjimus.“* Kaip vienas iš trukdžių, stabdančių veiksmingos resocializacijos užtikrinimą, nurodytas ir nuteistųjų nenoras priimti pagalbą. *„Kas savaitę pasikeičia 5-10 nuteistųjų, savotiškas konvejeris. Jie supranta, kad čia pas mus jie tik trumpam laikui, dėl to nerodo nei noro, nei motyvacijos kažką daryti ar keisti. O per didelį darbo krūvį ir patys nespėjame eiti kalbėtis ir papildomai motyvuoti.“* Tiriamieji atviri, tai, kad resocializacijos įgyvendinimą apsunkina ir nuolatinis neigiamas grįžtamasis ryšys: *„Nuteistieji pikti, jiems atrodo, kad mes specialiai nereaguojam į jiems rūpimus klausimus, kažko delsiam. Tačiau situacija tokia, kad nėra kada visu apeiti, išklausti ir visiems padėti čia ir dabar spręsti iškilusius klausimus.“*

Taigi iš pirmos interviu dalies matyti, kad pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria atviro tipo bausmės atlikimo vietose dirbantys specialistai yra šios:

- 1) Didelis darbo krūvis. Neproporcingai didelis nuteistųjų skaičius tenkantis vienam darbuotojui bei administracinių darbų užkraunama našta;
- 2) Socialinių darbuotojų stygius. Socialinių darbuotojų nepriskyrimas atviro tipo bausmės atlikimo vietos neleidžia sklandžiai įgyvendinti nuteistųjų socialinės integracijos etapų;
- 3) Nuteistųjų motyvacijos stoka. Dėl didelio darbo krūvio ir trumpų nuteistųjų laisvės atėmimo bausmių terminų specialistai negali prisidėti prie nuteistųjų motyvacijos keisti savo elgesį ir požiūrį skatinimo;
- 4) Elgesio korekcijos programų stygius. Atviro tipo bausmės atlikimo vietose trūksta nuteistųjų poreikius atitinkančių elgesio korekcijos programų, o atviro tipo bausmės atlikimo vietose dirbantiems specialistams trūksta mokymų programų įgyvendinimui.

3.2.2. Atvirojo režimo taisyklių laikymosi problematika

Antroji interviu dalis skirta išsiaiškinti, kurias atviro režimo kalinimo taisykles nuteistieji dažniausiai pažeidinėja.

Ne paslaptis, kad laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų socialinio gyvenimo bei tarpusavio santykių pagrindu esančios subkultūros dinamika daro įtaką resocializacijos ir korekcijos priemonių įgyvendinimui¹⁰⁷. Beveik visi tyrimo dalyviai teigia, kad atviro tipo bausmės atlikimo vietose problemų su nuteistųjų subkultūra nėra: „<...> visi prie vieno stalo valgo.“ „Uždaram režime subkultūra egzistuoja, pas mus tos subkultūros mažai, nors priklauso labai nuo nuteistųjų.“ „Manau su subkultūra problemų neturime, pas mus kitoks kontingentas, klientai orientuojasi į darbą, santykius su šeima, dėl to nebelieka laiko užsiiminėti subkultūra.“ Tačiau atkreipiamas ir dėmesys, kad subkultūros problemos „<...> gali išryškėti nuteistųjų tarpusavio santykiuose tiesiog bendraujant, tvarkant patalpas ar santykiyje su dirbančiais specialistais, pvz., kalėjimų psichologais nėra taip pasitikima, kaip laisvėje dirbančiais psichologais.“

Nors subkultūra resocializacijos įgyvendinimui problemų nesukelia, tačiau sunku užsiimti elgesio korekcija, kai nuteistieji pasišalina ir negrįžta į atviro tipo bausmės atlikimo vietas.

¹⁰⁷ Rūta Vaičiūnienė, Artūras Tereškinas, „Transformations in Prison Subculture and Adjustment to Imprisonment in Post-Soviet Lithuanian Penitentiary Institutions“, *East European Politics and Societies: and Cultures* Volume 31, Issue 3 (2017), <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325417711221>.

Lietuvos kalėjimų tarnybos internetinėje svetainėje skelbiamoje informacijoje apie įvykius matoma, kad vien laikotarpyje nuo 2022 metų gegužės mėnesio iki 2022 metų gruodžio mėnesio (senesnė informacija nepateikiama) iš laisvės atėmimo vietų pašalinino 57 nuteistieji¹⁰⁸. Šią opią problemą pripažino ir tiriamieji: „*Vienu tarpu buvo trylika negrįžusių.*“ „*Iki bausmių vykdymo kodekso pakeitimų turėjom labai daug negrįžtančių, dabar visi apimę, nenori būti išsiųsti į kalėjimą.*“ Iš tyrimo metu surinktos informacijos pastebima, kad Bausmių vykdymo kodekso pakeitimai davė didelę naudą: „*Jau apie 4-5 mėnesiai tokių atvejų nėra. Tačiau seniau būdavo ir manau, kad pagrindinė to priežastis yra alkoholis.*“ „*Pasitaiko keli per mėnesį, bet dauguma nepiktybiniai, nespėja porą valandų dėl kamščių ar kitų priežasčių grįžti po darbo ar laiko su šeima.*“ Kiti tiriamieji antrina: „*Manau, kad šio reiškinių pagrindinės priežastys yra aiškių pasekmių nebuvimas (dažnai asmenys buvo tiesiog sugrąžinami atgal į tą pačią atvirąją koloniją), priklausomybės, menka motyvacija ir asmeninės atsakomybės už savo veiksmus suvokimas.*“

Nors vienos problemos po reorganizacijos taisosi, kitos išlieka. „*Individualūs planai sudaromi gana lankstūs ir atitinkantys nuteistųjų poreikius, dėl to problemų dažniausiai nekyla.*“ Vis dar tenka susidurti su individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių nevykdymu. „*Pasitaiko, kad asmuo nevykdo plane numatytų priemonių. Dažniausiai dėl nepakankamos motyvacijos (teigia, jog nemato prasmės, jam nereikia), problemos nepripažinimo. Motyvaciją dažnai silpnina ribotos galimybės gauti atgalinį ryšį: gauti įvertinimą ir pastiprinimą (nelikę paskatinimo priemonių, kurias galima taikyti nuteistiesiems atviro tipo įstaigoje, išskyrus nuobaudos panaikinimą prieš terminą), teismų neigiami sprendimai ir pateikiami motyvai (Žmogus teigia, jog stengiasi, visur dalyvauja, o jo lygtinai neišleidžia trečią, ketvirtą kartą. Tuomet asmuo sako, jog nemato prasmės stengtis, nes vis tiek niekas nesikeičia).*“ Kiti specialistai kelia problemą, kad „*<...> atviro tipo bausmės atlikimo vietoje programos beveik nevyksta.*“ „*Patys neturime nei darbuotojų, nei kitų resursų programoms vesti. Jei nuteistojo plane numatyta prievolė dalyvauti, tai kviečiame žmones iš kalėjimo ir jie praveda ką reikia.*“

Su mažiausiai problemų nuteistieji susiduria darbo sferoje. „*BVK dabar labai geras, jei nori būti atvira režime, tai turi dirbti arba mokytis. Duodamas mėnuo laiko įsidarbinti ir tai labai motyvuoja nuteistuosius susirasti greičiau darbą.*“ „*Nuteistieji yra pakankamai motyvuoti, padedame tiek mes, tiek NVO su darbo paieškomis. Būna ir tų, kurie vengia dirbti, tačiau piktybiškų asmenų daug nėra, visi daugiau ar mažiau nori greičiau atlikti bausmę ir grįžti į laisvę.*“ Atkreipiamas dėmesys, kad įsidarbinimo klausimai visada priklauso nuo asmens vidinės motyvacijos: „*Tie, kurie tikrai nori dirbti susiranda darbą lengvai. Tinginiams – visuomet yra trukdžių.*“ Atsiranda ir tokių nuteistųjų, kurie suranda spragų įstatyme: „*Būna, kad manipuliuoja.*

¹⁰⁸ „Informacija apie įvykius“, Lietuvos kalėjimų tarnyba, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/kita-aktuali-informacija_2252/p130.html.

Isidarbina, išeina ir tada vėl turi laisvą mėnesį darbo paieškoms.“ Specialistai pažymi, kad ne visada nuteistiesiems pavyksta susirasti tokį darbą, kokiame tikrai norėtų dirbti ir dažnai gauna atlygį, kuris jų netenkina, nes yra per mažas. „Šiek tiek yra apribojimų darbdavių pasirinkime, nes miestas nėra didžiausias, be to, ne visi galimi darbdaviai nori sudaryti sutartis ir įdarbinti nuteistuosius.“ Tačiau pastebima, kad įmonės vis labiau pasitiki bausmių vykdymo sistema ir priima nuteistuosius pas save dirbti: „Šiuo metu pas mus apie 60 dirbančiųjų. Turime sudarę sutartis su 15 miesto įmonių.“

Tyrimo metu paaiškėjo skirtinga situacija dėl drausminių nuobaudų skyrimo. Dauguma specialistų teigia, kad: *„Drausminės nuobaudos yra skiriamos retai, kadangi asmenys stengiasi neprasižengti.“ „Nuobaudų daug nebūna, pagrinde dėl negrįžimo laiku.“* Kitose atviro tipo bausmės atlikimo vietose situacija kitokia: *„Daug labai nuobaudų, asmenys nemotyvuoti keistis kai trumpa bausmė.“ „Pagrindinės drausminės nuobaudos skiriamos už alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimą, lokalizacijos pažeidimus.“* Tačiau net ir įstaigos, kuriose drausminių nuobaudų kiekis yra didesnis pažymi, kad: *„Trys nuobaudos ir keliauja į kalėjimą. Pradžioje dar bando maištauti, bet po to pajaučia galimas pasekmes ir apsiramina.“*

Galiausiai vertinant ar atviro tipo bausmės atlikimo vietose taikomas pakankamas resocializacijos ir korekcijos priemonių paketas tiriamieji pateikė ne vienodus atsakymus. Vieni specialistai atsakymo nepateikė, kiti teigė, kad: *„Taikomos visos priemonės, kurios yra išvardintos LR BVK 52 str. 3 d., išskyrus 6 punktą. Priemonės parenkamos individualiai pagal kiekvieno kliento poreikius.“* Likę specialistai teigia, kad pagrindinis nuteistųjų užimtumas – mokslas ir darbas. *„Savaitgaliais nuteistieji važiuoja namo. Seniau dar turėjome vieną intervencininę, bet dabar niekas su jais nedirba.“* Atsakymuose pabrėžiama nevyriausybinių organizacijų ir mažųjų bendrijų, užsiimančių su nuteistaisiais, svarba. Tačiau atviro tipo bausmės atlikimo vietose resocializacija ir korekcija realiai nevyksta. *„Jei nuteistajam vertintojas numato, kad reikia kažko papildomai, pavyzdžiui „Tu ir aš“ ar „EPP“, tai tuomet ateina iš kalėjimo specialistas ir praveda. Bet paprastai taip taikoma tik tiems, kas perkelti iš kalėjimų.“ „Su naujais pokyčiais jaučiamas didesnis dėmesys resocializacijai ir mūsų kasdienei problematikai. Kiek įmanoma stengiamės užtikrinti, kad nuteistieji gautų naudą iš savo bausmės, bet žinoma to dėmesio visiems, tiek specialistams, tiek nuteistiesiems, galėtų būti daugiau.“*

Taigi, iš antrosios interviu dalies matyti, kad pagrindiniai aspektai, užtikrinant resocializaciją ir korekciją atviro tipo bausmės atlikimo vietose yra šie:

- 1) Nuteistųjų subkultūra nėra pastebima ir nedaro įtakos bausmės atlikimui;
- 2) Pasišalinančių ir negrįžtančių į atviro tipo bausmės atlikimo vietas nuteistųjų skaičius drastiškai sumažėjo priėmus Bausmių vykdymo kodekso pakeitimus.

Tačiau didžiausią įtaką tokiam nuteistųjų elgesiui vis dar turi alkoholio ir psichotropinių medžiagų vartojimas;

- 3) Nuteistųjų motyvacijos ir skatinamųjų priemonių stoka neleidžia tinkamai užtikrinti individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių įgyvendinimo;
- 4) Nuteistieji yra motyvuoti dirbti, nors vis dar matoma darbdavių iniciatyvos stoka suteikiant nuteistiesiems aukštesnės kvalifikacijos ir geriau apmokamus darbus;
- 5) Trijų drausminių nuobaudų riba motyvuoja nuteistuosius laikytis atviro tipo bausmės atlikimo vietose taisyklių;
- 6) Resocializacijos ir korekcijos priemonių paketas nėra pakankamai taikomas atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Visos resocializacijos ir korekcijos viltys nukreiptos į mokslą ir darbą.

3.2.3. Reikalingi resocializacijos ir korekcijos pokyčiai atviro tipo bausmės atlikimo vietų specialistų akimis

Trečioji interviu dalis skirta išsiaiškinti kaip atviro tipo bausmės atlikimo vietose dirbantys specialistai vertina vykdomą resocializaciją ir kokius pokyčius norėtų matyti resocializacijos ir korekcijos srityje.

Kone visi tyrimo dalyviai pabrėžia anksčiau minėtą problemą – *„Jei darbuotojų būtų daugiau, tai ir dėmesys resocializacijai galėtų būti didesnis, tada būtų geresni ir rezultatai.“* Vieni tyrimo dalyviai labai kategoriškai teigia, kad resocializacijai ir korekcijai nėra skiriamas pakankamas dėmesys atviro tipo bausmės atlikimo vietose, o kitų specialistų teigimu resocializacijai yra skiriamas pakankamas dėmesys.

Klausiant apie trūkstamus pokyčius resocializacijos srityje ir vėl akcentuojamas vienas ir tas pats dalykas – *„Svarbiausia darbuotojų skaičiaus didinimas.“* *„Valdžia jau pamatė, kad trūksta resocializacijos darbuotojų, davė priedus, tačiau ir su priedais atlyginimai labai nekonkurencingi ir kol situacija nesikeis, tol neturėsime pakankamai darbuotojų ir veiksmingos resocializacijos.“* Atliepiant į reorganizaciją ir Bausmių vykdymo kodekso pakeitimus išreikštas nors, kad *„Keičiant įstatyminę bazę, derėtų konsultuotis ir kontaktuoti su praktikoje įstatymus įgyvendinančiais specialistais ir į pasiūlymus atsižvelgti. Nekeisti visų įstatymų iš esmės, o koreguoti esančius, paliekant pasiteisinusią praktiką ir naikinant neturinčius vertės dalykus. Trūksta platesnės galimybės rinktis konkrečias priemones, pvz., aprobuotas programas, trūksta apmokytų specialistų ir stringa kompetentingų specialistų pritraukimas dirbti kalėjimo įstaigose. Turi būti*

didinamas su tam tikru skaičiumi nuteistųjų dirbančių specialistų skaičius, kad jie galėtų veikti kaip vieninga komanda. Reikia gerinti techninę bazę: patalpas, reikiamą įrangą ir priemones.“ Tyrimo dalyviai išskiria ir norą matyti pokyčius bendradarbiaujant su saugumo valdymo skyriumi: *„Saugumo valdymo skyrius ir Resocializacijos skyrius turėtų papildyti vienas kitą. Dabar saugumas tik daro kratas, o resocializacijai tenka sugerti visą darbą, visas nuteistųjų emocijas ir skundus.“* *„Ir žinoma reikėtų geriau paskirstyti darbo krūvius, kad kiekvienas nuteistasis galėtų gauti pakankamai dėmesio, būtų įsigilinama į jo problemas ir tinkamų elgesio korekcijos priemonių užtikrinimą.“* Galiausiai pastebėta, kad specialistams tiesiog trūksta paprasčiausiai aiškumo ir konkretumo, nusistovėjusios tvarkos ir stabilumo. *„Gyvename pokyčių laikotarpyje tai pokyčių daugiau nebesinori. Trūksta labiausiai motyvacijos visiems, bet čia šito lengvai ir greitai nepakeisi.“*

Taigi, iš trečiosios interviu dalies matyti, kad tiriamieji norėtų matyti šiuos resocializacijai ir korekcijai padėti galinčius pokyčius atviro tipo bausmės atlikimo vietose:

- 1) Kompetentingų darbuotojų skaičiaus didinimą;
- 2) Didesnį specialistų įtraukimą rengiant ir naujinant jų darbą reglamentuojančius teisės aktus;
- 3) Didesnę aprobuotų programų pasirinkimo galimybę;
- 4) Aprūpinimą darbui reikalingomis patalpomis, priemonėmis ir įranga;
- 5) Didesnį bendradarbiavimą tarp resocializacijos ir saugumo valdymo skyrių;
- 6) Metodinę pagalbą naviguojant tarp vykstančių pokyčių.

Apibendrinant, atlikto ekspertų interviu metu išsiaiškinta, kad specialistai didžiausias problemas užtikrinant tinkamą resocializaciją ir korekciją atviro tipo bausmės atlikimo vietose išskiria šias: didelis darbo krūvis (neproporcingai didelis nuteistųjų skaičius tenkantis vienam darbuotojui bei administracinių darbų užkraunama našta); nuteistųjų motyvacijos stoka (trumpi nuteistųjų bausmės vykdymo terminai nemotyvuoja keisti savo elgesį ir požiūrį); elgesio korekcijos programų stygius (atviro tipo bausmės atlikimo vietose trūksta nuteistųjų poreikius atitinkančių elgesio korekcijos programų, ir vietoje esančių specialistų tokių programų įgyvendinimui).

Taip pat išskiriamos šios problemos: socialinių darbuotojų stygius (atskirų socialinių darbuotojų nepriskyrimas atviro tipo bausmės atlikimo vietoms neleidžia sklandžiai įgyvendinti nuteistųjų socialinės integracijos etapų); specialistų, tiesiogiai dirbančių su nuteistaisiais, neįtraukimas rengiant ir naujinant jų darbą reglamentuojančius teisės aktus; darbui reikalingų patalpų, priemonių ir įrangos stygius; bendradarbiavimo tarp Resocializacijos ir Saugumo valdymo skyrių stoka; metodinės pagalbos, naviguojant tarp vykstančių pokyčių, stoka.

Teigiami rodikliai atviro tipo bausmės atlikimo vietose išskiriami šie: nuteistųjų subkultūra nėra pastebima ir nedaro įtakos bausmės atlikimui; pasišalinančių ir negrįžtančių į atviro tipo bausmės atlikimo vietas nuteistųjų skaičius drastiškai sumažėjo priėmus Bausmių vykdymo kodekso pakeitimus; nuteistieji yra linkę laikytis atviro tipo bausmės atlikimo vietos taisyklių; nuteistieji yra motyvuoti dirbti, nors vis dar matoma darbdavių iniciatyvos stoka suteikiant nuteistiesiems aukštesnės kvalifikacijos ir geriau apmokamus darbus.

3.3. Dažniausiai pasitaikančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių nuteistųjų skundų analizė

Tam, kad būtų galima tinkamai įvertinti resocializacijos ir korekcijos priemonių įgyvendinimo spragas ir trūkstamus pokyčius, labai svarbu išanalizuoti dėl kokių priežasčių dažniausiai skundžiasi nuteistieji. Laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys savo teises įgyvendina kreipdamiesi į Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigą arba į teismus.

Seimo kontrolieriai tiria pareiškėjų skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje¹⁰⁹. Biurokratizmas suprantamas kaip „pareigūno veika, kai vietoj reikalų sprendimo iš esmės laikomasi nereikalingų ar išgalvotų formalumų, nepagrįstai atsisakoma spręsti pareigūno kompetencijai priklausančius klausimus, vilkinama priimti sprendimus ar atlikti savo pareigas bei kitaip blogai ar netinkamai valdoma (atsisakoma informuoti asmenį apie jo teises, sąmoningai pateikiamas klaidinantis ar netinkamas patarimas ir t. t.). Biurokratizmu taip pat laikomas toks pareigūnų darbas, kai nevykdomi arba blogai vykdomi įstatymai ar kiti teisės aktai.¹¹⁰“ O piktnaudžiavimas kaip „pareigūno veiksmai ar neveikimas, kai jam suteikti įgaliojimai naudojami ne pagal įstatymus bei kitus teisės aktus arba savanaudiškais tikslais ar dėl kitokių asmeninių paskatų (naudojimosi tarnybine padėtimi, keršto, pavydo, karjerizmo, neteisėtų paslaugų teikimo ir t.t.), taip pat tokie pareigūno veiksmai, kai viršijami suteikti įgaliojimai ar savavaliaujama.¹¹¹“ Laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys gali pateikti skundą Seimo kontrolieriui dėl pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo, jei mano, kad tuo buvo pažeistos jo teisės ir laisvės. Vadovaudamiesi Seimo kontrolierių įstatymo¹¹² nuostatomis, Seimo kontrolieriai, atlikę tyrimą, gali priimti tokius sprendimus: pripažinti skundą pagrįstu, atmesti skundą arba skundo tyrimą

¹⁰⁹ „Ką tiria Seimo kontrolieriai?“, LRSKI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/informacija-pareiskejams/ka-tiria-seimo-kontrolieriai/>.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69069>.

nutraukti. Galima teigti, kad Seimo kontrolierių įstaiga savotiškai vykdo žmogaus teisių pažeidimų ir orumo žeminimo atvejų prevenciją Lietuvos įkalinimo sistemoje. Taigi, toliau apžvelgiami 2022 metais Seimo kontrolierių įstaigos nagrinėti aktualūs skundai.

2022 metų Seimo kontrolierių veiklos ataskaitoje pažymėta, kad 30 % visų gautų skundų buvo susiję su nuteistųjų ir suimtųjų teisių klausimais¹¹³. Dažniausiai įkalinėtų asmenų keliamos problemos bei skundai susiję su bausmių vykdymo sistemos pareigūnų veikimu (neveikimu), taikant neproporcingai griežtas priemones, pernelyg ribojančias įkalinėtų asmenų teises¹¹⁴. Seimo kontrolieriai vykdydami nacionalinę kankinimų prevencijos mandatą pagal Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnį siekia užkirsti kelią kankinimams ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui, todėl prevencijos tikslais nuolat lankosi laisvės atėmimo vietoje¹¹⁵. „Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 4 dalimi, Seimo kontrolieriai, be kita ko, turi teisę gauti visą reikalingą informaciją apie elgesį su asmenimis laisvės atėmimo vietoje, patekti į visas įkalinimo įstaigos patalpas, be liudininkų pasikalbėti su įkalintais asmenimis. Šie platūs įgaliojimai suteikia Seimo kontrolieriams galimybę nuodugniai ištirti žmogaus teisių padėtį konkrečioje laisvės atėmimo vietoje. Lankydamiesi laisvės atėmimo vietoje nacionalinės prevencijos tikslais, Seimo kontrolieriai atlieka žmogaus teisių padėties tyrimą, kurio galutinę stadiją sudaro ataskaitos su išvadomis ir rekomendacijos pateikimas. Atsakingos institucijos privalo išnagrinėti pateiktus siūlymus, konsultuotis dėl galimų rekomendacijų įgyvendinimo priemonių ir pateikti įgyvendinimo rezultatus (Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ str. 6 d.). Šis Seimo kontrolierių mandatas suteikia galimybę realiai įvertinti įkalinėtų asmenų padėtį laisvės atėmimo vietoje kompleksiniais klausimais. Patikrinimų metu Seimo kontrolieriai įprastai vertina tokius žmogaus teisių užtikrinimo aspektus, kaip antai personalo pakankamumas, laikymo ir higienos sąlygos, maitinimas, sveikatos priežiūra, saugumas, socialinė rehabilitacija, ryšių su artimaisiais palaikymas bei kreipimusi į administraciją nagrinėjimas.¹¹⁶“ Nors matomas didelis Seimo kontrolierių indėlis į nuteistųjų teisių ir laisvių užtikrinimą, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad pagal Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 20 straipsnį¹¹⁷ Seimo kontrolierių siūlymai neturi privalomumo galios, yra tik rekomendacinio poreikio.

¹¹³ „Balandžio 19 d. Seimo kontrolierės Erika Leonaitė ir Milda Vainiutė Seimo Žmogaus teisių komitetui pristatė 2022 m. Seimo kontrolierių veiklos ataskaitą“, LRSKI, 2023 m. balandžio 28 d., <https://www.lrski.lt/naujienos/balandzio-19-d-seimo-kontrolieres-erika-leonaite-ir-milda-vainiute-seimo-zmogaus-teisiu-komitetui-pristate-2022-m-seimo-kontrolieriu-veiklos-ataskaita/>.

¹¹⁴ „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2022 metų veiklos ataskaita“, LRSKI, 2023 m. kovo 15 d., https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2023/03/SK_Ataskaita-uz-2022-LT_03-15.pdf.

¹¹⁵ „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas“, *supra note*, 112.

¹¹⁶ Gintautas Sakalauskas, Goda Norvaišytė, „Žmogaus orumą ir teises užtikrinančios kalinimo sąlygos Lietuvoje – misija (ne)įmanoma?“, *Kelyje su konstitucija* (2022): 340-355, <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/article/download/29810/28855/>.

¹¹⁷ „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas“, *supra note*, 112.

Seimo kontrolierė nagrinėjo nuteistojo 2022 m. lapkričio 22 d. skundą (pažyma Nr. 4D-2022/1-1001)¹¹⁸, kuriame pareiškėjas skundėsi, kad Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos (dab. – Pravieniškių 1-ojo kalėjimo) pareigūnai nesudaro sąlygų pasinaudoti riboto interneto prieiga (RIP). Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad pareiškėjas paskirtu naudojimosi RIP laiku buvo laikomas kameroje, kurioje neveikė pareigūnų iškviatimo mygtukas, todėl jam nepavyko išsikviesti pareigūno ir jis nebuvo nuvestas prie kompiuterio. Bausmės atlikimo vietos administracija, atsakydama pareiškėjui į jo skundą dėl nenuvedimo prie kompiuterio, paaiškino, kad jis pats nesikreipė į budinčius pareigūnus, todėl ir nebuvo nuvestas. Seimo kontrolierė pažymoje akcentavo, kad tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose yra įtvirtintos nuostatos apie būtinybę užtikrinti nuteistųjų saugumą bei režimą, ypač kai nuteistieji laikomi rakinamose kameros ir savarankiškai negali išeiti iš patalpos, todėl kameros turi būti įrengiama priežiūrą vykdančių pareigūnų iškviatimo sistema, kuri užtikrintų galimybę kreiptis į personalą bet kuriuo paros metu, taip pat ir naktį. Pažymoje buvo pabrėžta, kad, vadovaujantis Suimtųjų ir nuteistųjų naudojimosi riboto interneto prieiga tvarkos aprašu, suimtieji ir nuteistieji į RIP yra lydimi pareigūnų. Tai reiškia, kad sprendimo leisti pasinaudoti RIP priėmimas įpareigoja administraciją organizuoti suteiktos teisės įgyvendinimą be papildomų sąlygų kėlimo ir nuteistojo įpareigojimo pačiam kaip nors išsikviesti pareigūnus, kad jį nuvestų prie kompiuterio. Teisės įgyvendinimo neužtikrinimas paneigia pačią teisę, tai yra, šiuo tiriamu atveju, pareigūnams nustatytu laiku neatėjus nuvesti pareiškėjo prie kompiuterio ir nesudarius jam galimybės išsikviesti budintį darbuotoją dėl netinkamai įrengtos gyvenamosios patalpos, teisės pasinaudoti RIP įgyvendinimas nebuvo užtikrintas. Seimo kontrolierė pažymėjo, jog tokių situacijų turi būti vengiama, o Pravieniškių 1-ojo kalėjimo administracija turi imtis reikiamų priemonių, kad nuteistųjų teisių įgyvendinimas būtų tinkamai organizuotas. Seimo kontrolierė, pripažinusi skundą pagrįstu, administracijai rekomendavo įtraukti į budinčių pareigūnų darbotvarkę ir nuteistųjų nuvedimą prie kompiuterių sprendimuose nurodytu naudojimosi RIP laiku bei visose kameros įrengti priežiūrą vykdančio pareigūno iškviatimo sistemas.

Į Seimo kontrolierę kreipėsi nuteistasis, kuris pateikė skundą (2022 m. gruodžio 16 d. pažyma Nr. 4D-2022/1-1222¹¹⁹) dėl Marijampolės pataisos namų (dab. – Marijampolės kalėjimo) pareigūnų sprendimų, susijusių su pateiktu prašymu perkelti į lengvąją grupę tolimesniam bausmės atlikimui. Skundo tyrimo metu buvo nustatyta, kad sprendžiant pareiškėjo prašyme nurodytą klausimą nebuvo nei surašytas motyvuotas Patariamąsios komisijos teikimas, kurio siūlymas

¹¹⁸ „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ PRAVIENIŠKIŲ PATAISOS NAMUS-ATVIRĄJĄ KOLONIJĄ“, LRSKI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-pravieniskiu-pataisos-namus-atviraja-kolonija-32/>.

¹¹⁹ „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ MARIJAMPOLĖS PATAISOS NAMUS“, LRSKI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-marijampoles-pataisos-namus-31/>.

direktoriui nėra privalomas, nei priimtas konkretus direktoriaus sprendimas. Vietoj to buvo parengta Resocializacijos skyriaus pažyma su pareiškėjo vertinimu, o ant jos ranka užrašyta Patariamiosios komisijos (įvardytos kaip Drausmės komisija) išvada, jog pareiškėjas neatitinka Bausmių vykdymo kodekse įtvirtinto perkėlimui būtino reikalavimo – kad nuteistojo nusikalstamo elgesio rizika turi būti žema arba vidutinė ir turi būti nustatyta pažanga mažinant nusikalstamo elgesio riziką. Pažymoje Seimo kontrolierė konstatavo, kad klausimas dėl pareiškėjo perkėlimo ar neperkėlimo į lengvąją grupę turėjo būti išspręstas bausmės atlikimo vietos direktoriaus sprendimu, t. y. įsakymu, kuriame turėjo būti nurodyti, be kita ko, sprendimo motyvai ir jo apskundimo tvarka. Toks sprendimas nebuvo priimtas, todėl pareiškėjas, be kita ko, neturėjo galimybės jo ginčyti. Atsižvelgdama į nustatytą problemą Seimo kontrolierė rekomendavo Marijampolės pataisos namų direktoriui, vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymo nustatytais reikalavimais, priimti sprendimą dėl pareiškėjo perkėlimo ar neperkėlimo iš paprastosios į lengvąją grupę ir informuoti apie tai pareiškėją, įteikiant jam priimto sprendimo kopiją.

Gavusi informacijos apie tai, kad nuteistiesiems, kurių prašymai buvo svarstyti Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į bausmės atlikimo vietos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisijoje, nebuvo pateikti administraciniai sprendimai, o tik šios komisijos posėdžio protokolo kopijos su rekomendacija neskirti į prašomą sektorių, nenurodant, kaip ją skusti, Seimo kontrolierė pradėjo tyrimą savo iniciatyva (2022 m. rugsėjo 15 d. pažyma Nr. 4D-2022/1-479¹²⁰). Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į bausmės atlikimo vietos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus tvarkos apraše pakankamai išsamiai aprašyta procedūra ir atsakingų pareigūnų veiksmai komisijai priėmus rekomendaciją dėl nuteistojo skyrimo į socialinės globos sektorių. Tačiau buvo atkreiptas dėmesys, kad minėtame tvarkos apraše nėra aiški sprendimo priėmimo, supažindinimo su sprendimu ir sprendimo apskundimo tvarka, kai komisija pateikia rekomendaciją neperkelti nuteistojo į bausmės atlikimo vietos socialinės globos sektorių. Seimo kontrolierė pabrėžė, kad aiškaus reglamentavimo nebuvimas gali nulemti ydingos praktikos formavimą ar netinkamą teisės aktų interpretavimą, dėl ko nuteistasis negauna galutinio sprendimo dėl jo prašymo nagrinėjimo ir perkėlimo / neperkėlimo į socialinės globos sektorių. Pažymoje buvo akcentuota ir tai, kad Viešojo administravimo įstatyme yra įtvirtinti būtinieji administraciniam sprendimui keliami reikalavimai (turi būti nurodomas administracinio sprendimo teisinis ir faktinis pagrindas ar kitos administraciniam sprendimui įtakos turėjusios

¹²⁰ „SEIMO KONTROLIERIAUS INICIATYVA ATLIKTO TYRIMO DĖL AIŠKAUS TEISINIO REGLAMENTAVIMO, SUSIJUSIO SU SPRENDIMŲ PRIĖMIMU DĖL NUTEISTŲJŲ SKYRIMO, PERKĖLIMO Į PATAISOS ĮSTAIGOS SOCIALINĖS GLOBOS SEKTORIŲ AR IŠ ŠIO SEKTORIAUS UŽTIKRINIMO, PAŽYMA“, LRSKI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/seimo-kontrolieriaus-iniciatyva-atlikto-tyrimo-del-aiskaus-teisinio-reglamentavimo-susijusio-su-sprendimu-priemimu-del-nuteistuju-skyrimo-perkelimo-i-pataisos-istaigos-socialines-globos-sektoriu-ar/>.

aplinkybės, administracinio sprendimo motyvai, sprendimo apskundimo tvarka ir kt.), o Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į bausmės atlikimo vietos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus komisijos posėdžio protokolas su rekomendacija skirti / neskirti į socialinės globos sektorių neatitinka administraciniam sprendimui keliamų reikalavimų. Seimo kontrolierė pabrėžė, kad vadovaujantis gero viešojo administravimo principais ir Konstitucijoje įtvirtintu teisinės valstybės principu, kurio vieni iš pagrindinių elementų yra teisinis tikrumas ir teisinis aiškumas, bei siekiant užkirsti kelią ateityje pažeisti nuteistųjų teisę gauti aiškų ir motyvuotą sprendimą bei teisę netenkinantį sprendimą skųsti, tikslinga tobulinti teisinį reglamentavimą, papildant Nuteistųjų skyrimo, perkėlimo į bausmės atlikimo vietos socialinės globos sektorių ar iš šio sektoriaus tvarkos aprašą ir konkretizuojant laisvės atėmimo vietų įstaigų veiksmus ir privalomus priimti sprendimus komisijai priėmus rekomendaciją neperkelti nuteistojo į bausmės atlikimo vietos socialinės globos sektorių. Kalėjimų tarnyba Seimo kontrolierę informavo, kad keičiant teisės aktą buvo atsižvelgta ir į šią rekomendaciją. Lietuvos kalėjimų tarnybos direktoriaus 2023 metų sausio 25 dienos įsakymu Nr. V-61 „Dėl suimtųjų ir nuteistųjų pristatymo į konkrečias bausmės atlikimo vietas sąrašo bei arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų paskyrimo sąrašo patvirtinimo“ patvirtintų Arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų priskyrimo sąrašo 1.9.3. papunktį išskiriama, kad atskirą Socialinės globos sektorių turi tik Pravieniškių 2-asis kalėjimas¹²¹. Nepilnamečiai nuteistieji, (išskyrus nuteistuosius, kurie turi atlikti bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose), teismo pripažinti ribotai pakaltinamais arba specialios komisijos sprendimu pripažinti nesavarankiškais ar iš dalies savarankiškais, kuriems reikalinga ilgalaikė ar trumpalaikė socialinė globa, paskiriami (perkeliami) į Kauno kalėjimą, o moterys – į Panevėžio kalėjimą.

Nuteistasis su prašymu kreipėsi į Marijampolės pataisos namų (dab. – Marijampolės kalėjimas) administraciją dėl leidimo užsiimti individualia kūrybine veikla ir galimybės aprūpinti ją spalvotu lankstymo popieriumi; prašyme jis taip pat nurodė, kad, nesant galimybės nupirkti spalvoto popieriaus, juo pareiškėją galėtų aprūpinti artimieji (2022 m. sausio 6 d. pažyma Nr. 4D-2021/1-1247¹²²). Pasak pareiškėjo, administracija atsakymą į prašymą pateikė tik po trijų mėnesių, o artimųjų siųstą spalvotą popierių sunaikino. Skundo tyrimo metu pareigūnai paaiškino, kad pareiškėjo prašymo netenkino vadovaudamiesi tuo, jog Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklėse nėra numatyta galimybė nuteistajam gauti spalvoto popieriaus jam siųstame laiške. Taip pat buvo nustatyta, kad bausmės atlikimo vietos administracija net nesvarstė galimybės pati aprūpinti pareiškėją spalvotu popieriumi ir taip skatinti užsiimti kūrybine veikla.

¹²¹ „Dėl suimtųjų ir nuteistųjų pristatymo į konkrečias bausmės atlikimo vietas sąrašo bei arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų paskyrimo sąrašo patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6eb955709cef11eda06e9a4a8dd92fc1?ifwid=-d6ux5zdfm>.

¹²² „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ MARIJAMPOLĖS PATAISOS NAMUS“, LRSKI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-marijampoles-pataisos-namus-20/>.

Seimo kontrolierė konstatavo, kad užsiėmimo individualia veikla nauda nuteistiesiems yra neabejotina ir kad nuteistųjų iniciatyvos užsiimti tokia veikla turėtų būti skatinamos bei palaikomos, žinoma, atsižvelgiant į saugumo užtikrinimo kriterijus. Nagrinėjamu atveju pareiškėjui nebuvo paaiškintos galimybės, kaip užsiimti pageidaujama individualia kūrybine veikla, be to, administracija nesvarstė galimybės skatinti pareiškėją užsiimti tokia kūrybine veikla, kaip tai numato Pataisos įstaigų ir tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės. Nebuvo įvertinta ir tai, kuo spalvoto popieriaus turėjimas galėtų būti pavojingas pareiškėjui ir aplinkiniams. Be to, nebuvo svarstyta nei galimybė suteikti pareiškėjui spalvoto popieriaus, nei galimybė leisti, kad ateityje tam tikrą kiekį spalvoto popieriaus jam atsiųstų artimieji. Seimo kontrolierė atkreipė dėmesį ir į tai, kad Teisingumo ministerija, dar 2021 m. vasario 12 d. rašte teikdama nuomonę dėl nuteistųjų užimtumo klausimų, pažymėjo, jog bausmių vykdymo sistema turėtų skatinti nuteistųjų saviraišką ir pagal galimybes sudaryti kuo palankesnes sąlygas jų kūrybinio potencialo, talentų ir (ar) pomėgių savirealizavimui. Ši užimtumo forma turėtų būti ypač skatinama tais atvejais, kai pataisos įstaigos administracija negali nuteistiesiems pasiūlyti darbo. Atsakydamas į Seimo kontrolierės teiktas rekomendacijas, Kalėjimų departamentas pripažino, kad šiuo konkrečiu atveju, siekdama skatinti pareiškėją užsiimti individualia darbine ar kūrybine veikla, pataisos namų administracija turėjo apsvarstyti galimybes aprūpinti pareiškėją spalvotu popieriumi iš įstaigos lėšų ir apie tai informuoti. Taip pat pripažino, kad yra poreikis visoms įstaigoms teikti metodinę pagalbą bei rekomendacijas dėl nuteistųjų užimtumo gerinimo.

Seimo kontrolierė išnagrinėjo skundą Nr. 4D-2022/1-370¹²³ dėl Alytaus pataisos namų pareigūnų galimai neteisėtų veiksmų (neveikimo), neužtikrinant tinkamo materialinio buitinio aprūpinimo, t. y. neišduodant drabužių, dėl ko pareiškėjas priverstas daugiau kaip 6 mėnesius vilkėti vieną komplektą savo turimų viršutinių ir apatinių rūbų bei naktį juos skalbti. Skundas, kiek tai susiję su teise dėvėti tinkamos būklės drabužius, buvo pripažintas pagrįstu, o Seimo kontrolierė Alytaus pataisos namų direktoriui rekomendavo imtis priemonių ir spręsti problemą iš esmės, kad pareiškėjas kuo skubiau būtų aprūpintas pakankamu kiekiu drabužių bei kad ateityje pareiškėjų skundai būtų nagrinėjami ne formaliai, o būtų padedama realiai spręsti nuteistiesiems iškilančias problemas.

Seimo kontrolierė gavo pareiškėjo skundą Nr. 4D-2022/1-1022¹²⁴ dėl Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos administracijos sprendimo, kuris priimtas išnagrinėjus pareiškėjo skundą dėl Resocializacijos skyriaus specialistų veiksmų (neveikimo) reaguojant į jo

¹²³ „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ALYTAUS PATAISOS NAMUS“, LRSKI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-alytaus-pataisos-namus-25/>.

¹²⁴ „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ PRAVIENIŠKIŲ PATAISOS NAMUS-ATVIRĄJĄ KOLONIJĄ IR KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS“, LRSKI, 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-pravieniskiu-pataisos-namus-atviraja-kolonija-ir-kalejimu-departamenta-prie-lietuvos-respublikos-teisingumo-ministerijos-7/>.

prašymą padaryti dokumentų kopijas. Susipažinus su skundo turiniu buvo nustatyta, jog Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos administracija, išnagrinėjusi pirmiau paminėtą pareiškėjo skundą, nenustatė jokių pažeidimų ir konstatavo, jog Resocializacijos skyriaus specialistai pagrįstai nepadarė prašomų dokumentų kopijų, nes pareiškėjas nepateikė Resocializacijos skyriaus darbuotojui, atsakingam už prašymo vykdymą, tikslių prašymų pateikimo datų. Seimo kontrolierė, atsižvelgusi į nustatytą teisinį reguliavimą bei įvertinusi aprašytos problemos svarbą pareiškėjui, priėmė sprendimą tarpininkauti kreipiantis į Kalėjimų departamentą, kuris, pagal teisės aktus, yra pareigūnų veiksmų bei sprendimų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucija. Kalėjimo departamento direktoriaus, be kita ko, buvo paprašyta įvertinti Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos administracijos sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą bei imtis priemonių, kad pareiškėjui būtų suteikta dokumentų kopijavimo paslauga. Reaguodamas į Seimo kontrolierės kreipimąsi Kalėjimų departamentas informavo, jog išnagrinėjo pareiškėjo skundą ir pripažino jį pagrįstu. Kadangi pareiškėjas savo prašyme nurodė, kad nori gauti visų asmens byloje esančių, nuo 2022 m. pradžios teiktų, prašymų ir atsakymų į juos kopijas, jokia papildoma ar patikslinanti informacija darbuotojui, atsakingam už prašymo vykdymą, iš pareiškėjo nebuvo reikalinga. Po nustatytų pažeidimų Kalėjimų departamentas kreipėsi į Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos direktorių su prašymu užtikrinti, kad pareiškėjui būtų nedelsiant padarytos jo prašyme nurodytų dokumentų kopijos (jei nuteistasis yra mokus) ir imtis priemonių, kad pataisos įstaigoje nuteistųjų prašymai ir skundai būtų nagrinėjami griežtai laikantis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme nustatytų normų.

Seimo kontrolierė išnagrinėjo skundą Nr. 4D-2022/1-419¹²⁵ dėl Alytaus pataisos namų pareigūnų veiksmų (neveikimo), susijusių su galimai netinkamu prašymų dėl galimybės įsidarbinti nesuteikimo, nagrinėjimu. Atlikus skundo tyrimą nustatyta, kad pareiškėjas su prašymais kreipėsi į Alytaus pataisos namus dėl galimybės dirbti, tačiau atsakymų negavo. Kaip paaiškėjo, pareiškėjo prašymai buvo perduoti Alytaus pataisos namų nuteistųjų įtraukimo į darbinę veiklą komisijai. Vėliau pareiškėjui pasirašytinai pateikti susipažinti minėtos komisijos pranešimai, kuriuose priimti sprendimai – neįtraukti jo į darbinę veiklą, nes nėra laisvų etatų. Baigusi tyrimą, Seimo kontrolierė padarė išvadą, kad pareiškėjui pateikus prašymus, Alytaus pataisos namų administracija neteikė jam jokių pasiūlymų dėl įsitraukimo į įgytą profesiją, turimus darbo įgūdžius, darbo patirtį ar kvalifikaciją atitinkančią veiklą, neteikė konsultacijų, ką jis turėtų daryti ir kaip elgtis, kad padidėtų įsidarbinimo galimybės bei nepadėjo pareiškėjui spręsti su galimybe sumokėti paskirtas baudas susijusios problemos. Seimo kontrolierė taip pat konstatavo, kad komisijos priimti

¹²⁵ „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ALYTAUS PATAISOS NAMUS IR KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS“, LRSKI, žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-alytaus-pataisos-namus-ir-kalejimu-departamenta-prie-lietuvos-respublikos-teisingumo-ministerijos-10/>.

sprendimai dėl pirmiau nurodytų kreipimųsi buvo grindžiami tik darbo vietų trūkumu, tokiu būdu neužtikrinant Bausmių vykdymo kodekso 127 straipsnio 2 dalyje nustatytų reikalavimų. Įvertinus visas nustatytas aplinkybes, skundas dėl Alytaus pataisos namų pareigūnų veiksmų (neveikimo) buvo pripažintas pagrįstu, o Seimo kontrolierė Alytaus pataisos namų direktoriui rekomendavo imtis veiksmų ir sudaryti realias galimybes pareiškėjui įsidarbinti ir taip sumokėti pinigines baudas.

2022 m. gruodžio pabaigoje Seimo kontrolierė parengė pažymą dėl skundo prieš Pravieniškių 1-ąjį kalėjimą Nr. 4D-2022/1-1346¹²⁶, kuriame buvo skundžiami kalėjimo pareigūnų veiksmai, nes jie nesudaro jam sąlygų nuotoliniu būdu mokytis universitete. Po Seimo kontrolierės kreipimosi į kalėjimo administraciją, nuteistajam buvo leista nuotoliniu būdu mokytis jo pageidaujamame universitete. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjui kilusi problema buvo išspręsta bei jam pateikus prašymą nenagrinėti skundo, Seimo kontrolierė nusprendė tyrimą pagal pareiškėjo skundą dėl Pravieniškių kalėjimo pareigūnų veiksmų (neveikimo) nutraukti.

Seimo kontrolierių įstaiga nemažai dėmesio skiria bausmių vykdymo sistemos probleminių klausimų nagrinėjimui, inicijuoja susitikimus su bausmių vykdymo sistemos vadovybe. Susitikimų metu apžvelgiamos Seimo kontrolierių įstaigoje gautuose nuteistųjų skunduose įvardijamos problemos, taip pat kalbama apie laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose taikomas prevencines priemones smurtui mažinti, nuteistiesiems taikomas resocializacijos programas¹²⁷. Seimo kontrolierės kviečiamos dalyvauti ir bausmių vykdymo sistemos organizuojamose konferencijose, kuriose aptaria dažniausiai nuteistųjų skunduose atsiskleidžiančias problemas, trukdančias resocializacijai. 2022 m. balandžio 4 d. Seimo kontrolierė Erika Leonaitė, dalyvaudama nuotolinėje tuomečio Kalėjimų departamento organizuotoje konferencijoje „Nuteistųjų kolektyvo tarybų veikla ir jos reikšmė įkalinimo įstaigose“ kaip vieną pagrindinių problemų įvardijo profesinę kultūrą, nukreiptą į griežtą ribojimų užtikrinimą, kartu nepakankamą dėmesį skiriant reintegracijai. Seimo kontrolierė išsakė lūkestį, kad nuteistųjų tarybos taps priemone spręsti problemas jau laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose, į sprendimų paiešką įtraukiant nuteistųjų atstovus ir ieškant dialogu grindžiamų kompromisinių sprendimų¹²⁸.

Seimo kontrolierės aktyviai dalyvauja ir susitikimuose su Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos atstovais, aptaria esamą situaciją laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose ir poreikį sudaryti daugiau galimybių skirtingoms nuteistųjų užimtumo formoms¹²⁹. Seimo

¹²⁶ „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ PRAVIEŅIŠKIŲ PATAISOS NAMUS-ATVIRĄJĄ KOLONIJĄ“, LRSKI, Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d., <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-pravieniskiu-pataisos-namus-atviraja-kolonija-33/>.

¹²⁷ „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2022 metų veiklos ataskaita“, *supra note*, 114: 99.

¹²⁸ „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2022 metų veiklos ataskaita“, *supra note*, 114: 100.

¹²⁹ „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2022 metų veiklos ataskaita“, *supra note*, 114: 100.

kontrolierės taip pat akcentuoja nuteistųjų skunduose keliamas problemas, susijusias su teise dirbti, resocializacijos galimybėmis ir nuteistųjų rizikos vertinimo metodikos OASys taikymu. Matoma būtinybė geriau informuoti nuteistuosius apie įsidarbinimo galimybes, tam pasitelkiant ir nuteistųjų tarybas¹³⁰.

Taigi, iš Seimo kontrolieriaus įstaigos skundų matyti, kad pagrindė, kiek tai susiję su asmenų užimtu, nuteistieji skundžiasi dėl pareigūnų, specialistų ir kitų bausmių vykdymo sistemos personalo darbuotojų vengimo atlikti savo pareigas ir užtikrinti nuteistiesiems priklausančias teises ir laisves, prasto nuteistųjų informuotumo apie sprendimus užtikrinimo. Iš nagrinėjamų skundų matyti, kad pareigūnai nėra motyvuoti skatinti nuteistuosius užsiimti individualia darbine ar kūrybine veikla. Laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietose dirbantys ir tarnaujantys asmenys atmetinai žiūri ne tik į savo pareigų vykdymą, bet ir į santykio su nuteistuoju mezgimą, vietoje aiškios komunikacijos ir tiesioginio bei greito problemų sprendimo slapstomasi po formalumų ir biurokratizmo lavina. Darbuotojų motyvacijos darbui neturėjimas demotyvuoja nuteistuosius prašyti pagalbos ir siekti savo resocializacijos ir korekcijos tikslų.

Tiek interviu su specialistais atsakymuose, tiek iš Seimo kontrolieriaus įstaigos nagrinėtų skundų matyti, kad pagrindinės resocializacijos įgyvendinimo problemos, susijusios su nuteistaisiais, atliekančiais laisvės atėmimo bausmę atviro tipo kalinimo sąlygomis, yra susijusios su resocializacijos skyrių specialistais.

¹³⁰ „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2022 metų veiklos ataskaita“, *supra note*, 114: 102.

IŠVADOS

1. Laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių asmenų resocializacija, korekcija ir užimtumas įstatymiškai Lietuvoje yra gana plačiai ir pakankamai reglamentuojamas.

2. 2023 metų sausio 1 dieną įsigalioję Bausmių vykdymo kodekso nuostatų pakeitimai leidžia nuteistiesiems, atliekantiems laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose, taikyti atsakomybės principą, taip mažinamas bausmę atliekančių asmenų savivaliavimas ir keliama motyvacija laikytis atviro tipo bausmės atlikimo vietos taisyklių, numatytų resocializacijos priemonių įgyvendinimo.

3. Atviro tipo bausmės atlikimo vietose socialinė rehabilitacija didžiąja dalimi užtikrinama per nuteistųjų įtraukimą į darbinę veiklą ir mokymąsi, socialinių ryšių palaikymą, esant poreikiui užtikrinamas elgesio korekcijos priemonių įgyvendinimas, tačiau matomas prieinamų elgesio korekcijos programų poreikis (galimybė į jas nusiųsti laisvės atėmimo bausmę vykdantį asmenį arba apmokyti su programomis dirbti daugiau specialistų).

4. Sėkmingos šiuolaikinės atviro tipo bausmės atlikimo vietos vadovaujasi bausmės ir poreikių individualizavimo principo taikymu. Geriausi resocializacijos ir korekcijos rezultatai pasiekiami, kai nuteistiesiems yra parenkamos elgesio korekcijos programos atsižvelgiant į asmens kriminogeninius poreikius arba tuos veiksnius, tiesiogiai susijusius su padaryta nusikalstama veika, kuriuos galima keisti. Elgesio korekcijos priemonės geriausiai veikia tada, kai jas parenkant atsižvelgiama į programos teikimo stilių ir būdą geriausiai atitinkantį nuteisto asmens mokymosi stilių ir gebėjimus, biologines, socialines ir psichologines individo savybes.

5. Laisvės atėmimo bausmę atliekančio asmens bendradarbiavimas su kalėjimo personalu yra atvirojo kalėjimo režimo sėkmės pagrindas užsienio valstybėse. Matoma svarba, kad įgyvendinant rehabilitacijos programas dalyvautų visos kalėjimų sistemoje dirbančios profesinės grupės, įskaitant teisėsaugos pareigūnus, administratorius, psichologus, gydytojus, mokytojus, socialinius darbuotojus, kalėjimo viršininką. Socialiniai darbuotojai atlieka ypač svarbų vaidmenį planuojant išleidimą ir padedant kaliniams grįžti į bendruomenę.

6. Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose didžiausia problema užtikrinant nuteistųjų tinkamą resocializaciją ir korekciją – kvalifikuotų specialistų trūkumas, esamų specialistų atmetinas požiūris ne tik į savo pareigų vykdymą, bet ir į santykio su nuteistuoju mezgimą.

7. Kita opi Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose egzistuojanti problema – nuteistųjų motyvacijos stoka, nenoras įsitraukti į elgesio korekcijos programas, o be kita ko elgesio

korekcijos programų prieinamumas ir jų stygius (vienintelis užimtumas į kurį orientuojamasi yra tik mokslai ir darbas).

PASIŪLYMAI

Atsižvelgiant į išvadose apibendrintas problemas, siūlomi Lietuvos kalėjimų tarnybai, Lietuvos kalėjimų tarnybos Resocializacijos koordinavimo skyriui ir kalėjimuose veikiantiems Resocializacijos skyriams šie jų sprendimo variantai:

1. Užtikrinti elgesio korekcijos programų, pritaikytų pagal realius nuteistųjų poreikius, prieinamumą atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Tai būtų įmanoma įgyvendinti, jei būtų suteikta galimybė apmokyti vesti programas daugiau specialistų. Specialistai, vedantys elgesio korekcijos programas, turėtų reguliariai, atsižvelgiant į kintančius rizikos pakartotinai nusikalsti veiksnius, atnaujinti, pritaikyti ir parinkti nuteistiesiems reikalingas elgesio programas atsižvelgiant į programos teikimo stilių ir būdą bei geriausiai atitinkantį nuteisto asmens mokymosi stilių ir gebėjimus, biologines, socialines ir psichologines savybes.

2. Į reabilitacijos programų įgyvendinimą įtraukti dalyvius iš visos kalėjimų sistemoje dirbančios profesinės grupės, įskaitant pareigūnus, specialistus, psichologus, gydytojus, kalėjimo viršininką, kad būtų kuo labiau įsigilinama į kiekvieno asmens situaciją, asmeninius poreikius bei problemas, kriminogeninius veiksnius. Tam, kad būtų įmanoma sklandžiai užtikrinti nuteistųjų socialinės integracijos pirmąjį etapą, siūlytina paskirti atskirus socialinius darbuotojus vien tik darbui atviro tipo bausmės atlikimo vietose. Tai padėtų efektyviai spręsti laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims rūpimus klausimus ir problemas.

3. Sukurti darbuotojų motyvavimo sistemos modelį. Sukurta vienoda motyvavimo sistema leistų tinkamai įvertinti esamų specialistų pastangas dirbant dideliais krūviais. Įvertinant ir motyvuojant darbuotojus mažėtų atmetinas jų požiūris ne tik į savo pareigų vykdymą, bet ir į santykio su nuteistuoju mezgimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Monografijos, straipsnių rinkiniai ir Straipsniai iš profesinių leidinių ir knygų, mokslo darbų rinkinių

1. Aebi, Marcelo F., Edoardo Cocco, Lorena Molnar, ir Mélanie M. Tiago. „Prisons and Prisoners in Europe 2021: Key Findings of the SPACE I report“. Unil. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. https://wp.unil.ch/space/files/2023/04/230420_Key-Findings-SPACE-I_Prisons-and-Prisoners-in-Europe-2021.pdf.
2. Andrews, Donald Arthur, ir James Bonta. *The Psychology of Criminal Conduct*. Matthew Bender and Company, New Province, NJ, 2010. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=5MsRI66hAdAC&oi=fnd&pg=PP2&ots=uTG6aqkOVR&sig=IPtsPDOUPVWW-CaX2U9L-cRGWcw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
3. Andvig, Ellen, Sylvia Koffeld-Hamidane, Liv Hanson Ausland, ir Bengt Karlsson. „Inmates' perceptions and experiences of how they were prepared for release from a Norwegian open prison“. *Nordic Journal of Criminology* Volume 22 (2021), Issue 2. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2578983X.2020.1847954>.
4. Burchett, Julia, Anne Weyembergh, ir Marta Ramat. *Prisons and detention conditions in the EU*. European Union, 2023. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/741374/IPOL_STU\(2023\)741374_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/741374/IPOL_STU(2023)741374_EN.pdf).
5. Denny, Meagan. „Norway's Prison System: Investigating Recidivism and estigating Recidivism and Reintegration“. *Bridges: A Journal of Student Research* Vol. 10, Iss. 10, (2016): 21-37. <https://digitalcommons.coastal.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1032&context=bridges>.
6. Gerybaitė, Gintarė. „Asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, socialinė reabilitacija pusiaukelės namuose iš profesionalo perspektyvos“. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 29 (1) (2022): 105-136. <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/cc11eba0-32e5-487b-96a6-32df09d5ac2e/content>.
7. Yasin, Mahmoud M. „The Theory and Practice of Benchmarking: Then and Now“. *Benchmarking An International Journal*, 9(3) (2002): 217-243. https://www.researchgate.net/publication/235314342_The_Theory_and_Practice_of_Benchmarking_Then_and_Now.

8. Kaziliūnaitė, Aušra. „Foucault panoptizmas ir (savi)priežiūra: nuo individų prie individų“. *Problemos*, vol. 97 (2020): 36–47. <https://www.journals.vu.lt/problemos/article/download/17104/16239/>.
9. Lambert, Eric G., Nancy L. Hogan, Shannon Barton, ir Michael T. Stevenson. „An Evaluation of CHANGE, a Pilot Prison Cognitive Treatment Program“. *Journal of Articles in Support of the Null Hypothesis* Vol. 5, No. 1 (2007): 1-18. <https://www.jasnh.com/pdf/Vol5-No1.pdf>.
10. Mjåland, Kristian, Julie Laursen, Anna Schliehe, ir Simon Larmour. „Contrasts in freedom: Comparing the experiences of imprisonment in open and closed prisons in England and Wales and Norway“. *European Journal of Criminology*, 0(0) (2021). <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/14773708211065905>.
11. Ploch, Amanda. „Why Dignity Matters: Dignity And The Right Or Not To Rehabilitation From International And National Perspectives“. *New York University Journal of International Law and politics*, 44 (2012): 887-949. https://nyujilp.org/wp-content/uploads/2010/06/44-3_Ploch_Web.pdf.
12. Pratt, John, ir Anna Erikson. „Mr. Larsson is walking out again’. The origins and development of Scandinavian prison system“. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, Vo. 44(1) (2011): 7–23. https://www.researchgate.net/publication/239770185_'Mr_Larsson_is_walking_out_again'_The_origins_and_development_of_Scandinavian_prison_systems.
13. Sakalauskas, Gintautas. „Įkalinimo atvėrimas: prielaidos ir galimybės Lietuvoje“. *Teisė* (2013): 37–54. <https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/download/1919/1157/>.
14. Sakalauskas, Gintautas, ir Goda Norvaišytė. „Žmogaus orumą ir teises užtikrinančios kalinimo sąlygos Lietuvoje – misija (ne)įmanoma?“. *Kelyje su konstitucija* (2022): 340-355. <https://www.zurnalai.vu.lt/open-series/article/download/29810/28855/>.
15. Sakalauskas, Gintautas, ir Liubovė Jarutienė. *Probacijos veiksmingumo vertinimas*. Vilnius, Lietuvos teisės institutas, 2015. <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/06/Mokslo-studija-probacijos-veiksmingumo-vertinimas.pdf>.
16. Sakalauskas, Gintautas, Liubovė Jarutienė, Vaidas Kalpokas, ir Rūta Vaičiūnienė. *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*. Vilnius, Žara, 2020. <https://teise.org/wp-content/uploads/2020/03/Kalinimo-salygos.pdf>.
17. Sakalauskas, Gintautas, ir Skirmantas Bikelis, Vaidas Kalpokas ir Aušra Pocienė. *Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai*. Vilnius, Teisės institutas, 2012: 8-18, 139-168. <http://teise.org/wp-content/uploads/2012/10/Baudziamoji-politika-Lietuvoje.pdf>.

18. Tiwari, Suryansh. „Concept of Open Prison System as a Correctional System: A Study in Light of Present Context“. *International Journal of Legal Science and Innovation*, Volume 3, Issue 4, (2021): 1025 – 1039. <https://www.ijlsi.com/paper/concept-of-open-prison-system-as-a-correctional-system-a-study-in-light-of-present-context/>.
19. Uscila, Rokas. *Dinaminio saugumo koncepcija laisvės atėmimo vietose*. Vilnius, Teisės institutas, 2020. https://teise.org/wp-content/uploads/2020/06/Dinaminis_saugumas_studija_2020-1.pdf.
20. Vaičiūnienė, Rūta, Artūras Tereškinas. „Transformations in Prison Subculture and Adjustment to Imprisonment in Post-Soviet Lithuanian Penitentiary Institutions“. *East European Politics and Societies: and Cultures* Volume 31, Issue 3 (2017). <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0888325417711221>.
21. Vaičiūnienė, Rūta, ir Vaidas Viršilas. *Laisvės atėmimo vietose taikomų socialinės reabilitacijos priemonių sistemos analizė, probleminiai taikymo aspektai*. Vilnius, Lietuvos teisės institutas, 2017. <https://teise.org/wp-content/uploads/2018/01/Vai%C4%8Di%C5%ABnuien%C4%97-Vir%C5%A1ilas.pdf>.
22. Viglione, Jill. „The Risk-Need-Responsivity Model: How Do Probation Officers Implement the Principles of Effective Intervention?“. *Criminal Justice and Behavior*, Volume 46, Issue 5 (2018): 655 – 673. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0093854818807505>.

Teisės aktai

1. „Dėl Individualaus socialinės reabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/711db6004c2d11e5a4ad9dd3e7d17706>.
2. „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2012 m. birželio 25 d. įsakymo Nr. V-211 "Dėl nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo“ pakeitimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/64fe28100f4911ecb4af84e751d2e0c9>.
3. „Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso patvirtinimo įstatymas. Bausmių vykdymo kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171368/asr>.
4. „Dėl Nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje tvarkos aprašo patvirtinimo ir adaptuotų

nusikalstamo elgesio rizikos vertinimo metodikų ir elgesio pataisos programų aprobavimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428643/asr>.

5. „Dėl suimtųjų ir nuteistųjų pristatymo į konkrečias bausmės atlikimo vietas sąrašo bei arešto ir laisvės atėmimo bausmių atlikimo vietų paskyrimo sąrašo patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6eb955709cef11eda06e9a4a8dd92fc1?jfwid=-d6ux5zdfm>.

6. „Dėl sutikimo reorganizuoti Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžias biudžetines įstaigas“. TAR. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/51501bb0090e11edb4cae1b158f98ea5>.

7. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=GA>.

8. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija šalims narėms Nr. R (2006) 2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“. COE. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 19 d. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee581.

9. „Europos žmogaus teisių konvencija“. Europos Žmogaus Teisių Teismas. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d., https://www.echr.coe.int/documents/convention_lit.pdf.

10. „Imprisonment Act“. Finlex. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2005/en20050767_20220222.pdf.

11. „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.69069>.

Kiti šaltiniai

1. Aronowitz, Alexis. „World Factbook of Criminal Justice Systems“. Bureau of Justice Statistics. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://bjs.ojp.gov/library/publications/world-factbook-criminal-justice-systems>.

2. „Balandžio 19 d. Seimo kontrolierės Erika Leonaitė ir Milda Vainiutė Seimo Žmogaus teisių komitetui pristatė 2022 m. Seimo kontrolierių veiklos ataskaitą“. LRSKI. 2023 m. balandžio 28 d. <https://www.lrski.lt/naujienos/balandzio-19-d-seimo-kontrolieres-erika-leonaite-ir-milda-vainiute-seimo-zmogaus-teisiu-komitetui-pristate-2022-m-seimo-kontrolieriu-veiklos-ataskaita/>.

3. Baldursson, Erlendur S., Vuokko Karsikas, ir Kirsti Kuivajärvi. *Nordic Prison Education – A Lifelong Learning Perspective*. Nordic Council of Ministers, Copenhagen, 2009. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:700745/fulltext01.pdf>.

4. „Bausmių vykdymo sistemos pertvarkos iniciatyvai – palaikymas Seime“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/bausmiu-vykdymo-sistemos-pertvarkos-iniciatyvai-palaikymas-seime>.
5. „Council of Europe Annual Penal Statistics“. Unil. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <https://wp.unil.ch/space/space-i/prison-stock-on-1-january/prison-stock-on-1st-january-2022/>.
6. „Council of Europe Annual Penal Statistics – SPACE I 2020“. Unil. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_FinalReport_SPACE_I_2020.pdf.
7. „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginės veiklos gairių 2022–2030 m. patvirtinimo“. Lietuvos kalėjimų tarnyba. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/teisine-informacija/teises-aktai/kiti-teises-aktai.html>.
8. „Dėl Nuteistųjų laisvės atėmimo bausmės resocializacijos reformos Lietuvoje koncepcijos patvirtinimo“. Lietuvos kalėjimų tarnyba. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/probacija-ir-reintegracija-d1f8.html>.
9. „Dėl pusiaukelės namų plėtros 2022–2024 m. priemonių plano patvirtinimo“. Kaldep. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/teisine-informacija/teises-aktai/kiti-teises-aktai.html>.
10. Ekunwe, Ikponwosa. „Gentle Justice: Analysis of Open Prison Systems in Finland A Way to the Future?“. Daktaro disertacija, Tampere universitetas, 2007. https://www.academia.edu/3739047/Gentle_Justice_Analysis_of_Open_Prison_Systems_in_Finland_and_A_Way_to_the_Future.
11. Estudio de reincidencia penitenciaria 2009-2019. Madridas, 2022. https://derechopenitenciario.com/wp-content/uploads/2023/04/Doc_30_Estudio_de_reincidencia_penitenciaria_2009-2019.pdf.
12. Gómez, Carlos Fernández. „Feature Article: A New Approach for Open Prisons in Spain (2023)“. Europris, 2023 m. kovas. <https://www.europris.org/file/feature-article-a-new-approach-for-open-prisons-in-spain-2023/>.
13. „Informacija apie įvykius“. Lietuvos kalėjimų tarnyba. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/kita-aktuali-informacija_2252/p130.html.
14. „Internalized Authority and the Prison of the Mind: Bentham and Foucault's Panopticon“. Brown. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. https://www.brown.edu/Departments/Joukowsky_Institute/courses/13things/7121.html.
15. „Istorija“. Pravieniškių pataisos namai-atviroji kolonija. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 16 d. http://www.kaldep.lt/lt/pravienpn-ak/veikla-mpn_255_372/istorija_238_256_373.html.

16. „Įgyvendinti projektai“. Lietuvos kalėjimų tarnyba. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/projektai/igyvendinti-projektai_2114.html.
17. „Įkalintieji laisvės atėmimo įstaigose“. Oficialiosios statistikos portalas. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=64c75db4-4afe-4521-87d2-2eae8ee0214#.
18. „Kalėjimų departamentas taps Kalėjimų tarnyba – kas keičiasi“. Lietuvos kalėjimų tarnyba. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. <http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/p100/kalejimu-departamentas-taps-f8d6.html>.
19. „Ką tiria Seimo kontrolieriai?“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/informacija-pareiskejams/ka-tiria-seimo-kontrolieriai/>.
20. „Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2022 metų veiklos ataskaita“. LRSKI. 2023 m. kovo 15 d. https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2023/03/SK_Ataskaita-uz-2022-LT_03-15.pdf.
21. Montero, Paula. „Catalonian Open Prison Regime: Individuality and continuity are key“. CEP. <https://www.cep-probation.org/catalonian-open-prison-regime-individuality-and-continuity-are-key/>.
22. „Nuteistųjų resocializacijos pokyčiai – alternatyvios bausmės, užimtumas darbu ir kitomis prasmingomis veiklomis, pagalba išėjus į laisvę“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/nuteistuju-resocializacijos-pokyciai-alternatyvios-bausmes-uzimtumas-darbu-ir-kitomis-prasmingomis-veiklomis-pagalba-isejus-i-laisve>.
23. „Opem prisons – part of Finnish penal system“. Europris. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.europris.org/wp-content/uploads/kms/294/2251/Open%20prisons%20in%20Finland.pdf>.
24. Osment, Lana. „The Complexity of Rehabilitation in Open and Closed Prison Setting“. Magistro darbas, Lund universitetas, 2018. <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8948730&fileId=8948738>.
25. „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ALYTAUS PATAISOS NAMUS“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-alytaus-pataisos-namus-25/>.
26. „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ ALYTAUS PATAISOS NAMUS IR KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/pazyma->

[del-x-skundo-pries-alytaus-pataisos-namus-ir-kalejimu-departamenta-prie-lietuvos-respublikos-teisingumo-ministerijos-10/](#).

27. „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ MARIJAMPOLĖS PATAISOS NAMUS“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-marijampoles-pataisos-namus-31/>.

28. „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ MARIJAMPOLĖS PATAISOS NAMUS“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-marijampoles-pataisos-namus-20/>.

29. „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ PRAVIENIŠKIŲ PATAISOS NAMUS-ATVIRAJĄ KOLONIJĄ“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-pravieniskiu-pataisos-namus-atviraja-kolonija-32/>.

30. „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ PRAVIENIŠKIŲ PATAISOS NAMUS-ATVIRAJĄ KOLONIJĄ“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-pravieniskiu-pataisos-namus-atviraja-kolonija-33/>.

31. „PAŽYMA DĖL X SKUNDO PRIEŠ PRAVIENIŠKIŲ PATAISOS NAMUS-ATVIRAJĄ KOLONIJĄ IR KALĖJIMŲ DEPARTAMENTĄ PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/pazyma-del-x-skundo-pries-pravieniskiu-pataisos-namus-atviraja-kolonija-ir-kalejimu-departamenta-prie-lietuvos-respublikos-teisingumo-ministerijos-7/>.

32. „Protocolo de Ingreso Directo en Medio Abierto“. Europris. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.euopris.org/wp-content/uploads/2023/03/Directive-6-2020-Direct-entry-open-regime.pdf>.

33. „Resocializacijos skyrių veiklos statistinė ataskaita“. Lietuvos kalėjimų tarnyba. Žiūrėta 2023 m. kovo 2 d. http://kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.

34. „SEIMO KONTROLIERIAUS INICIATYVA ATLIKTO TYRIMO DĖL AIŠKAUS TEISINIO REGLAMENTAVIMO, SUSIJUSIO SU SPRENDIMŲ PRIĖMIMU DĖL NUTEISTŲJŲ SKYRIMO, PERKĖLIMO Į PATAISOS ĮSTAIGOS SOCIALINĖS GLOBOS SEKTORIŲ AR IŠ ŠIO SEKTORIAUS UŽTIKRINIMO, PAŽYMA“. LRSKI. Žiūrėta 2023 m. kovo 20 d. <https://www.lrski.lt/documents/seimo-kontrolieriaus-iniciatyva-atlikto-tyrimo-del-aiskaus-teisinio-reglamentavimo-susijusio-su-sprendimu-priemimu-del-nuteistuju-skyrimo-perkelimo-i-pataisos-istaigos-socialines-globos-sektoriu-ar/>.

35. „Sprendžiama, kaip suvaldyti nuteistųjų pašalinimus iš atvirųjų kolonijų“. Lietuvos kalėjimų tarnyba. 2022 m. rugsėjo 8 d. <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/auktualijos/naujienos-kaldep/sprendziama-kaip-suvaldyti-sqbp.html>.

36. „Teisingumo ministras Elvinas Jankevičius: sustiprinome mūsų valstybės ir demokratinių vertybių apsaugą bei gyvybingumą“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2023 m. balandžio 12 d. <https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/teisingumo-ministras-elvinas-jankevicius-sustiprinome-musu-valstybes-ir-demokratinu-vertybiu-apsauga-bei-gyvybinguma>.

ANOTACIJA

Baigiamajame magistro darbe analizuojamas resocializacijos ir korekcijos atviro tipo bausmės atlikimo vietose teisinis reguliavimas ir resocializacijos bei korekcijos taikymas. Siekiant išanalizuoti resocializacijos ir korekcijos atviro tipo bausmės atlikimo vietose teisinį reguliavimą ir taikymą bei atskleisti resocializacijos ir laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų korekcijos perspektyvas šiuolaikiniuose atviro tipo kalėjimuose atlikta mokslinės literatūros analizė bei kokybinis tyrimas. Tyrimo metu atlikti struktūruoti interviu resocializacijos skyriuose dirbančiais specialistais, kurie savo funkcijas vykdo atviro tipo bausmės atlikimo vietose, be kita ko atlikta dažniausiai pasitaikančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių nuteistųjų skundų analizė. Tyrimo metu gauti rezultatai parodė, kad atviro tipo bausmės atlikimo vietose nuteistiesiems nėra pakankamai užtikrinamas tinkamų resocializacijos ir korekcijos priemonių įgyvendinimas.

Reikšminiai žodžiai: resocializacija, korekcija, atviro tipo bausmės atlikimo vieta.

ANNOTATION

The final master's thesis analyzes the legal regulation and application of resocialization and correction in places of open type prisons. To analyze the legal regulation and application of resocialization and correction in open type prisons and to reveal the perspectives of resocialization and correction of persons serving a prison sentence in open type prisons, an analysis of scientific literature and a qualitative study was conducted. During the research, structured interviews were conducted with specialists working in resocialization departments who perform their functions in open type prisons, among other things, an analysis of the most common complaints of convicts serving prison sentences in open type prisons was conducted. The results obtained during the investigation showed that the implementation of appropriate resocialization and correction measures is not ensured enough for the convicts in the open type prisons.

Key words: resocialization, correction, an open type prison.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe „Resocializacija ir korekcija šiuolaikiniuose atviro tipo kalėjimuose“ išanalizuotas resocializacijos ir korekcijos atviro tipo bausmės atlikimo vietose teisinis reguliavimas ir taikymas bei atskleistos resocializacijos ir laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų resocializacijos bei elgesio korekcijos perspektyvos šiuolaikiniuose atviro tipo kalėjimuose. Magistro baigiamajame darbe ne tik siekta išanalizuoti teisės aktus reglamentuojančius laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių asmenų resocializaciją ir korekciją, išanalizuoti atviro tipo bausmės atlikimo vietose vykdomą resocializaciją ir korekciją užsienio valstybių praktikoje, bet ir atlikti empirinį tyrimą siekiant nustatyti pagrindines resocializacijos ir korekcijos įgyvendinimo problemas bei perspektyvas Lietuvos atviro tipo bausmės atlikimo vietose.

Tyrimo struktūra susideda iš šių dalių: įvado, trijų dėstymo dalių, išvadų bei pasiūlymų. Įvadas skirtas supažindinti skaitytoją su tyrimu. Pirmoji dėstymo dalis skirta įstatymų, po įstatyminių teisės aktų, reglamentuojančių laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietose atliekančių asmenų resocializaciją ir korekciją, analizei. Ši dalis skirta supažindinti su esamu reglamentavimu. Antrąją dėstymo dalimi siekiama išanalizuoti ir lyginti atviro tipo bausmės atlikimo vietose resocializacijos ir korekcijos įgyvendinimo galimybes Lietuvos ir užsienio praktikoje. Trečiojoje dalyje lyginama pateikta teorija su realia Lietuvos praktika. Išvadose pateikiamas viso tyrimo apibendrinimas, o pasiūlymuose suformuoti ir pateikti adresuoti problemų sprendimo būdai/pasiūlymai.

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad atviro tipo bausmės atlikimo vietose socialinė rehabilitacija didžiaja dalimi užtikrinama per nuteistųjų įtraukimą į darbinę veiklą ir mokymąsi, socialinių ryšių palaikymą, esant poreikiui užtikrinamas elgesio korekcijos priemonių įgyvendinimas, tačiau matomas prieinamų elgesio korekcijos programų poreikis. Taip pat atskleistas didelis kvalifikuotų specialistų trūkumas, esamų specialistų atmetinas požiūris ne tik į savo pareigų vykdymą, bet ir į santykio su nuteistuoju mezgimą.

SUMMARY

The master's thesis "Resocialization and correction in modern open-type prisons" analyzed the legal regulation and application of resocialization and correction in open-type prisons, and revealed the perspectives of resocialization and correction of persons serving prison sentences in modern open-type prisons. In the master's thesis, the aim was not only to analyze the Lithuanian laws and by-laws regulating the resocialization and correction of persons serving prison sentences in open-type prisons, to analyze the resocialization and correction carried out in open-type prisons in the practice of foreign countries, but also to conduct an empirical study in order to determine the main problems and prospects of implementation of resocialization and correction in Lithuanian open-type prisons.

The research structure consists of the following parts: an introduction, three teaching parts, conclusions and proposals. The introduction is intended to introduce the reader to the study. The first part of the lecture is devoted to analyzing laws, post-legislative legal acts, and regulating the resocialization and correction of persons serving prison sentences in open-type prisons. This section is intended to provide an overview of the existing regulation. The third part compares the presented theory with actual practice in Lithuania. Conclusions summarize the entire study, and proposals form and address problem-solving methods/suggestions.

During the research, it was found out that social rehabilitation in open-type prisons is ensured through the involvement of convicts in work activities and learning, maintaining social relations, if necessary, the implementation of behavior correction measures is ensured, but the need for accessible behavior correction programs is visible. It also revealed a large lack of qualified specialists and the dismissive attitude of existing specialists not only to the performance of their duties but also to building a relationship with the convict.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Interviu klausimai

1. Su koku skaičiumi nuteistųjų Jums asmeniškai tenka dirbti? Jūsų nuomone, ar turint didelius krūvius įmanoma užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos poreikius?
2. Kaip manote, koks yra Jūsų indelis į nuteistojo resocializacijos ir korekcijos proceso įgyvendinimą?
3. Kokius esminius trukdžius įžvelgiate savo darbe? Kas padėtų kokybiškai atlikti savo darbo funkcijas?
4. Ar pastebite nuteistųjų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, subkultūrą? Jei taip, kuo ji pasižymi?
5. Kaip dažnai tenka susidurti su asmenimis pasišalinančiais ir laiku negrįžtančiais į atviro tipo bausmės atlikimo vietą? Jūsų nuomone, kas tam turi didžiausią įtaką?
6. Ar tenka susidurti su problemomis, kai asmuo, atliekantis bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, nevykdo individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?
7. Ar nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, susiduria su problemomis užsiimti darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje)? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?
8. Ar dažnai nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje gauna drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?
9. Kokios resocializacijos ir korekcijos priemonės taikomos atviro tipo bausmės atlikimo vietoje?
10. Jūsų vertinimu ar pakankamas dėmesys yra skiriamas resocializacijai ir korekcijai atviro tipo bausmės atlikimo vietose?
11. Kaip manote, kokių pokyčių trūksta resocializacijos ir korekcijos srityse?

Interviu klausimai

1. Su koku skaičiumi nuteistųjų Jums asmeniškai tenka dirbti? Jūsų nuomone, ar turint didelius krūvius įmanoma užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos poreikius?

Šiuo metu dirbu su 37 asmenimis, tačiau kai nėra kolegės, vaduoju ją, tai prisideda dar apie 37 nuteistuosius.

2. Kaip manote, koks yra Jūsų indelis į nuteistojo resocializacijos ir korekcijos proceso įgyvendinimą?

Manau, kad galėtų būti didesnis, kadangi per dokumentų gausą nespėjame tikrai visiems nuoširdžiai padėti, bei su nuteistaisiais pabendrauti.

3. Kokius esminius trukdžius išvelgiate savo darbe? Kas padėtų kokybiškai atlikti savo darbo funkcijas?

Manau pagrindinis trukdis yra tai, kad neužtenka darbuotojų. Šiuo metu, atviro tipo bausmės atlikimo vietoje dirba dvi RS specialistai (kontaktiniai pareigūnai), vertintoja ir vyriausiasis specialistas. Socialinio darbuotojo nėra, tad neretai tenka spręsti klausimus, kuriuos turėtų padėti išsiaiškinti socialinė darbuotoja, kuri, mano manymu, turėtų būti VISUOMET atviro tipo bausmės atlikimo vietoje. Tiesiog yra per didelis krūvis dviem kontaktinėms specialistėms kokybiškai dirbti visus darbus.

4. Ar pastebite nuteistųjų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, subkultūrą? Jei taip, kuo ji pasižymi?

Ne, nepasakyčiau, kad atviro tipo bausmės atlikimo vietoje egzistuoja subkultūra.

5. Kaip dažnai tenka susidurti su asmenimis pasišalinančiais ir laiku negrižtančiais į atviro tipo bausmės atlikimo vietą? Jūsų nuomone, kas tam turi didžiausią įtaką?

Jau apie 4-5 mėnesiai tokių atvejų nėra. Tačiau seniau būdavo ir manau, kad pagrindinė to priežastis yra alkoholis.

6. Ar tenka susidurti su problemomis, kai asmuo, atliekantis bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, nevykdo individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Tikrai taip. Tam turi įtakos tai, kad atviro tipo bausmės atlikimo vietoje programos beveik nevyksta.

7. Ar nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, susiduria su problemomis užsiimti darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje)? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Tie, kurie tikrai nori dirbti susiranda darbą lengvai. Tinginiams – visuomet yra trukdžių.

8. Ar dažnai nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje gauna drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Šiuo metu ne. Tačiau didžiausia priežastis, manau, kad yra priklausomybės.

9. Kokios resocializacijos ir korekcijos priemonės taikomos atviro tipo bausmės atlikimo vietoje?

10. Jūsų vertinimu ar pakankamas dėmesys yra skiriamas resocializacijai ir korekcijai atviro tipo bausmės atlikimo vietose?

Tikrai ne.

11. Kaip manote, kokių pokyčių trūksta resocializacijos ir korekcijos srityse?

Visur trūksta paprasčiausiai aiškumo ir konkretumo, nusistovėjusios tvarkos.

Interviu klausimai

1. Su koku skaičiumi nuteistųjų Jums asmeniškai tenka dirbti? Jūsų nuomone, ar turint didelius krūvius įmanoma užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos poreikius?

Daugiausiai dirbu su 5 asmenimis, tačiau pusiaukelės namuose būna iki 20 asmenų, su kuriais tenka kontaktuoti. Toks žmonių skaičius yra optimalus vykdant jų intensyvių parengimą paleidimui iš įkalinimo įstaigos. Turint didelį klientų skaičių atviro tipo įstaigoje nėra įmanoma dirbti kokybiškai.

2. Kaip manote, koks yra Jūsų indelis į nuteistojo resocializacijos ir korekcijos proceso įgyvendinimą?

Kadangi klientų skaičius leidžia individualizuoti resocializacijos procesą ir jo metu palaikyti nuolatinį ryšį su nuteistuoju, specialisto pagalba yra svarbi. Tačiau asmuo jos gauna tiek, kiek pats sugeba „priimti“. Susiformavusios asmenybės kaita labai priklauso nuo paties žmogaus noro, pastangų ir atsakomybės. Jei pats žmogus neturės ir nerodys iniciatyvos bei noro keistis, net pats geriausias ir kvalifikučiausias specialistas negalės suteikti reikiamos pagalbos.

3. Kokius esminius trukdžius išvelgiate savo darbe? Kas padėtų kokybiškai atlikti savo darbo funkcijas?

Didesnę kokybę resocializacijos proceso organizavime ir įgyvendinime leistų pasiekti platesnis resocializacijos priemonių pasirinkimas, nes taip pavyktų dar labiau patenkinti konkretaus klientų poreikius. Pvz., daugiau elgesio korekcijos programų (galimybė į jas nusiųsti asmenį arba su jais dirbančių specialistų apmokymas), kokybiškesnė techninė bazė: užtikrintas stabilus greitas interneto ryšys, pakankamas spausdintuvų su skanavimo funkcija kiekis bei savalaikis techninis jų aptarnavimas, pakankamas patalpų užsiėmimams ir konsultacijoms skaičius, savalaikis priemonių, reikalingų resocializacijos procese suteikimas. Taip pat būtų naudinga plėsti specialistų, savanorių ratą. Kokybiškos paslaugos neretai yra mokamos, o tam biudžete nėra pinigų. Taip reiktų stabilios ir tvarkingos įstatyminės bazės, kad įgyvendinant protingus teisės aktus nebūtų chaoso ir ji apskritai būtų veikianti.

4. Ar pastebite nuteistųjų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, subkultūrą? Jei taip, kuo ji pasižymi?

Pusiaukelės namuose subkultūros apraiškos nėra itin ryškios. Tačiau jos gali išryškėti nuteistųjų tarpusavio santykiuose tiesiog bendraujant, tvarkant patalpas ar santykiyje su dirbančiais specialistais, pvz., kalėjimų psichologais nėra taip pasitikima, kaip laisvėje dirbančiais psichologais.

5. Kaip dažnai tenka susidurti su asmenimis pasišalinančiais ir laiku negrįžtančiais į atviro tipo bausmės atlikimo vietą? Jūsų nuomone, kas tam turi didžiausią įtaką?

Iš pusiauinkelės namų pasišalinančių ir piktybiškai laiku negrįžtančių asmenų yra labai nedaug, kadangi visada buvo galimybė už pažeidimus būti sugrąžintiems į uždarą zoną. Manau, kad šio reiškinių pagrindinės priežastys yra aiškių pasekmių nebuvimas (dažnai asmenys buvo tiesiog sugrąžinami atgal į tą pačią atvirąją koloniją), priklausomybės, menka motyvacija ir asmeninės atsakomybės už savo veiksmus suvokimas.

6. Ar tenka susidurti su problemomis, kai asmuo, atliekantis bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, nevykdo individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Pasitaiko, kad asmuo nevykdo plane numatytų priemonių. Dažniausiai dėl nepakankamos motyvacijos (teigia, jog nemato prasmės, jam nereikia), problemos nepripažinimo. Motyvaciją dažnai silpnina ribotos galimybės gauti atgalinį ryšį: gauti įvertinimą ir pastiprinimą (nelikę paskatinimo priemonių, kurias galima taikyti nuteistiesiems atviro tipo įstaigoje, išskyrus nuobaudos panaikinimą prieš terminą), teismų neigiami sprendimai ir pateikiami motyvai (Žmogus teigia, jog stengiasi, visur dalyvauja, o jo lygtinai neišleidžia trečią, ketvirtą kartą. Tuomet asmuo sako, jog nemato prasmės stengtis, nes vis tiek niekas nesikeičia).

7. Ar nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, susiduria su problemomis užsiimti darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje)? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Norintys įsidarbinti įsidarbina, tik ne visada tikrai tokiam darbe, kuriame tikrai norėtų dirbti ir dažnai gauna atlygį, kuris jų netenkina, nes yra per mažas. Šiek tiek yra apribojimų darbdavių pasirinkime, nes miestas nėra didžiausias, be to, ne visi galimi darbdaviai nori sudaryti sutartis ir įdarbinti nuteistuosius.

8. Ar dažnai nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje gauna drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Drausminės nuobaudos pusiauinkelės namuose yra skiriamos retai, kadangi asmenys stengiasi neprasižengti, nes turėdami galiojančią be tokių nuobaudų netenka galimybės vykti į trumpalaikės išvykas. Nuo 2016 m. yra žinoma apie 4 administracinius nusižengimus, iš kurių 3 yra už kelių eismo taisyklių pažeidimus.

9. Kokios resocializacijos ir korekcijos priemonės taikomos atviro tipo bausmės atlikimo vietoje?

Pusiaukelės namuose taikomos visos priemonės, kurios yra išvardintos LR BVK 52 str. 3 d., išskyrus 6 punktą. Priemonės parenkamos individualiai pagal kiekvieno kliento poreikius.

10. Jūsų vertinimu ar pakankamas dėmesys yra skiriamas resocializacijai ir korekcijai atviro tipo bausmės atlikimo vietose?

Kadangi pusiaukelės namuose yra vykdomas intensyvus rengimas paleidimui iš kalėjimo, juose didžiausias dėmesys yra skiriamas būtent resocializacijai.

11. Kaip manote, kokių pokyčių trūksta resocializacijos ir korekcijos srityse?

Keičiant įstatyminę bazę, derėtų konsultuotis ir kontaktuoti su praktikoje įstatymus įgyvendinančiais specialistais ir į pasiūlymus atsižvelgti. Nekeisti visų įstatymų iš esmės, o koreguoti esančius, paliekant pasiteisinusią praktiką ir naikinant neturinčius vertės dalykus. Trūksta platesnės galimybės rinktis konkrečias priemones, pvz., aprobuotas programas, trūksta apmokytų specialistų ir stringa kompetentingų specialistų pritraukimas dirbti kalėjimo įstaigose. Turi būti didinamas su tam tikru skaičiumi nuteistųjų dirbančių specialistų skaičius, kad jie galėtų veikti kaip vieninga komanda. Reikia gerinti techninę bazę: patalpas, reikiamą įrangą ir priemones.

Interviu klausimai

1. Su koku skaičiumi nuteistųjų Jums asmeniškai tenka dirbti? Jūsų nuomone, ar turint didelius krūvius įmanoma užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos poreikius?

Esame du specialistai ir kiekvienas dirbam su maždaug 50 nuteistųjų. Trūksta darbuotojų, dažnai keičiasi nuteistieji, dėl to neišėina užtikrinti pilnai korekcijos.

2. Kaip manote, koks yra Jūsų indelis į nuteistojo resocializacijos ir korekcijos proceso įgyvendinimą?

Indėlis šioks toks yra. Nuteistųjų poreikius sunku užtikrinti ne tik dėl didelio jų skaičiaus, bet ir dėl to, kad pas mus jie atvyksta tik trumpam terminui. Nespėji apeiti visų 50, o čia jau vėl kažkas išėjo, kažkas naujo atėjo.

3. Kokius esminius trukdžius įžvelgiate savo darbe? Kas padėtų kokybiškai atlikti savo darbo funkcijas?

Kas savaitę pasikeičia 5-10 nuteistųjų, savotiškas konvejeris. Jie supranta, kad čia pas mus jie tik trumpam laikui, dėl to nerodo nei noro, nei motyvacijos kažką daryti ar keisti. O per didelį darbo krūvį ir patys nespėjame eiti kalbėtis ir papildomai motyvuoti.

4. Ar pastebite nuteistųjų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, subkultūrą? Jei taip, kuo ji pasižymi?

Pusiaukelės namuose nėra subkultūros, visi prie vieno stalo valgo. Kolonijoj daug dar subkultūros. Nuo jaunimo reikia pradėti dirbti, didesnė pas juos subkultūra.

5. Kaip dažnai tenka susidurti su asmenimis pasišalinančiais ir laiku negrįžtančiais į atviro tipo bausmės atlikimo vietą? Jūsų nuomone, kas tam turi didžiausią įtaką?

Nedažnai pasitaiko piktybiškai negrįžtančių. Priklausomybės, trumpas bausmės laikas, atsakomybės nebuvimas. Kontrolės nejautimas. Svaigalai didelę įtaką daro.

6. Ar tenka susidurti su problemomis, kai asmuo, atliekantis bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, nevykdo individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Problemų kaip ir nėra.

7. Ar nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, susiduria su problemomis užsiimti darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje)? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Problemy su įsidarbinu neturim. BVK dabar labai geras, jei nori būti atvirame režime, tai turi dirbti arba mokytis. Duodamas mėnuo laiko įsidarbinti ir tai labai motyvuoja nuteistuosius susirasti greičiau darbą.

8. Ar dažnai nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje gauna drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Daug labai nuobaudų, asmenys nemotyvuoti keistis kai trumpa bausmė. Alkoholis pagrinde visiems kiša koją. Tos trys nuobaudos ir keliauja atgal į kalėjimą kai kuriuos motyvuoja taisyti savo elgesį.

9. Kokios resocializacijos ir korekcijos priemonės taikomos atviro tipo bausmės atlikimo vietoje?

Darbas ir mokymasis sudaro visą užimtumą, jei nėra numatyta privalomų elgesio korekcijos programų. O jei programos paskirtos, tai tuomet jas vykdo kalėjime dirbantys specialistai.

10. Jūsų vertinimu ar pakankamas dėmesys yra skiriamas resocializacijai ir korekcijai atviro tipo bausmės atlikimo vietose?

Dėmesio nėra skiriama tiek, kiek reikėtų, nes nėra tiek specialistų. Valdžia jau pamatė, kad trūksta resocializacijos darbuotojų, davė priedus, tačiau ir su priedais atlyginimai labai nekonkurencingi ir kol situacija nesikeis, tol neturėsime pakankamai darbuotojų ir veiksmingos resocializacijos.

11. Kaip manote, kokių pokyčių trūksta resocializacijos ir korekcijos srityse?

Svarbiausia didinti darbuotojų skaičių. Esamiems specialistams yra pakankamai mokymų, jei yra noro, savanorių taip pat turime pakankamai. Kol dideli krūviai, tol nebus postūmio į priekį.

Interviu klausimai

1. Su koku skaičiumi nuteistųjų Jums asmeniškai tenka dirbti? Jūsų nuomone, ar turint didelius krūvius įmanoma užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos poreikius?

Mes su kolega dirbame dviese, o šiai dienai turime 100 nuteistųjų, tai kiekvienam tenka po 50. Jei kolega serga ar atostogauja, tai tuomet tenka dirbti su visu 100. Stengiamės įgyvendinti resocializaciją kiek išeina, bet fiziškai suspėti visko negalime.

2. Kaip manote, koks yra Jūsų indėlis į nuteistojo resocializacijos ir korekcijos proceso įgyvendinimą?

Manau, kad indėlis yra, dirbu ne vienus metus, noriu padėti asmenims integruotis į visuomenę ir rezultatą matau. Norėtusi prisidėti daugiau, bet neišeina, kadangi per dokumentų gausą nespėjame tikrai visiems nuoširdžiai padėti, bei su nuteistaisiais pabendrauti.

3. Kokius esminius trukdžius įžvelgiate savo darbe? Kas padėtų kokybiškai atlikti savo darbo funkcijas?

Daug nuteistųjų ir dar daugiau popierių ir popieriukų, tai nebelieka paprasčiausiai laiko atliepti nuteistųjų poreikius. Nuteistieji pikti, jiems atrodo, kad mes specialiai nereaguojam į jiems rūpimus klausimus, kažko delsim. Tačiau situacija tokia, kad nėra kada visu apeiti, išklausti ir visiems padėti čia ir dabar spręsti iškilusius klausimus.

4. Ar pastebite nuteistųjų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, subkultūrą? Jei taip, kuo ji pasižymi?

Nepasakyčiau, kad subkultūra būtų dominuojantis reiškinys. Tarp jaunesnių nuteistųjų gal jos kažkiek ir yra, bet ne tiek, kad būtų galima kažkaip išskirti.

5. Kaip dažnai tenka susidurti su asmenimis pasišalinančiais ir laiku negrįžtančiais į atviro tipo bausmės atlikimo vietą? Jūsų nuomone, kas tam turi didžiausią įtaką?

Vienu tarpu buvo trylika negrįžusių. Dabar su tokiomis problemomis mažiau susiduriame, bet visur jie bėga, normalu. O negrįžta asmenys daugiausia dėl priklausomybių.

6. Ar tenka susidurti su problemomis, kai asmuo, atliekantis bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, nevykdo individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Nežinau ar čia problema, bet atviro tipo bausmės atlikimo vietoje programos beveik nevyksta. Tai ir tie individualūs planai tokie siaurokos apimties, nėra ko nevykdyti.

7. Ar nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, susiduria su problemomis užsiimti darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje)? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Šiuo metu pas mus apie 60 dirbančiųjų. Turime sudarę sutartis su 15 miesto įmonių. Tie kas nori, tikrai susiranda kur dirbti. Tie kas nedirba mokosi. 14 nuteistųjų mokosi kompiuterinio raštingumo, anglų kalbos, kad po to lengviau galėtų įsidarbinti.

8. Ar dažnai nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje gauna drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Gana nemažai nuobaudų asmenys gauna susijusių su alkoholio ir kitų medžiagų vartojimu. Kai nuteistiesiems paskirta didelė bausmė su jais dirba psichologai ir intervencininkai, o čia to nėra, per trumpos bausmės intervencijoms.

9. Kokios resocializacijos ir korekcijos priemonės taikomos atviro tipo bausmės atlikimo vietoje?

Pagrindinis užimtumas mokslas ir darbas. Savaitgaliais nuteistieji važiuoja namo. Seniau dar turėjome vieną intervencininę, bet dabar niekas su jais nedirba. Jei nuteistajam vertintojas numato, kad reikia kažko papildomai „tu ir aš“ ar „epp“, tai tuomet ateina iš kalėjimo specialistas ir praveda (paprastai tik tiems, kas perkelti iš kalėjimų).

10. Jūsų vertinimu ar pakankamas dėmesys yra skiriamas resocializacijai ir korekcijai atviro tipo bausmės atlikimo vietose?

Tą dėmesį pats nuteistasis turi priimti. Sunku suteikti pagalbą, kai asmuo pats nenori. Trumpa bausmė nemotyvuoja stengtis ir keistis. Jei darbuotojų būtų daugiau, tai būtų geresni rezultatai, būtų laiko ir motyvuoti nuteistuosius ir daugiau dėmesio skirti programoms.

11. Kaip manote, kokių pokyčių trūksta resocializacijos ir korekcijos srityse?

Labai reikia daugiau specialistų. Saugumo valdymo skyrius ir Resocializacijos skyrius turėtų papildyti vienas kitą. Dabar saugumas tik daro kratas, o resocializacijai tenka sugerti visą darbą, visas nuteistųjų emocijas ir skundus. Norėtųsi, kad ir Saugumo valdymo skyrius daugiau pastangų dėtų bendraujant su nuteistaisiais ir aiškinant jiems kodėl, kas ir kaip.

Interviu klausimai

1. Su koku skaičiumi nuteistųjų Jums asmeniškai tenka dirbti? Jūsų nuomone, ar turint didelius krūvius įmanoma užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos poreikius?

Nuteistųjų skaičius yra gana kintantis, vidurkis maždaug 30-50 nuteistųjų. Dirbant su daug nuteistųjų nėra įmanoma suteikti visiems pakankamai individualaus laiko, dėl to sklandaus resocializacijos proceso neišvengsime užtikrinti, kad ir kiek besistengtum.

2. Kaip manote, koks yra Jūsų indelis į nuteistojo resocializacijos ir korekcijos proceso įgyvendinimą?

Manau mano darbas duoda rezultatų, stengiuosi padėti nuteistiesiems darbo ir mokymosi klausimais, stengiuosi domėtis kaip jiems sekasi, gauti grįžtamąjį ryšį.

3. Kokius esminius trukdžius įžvelgiate savo darbe? Kas padėtų kokybiškai atlikti savo darbo funkcijas?

Pagrindė didelis darbo krūvis ir didelė administracinių darbų našta. Norėtusi, kad būtų specialistai, kurie dirbtų tik su skundais ir prašymais, o dabar dar gaunasi toks plėšymasis į visas puses.

4. Ar pastebite nuteistųjų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, subkultūrą? Jei taip, kuo ji pasižymi?

Manau su subkultūra problemų neturime, pas mus kitoks kontingentas, klientai orientuojasi į darbą, santykius su šeima, dėl to nebelieka laiko užsiiminti subkultūra.

5. Kaip dažnai tenka susidurti su asmenimis pasišalinančiais ir laiku negrįžtančiais į atviro tipo bausmės atlikimo vietą? Jūsų nuomone, kas tam turi didžiausią įtaką?

Iki bausmių vykdymo kodekso pakeitimų turėjom labai daug negrįžtančių, dabar visi apsimė, nenori būti išsiųsti į kalėjimą. Daugiausia asmenų negrįžta, nes susigundo laisvojo pasaulio pagandomis: netinkamais draugais, alkoholiu, lošimais ir pan.

6. Ar tenka susidurti su problemomis, kai asmuo, atliekantis bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, nevykdo individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Individualūs planai sudaromi gana lankstūs ir atitinkantys nuteistųjų poreikius, dėl to problemų dažniausiai nekyla.

7. Ar nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, susiduria su problemomis užsiimti darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje)? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Nuteistieji yra pakankamai motyvuoti, padedame tiek mes, tiek NVO su darbo paieškomis. Būna ir tų, kurie vengia dirbti, tačiau piktybiškų asmenų daug nėra, visi daugiau ar mažiau nori greičiau atlikti bausmę ir grįžti į laisvę.

8. Ar dažnai nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje gauna drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Nuobaudų daug nepasitaiko. Jei ir būna, tai daugiausia už alkoholio vartojimą.

9. Kokios resocializacijos ir korekcijos priemonės taikomos atviro tipo bausmės atlikimo vietoje?

Daugiausia nuteistųjų dirba, keletas mokosi, kiek įmanoma vykdomi individualūs motyvaciniai pokalbiai.

10. Jūsų vertinimu ar pakankamas dėmesys yra skiriamas resocializacijai ir korekcijai atviro tipo bausmės atlikimo vietose?

Su naujais pokyčiais jaučiamas didesnis dėmesys resocializacijai ir mūsų kasdienei problematikai. Kiek įmanoma stengiamės užtikrinti, kad nuteistieji gautų naudą iš savo bausmės, bet žinoma to dėmesio visiems, tiek specialistams, tiek nuteistiesiems, galėtų būti daugiau.

11. Kaip manote, kokių pokyčių trūksta resocializacijos ir korekcijos srityse?

Manau reiktų daugiau dėmesio skirti socialinių darbuotojų įtraukimui į resocializacijos procesą, nes jų labai trūksta, mes ne į visus klausimus ar bėdas galime atsakyti. Ir žinoma reiktų geriau paskirstyti darbo krūvius, kad kiekvienas nuteistasis galėtų gauti pakankamai dėmesio, būtų įsigilinama į jo problemas ir tinkamų elgesio korekcijos priemonių užtikrinimą.

Interviu klausimai

1. Su koku skaičiumi nuteistųjų Jums asmeniškai tenka dirbti? Jūsų nuomone, ar turint didelius krūvius įmanoma užtikrinti nuteistųjų resocializacijos ir korekcijos poreikius?

Šiuo metu su 20 asmenų. Resocializaciją įmanoma užtikrinti kai yra motyvacijos tiek pas specialistus, tiek pas nuteistuosius.

2. Kaip manote, koks yra Jūsų indelis į nuteistojo resocializacijos ir korekcijos proceso įgyvendinimą?

Vidutinis.

3. Kokius esminius trukdžius įžvelgiate savo darbe? Kas padėtų kokybiškai atlikti savo darbo funkcijas?

Labiausiai trukdė nuteistųjų motyvacijos stygius, nenoras dalyvauti resocializacijos procese, bet dabar BVK geras, pagaliau yra svertai, pagal kuriuos galima nuteistuosius grąžinti į uždaro tipo kalėjimus.

4. Ar pastebite nuteistųjų, kurie atlieka laisvės atėmimo bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, subkultūrą? Jei taip, kuo ji pasižymi?

Uždaram režime subkultūra egzistuoja, pas mus tos subkultūros mažai, nors priklauso labai nuo nuteistųjų.

5. Kaip dažnai tenka susidurti su asmenimis pasišalinančiais ir laiku negrįžtančiais į atviro tipo bausmės atlikimo vietą? Jūsų nuomone, kas tam turi didžiausią įtaką?

Pasitaiko keli per mėnesį, bet dauguma nepiktybiniai, nespėja porą valandų dėl kamščių ar kitų priežasčių grįžti po darbo ar laiko su šeima.

6. Ar tenka susidurti su problemomis, kai asmuo, atliekantis bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, nevykdo individualiame resocializacijos plane numatytų priemonių? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Ne, jei nevykdytų keliautų į uždarą režimą, o to niekas nenori.

7. Ar nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje, susiduria su problemomis užsiimti darbine veikla (savarankiškai dirbti ne bausmės atlikimo vietoje)? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Problemų nėra, visi norintys įsidarbina. Tačiau visokių būna situacijų. Būna, kad manipuliuoja. Įsidarbina, išeina ir tada vėl turi laisvą mėnesį darbo paieškom.

8. Ar dažnai nuteistieji, atliekantys bausmę atviro tipo bausmės atlikimo vietoje gauna drausminių ir (ar) administracinių nuobaudų? Jei taip, kaip manote kas tam turi didžiausios įtakos?

Nuobaudų daug nebūna, pagrinde dėl negrįžimo laiku.

9. Kokios resocializacijos ir korekcijos priemonės taikomos atviro tipo bausmės atlikimo vietoje?

Mokslas, darbas, santykių su artimaisiais palaikymas, kai priskirta individualiame plane taikomos aprobuotos elgesio korekcijos programos.

10. Jūsų vertinimu ar pakankamas dėmesys yra skiriamas resocializacijai ir korekcijai atviro tipo bausmės atlikimo vietose?

Jei darbuotojų būtų daugiau, tai ir dėmesys resocializacijai galėtų būti didesnis, tada būtų geresni ir rezultatai.

11. Kaip manote, kokių pokyčių trūksta resocializacijos ir korekcijos srityse?

Gyvename pokyčių laikotarpyje tai pokyčių daugiau nebesinori. Trūksta labiausiai motyvacijos visiems, bet čia šito lengvai ir greitai nepakeisi.